

วิเคราะห์รูปแบบของวัดทองคำและวัดเมืองปอนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย

นางสาวภัทรสิริย์ ภัทรจิณพงศ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิเคราะห์รูปแบบของวัดทองคำและวัดเมืองปอนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย
นางสาวภัทรสิริย์ ภัทรจิรณพงศ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

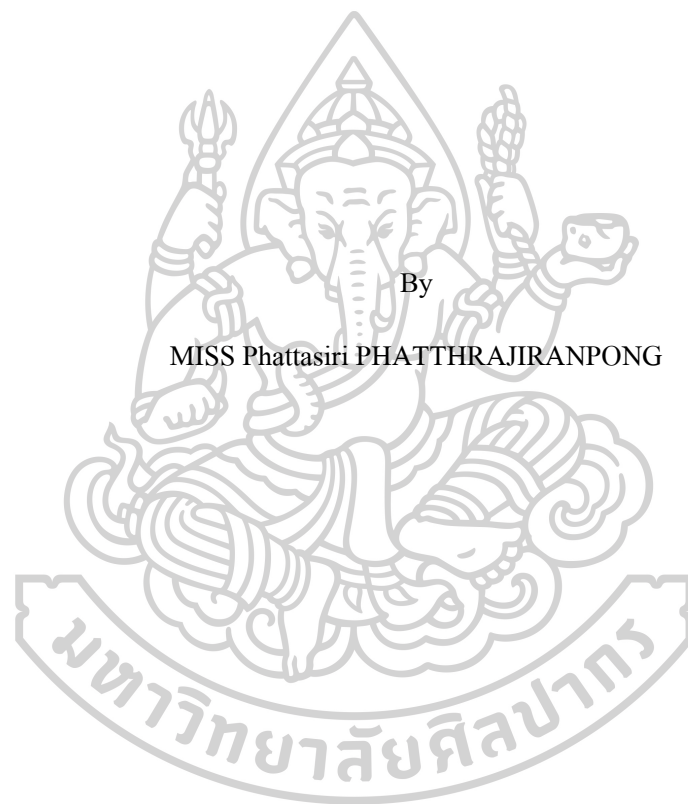
ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ANALYSIS OF KYAUNG PATTERNS, KYAUNG KAM AND MEUNG PON
TEMPLE IN MAE HONG SON PROVINCE

A Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (ART HISTORY)
Department of Art History
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	วิเคราะห์รูปแบบของวัดทองคำและวัดเมืองปอนในจังหวัด แม่ฮ่องสอน
โดย	ภัทรสิริย์ ภัทรจิรณพงศ์
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ข ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ ติงสัญชลี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

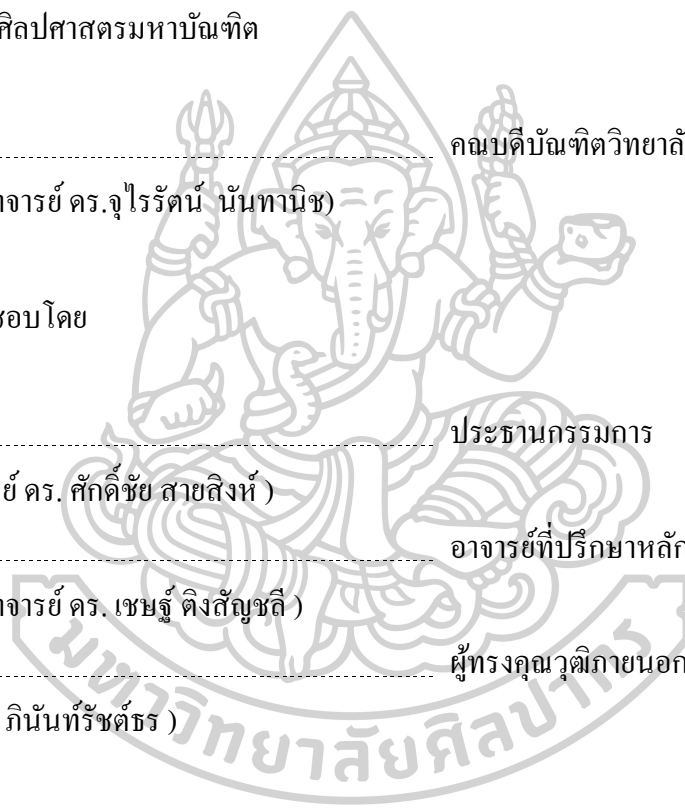
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบ โดย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ ติงสัญชลี)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ดร. สิโรตม์ ภินันท์รัชต์ธร)

56107308 : ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ข ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

นางสาว ภัทรสิริย์ ภัทรจิรณพงศ์: วิเคราะห์รูปแบบของวัดจองคำและวัดเมืองปอนใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ ดิงส์ชัย

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบอาคารของวัดจองคำกับ
วัดเมืองปอนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบอาคารของวัดจองคำและวัด
เมืองปอน และ 2) เปรียบเทียบรูปแบบอาคารของวัดจองคำและวัดเมืองปอน วิเคราะห์ถึง
ลักษณะร่วมและความแตกต่างกัน โดยใช้อาคารของแบบประเพณีของพม่าที่มณฑลพะเย่ อาคารของ
แบบไทใหญ่ที่รัฐฉานประกอบการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) อาคารของวัดจองคำและอาคารของวัดเมืองปอนเป็นการนำ
รูปแบบแผนผังอาคารของแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานมาปรับใช้ 2) ส่วนประกอบของอาคารของวัดจอง
คำและวัดเมืองปอนแต่ละส่วนล้วนมีเอกลักษณ์ คือ 2.1) อาคารของวัดจองคำมีปชาทาคคลุมส่วน
ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและคลุมส่วนโถง และ 2.2) ส่วนระเบียงของวัดเมืองปอนมีหลังคา
คลุม มีพนักกั้นและทำบานเปิดไม้สูงจรดพื้น 3) ส่วนหลังคาของอาคารของวัดจองคำแตกต่างจาก
หลังคาของวัดเมืองปอน คือ วัดจองคำนำแนวคิดในการสร้างปชาทามาจากอาคารของแบบ
ประเพณีของพม่าที่มณฑลพะเย่ ส่วนวัดเมืองปอนเป็นหลังคาคอกสองชั้นแบบที่นิยมใช้กับ
อาคารของแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน ซึ่งรูปแบบหลังคาของทั้งสองวัดนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง
เรือนฐานันดรสูง และ 4) อาคารของวัดจองคำและวัดเมืองปอนมีรูปแบบที่เรียบง่าย มีความ
หลากหลายกว่าอาคารของแบบประเพณีของพม่าที่มณฑลพะเย่ มีความคล้ายคลึงกับอาคารของแบบ
ไทใหญ่ที่รัฐฉาน แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะ

56107308 : Major (ART HISTORY)

MISS PHATTASIRI PHATTHRAJIRANPONG : ANALYSIS OF KYAUNG PATTERNS, KYAUNG KAM AND MEUNG PON TEMPLE IN MAE HONG SON PROVINCE THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR CHEDHA TINGSANCHALI, Ph.D.

This independence study aimed to analysis of Kyaung patterns, to make a comparison between Kyaung Kam and Meung Pon Temple in Mae Hong Son Province. The purpose of this study were as follows: (1) to study of Kyaung patterns, Kyaung Kam and Meung Pon Temple. (2) to comparison between Kyaung Kam and Meung Pon Temple, analysis of similar and different characteristics by study Kyaung patterns, Kyaung of Burmese traditional monastery in Mandalay and Shan monastery.

The result of this analyses showed that (1) Kyaung architecture in Kyaung Kam and Meung Pon Temple are adapted pattern from Shan monastery. (2) The components of Kyaung architecture in Kyaung Kam and Meung Pon Temple individual characteristic are (2.1) Pyathat roof cover the state of main Buddha sculpture and also cover the main hall of Kyaung Kam Temple. (2.2) In the veranda of Meung Pon Temple are cover by the roof, barricade and wood shutter windows which height level from the ceiling to the ground. (3) The different of Kyaung Kam's roof comparison between Meung Pon's roof is Kyaung Kam's roof is concept of traditional roof tier Pyathat the adapted from Burmese traditional monastery in Mandalay meanwhile the roof of Meung Pon Temple are the Zei-ta-wun type with two to three tiers, popular style in Shan monasteries, however both of their roof's type are prioritized specific on the hierarchy. (4) Kyaung Kam and Meung Pon Temple are simple pattern, various from Burmese traditional monastery in Mandalay and similar with Shan monastery but still remain their individual characteristics.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงสัญชลี อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ซึ่งให้คำปรึกษาในการแก้ไขข้อบกพร่อง การสนับสนุนและกำลังใจตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ ดร.สิทธิโรตม์ ภินันท์รัชต์ธร ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสอบการค้นคว้าอิสระ ที่กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนการตรวจสอบให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีความถูกต้อง สมบูรณ์และสำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะทุกท่าน ขอขอบคุณรุ่นน้อง รุ่นพี่และเพื่อนในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ รวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัย

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณสำหรับแรงผลักดันแห่งความสำเร็จ คือ ครอบครัว ที่ได้สนับสนุนในการศึกษาและเป็นพลังสำคัญให้ผู้วิจัยมีกำลังในการศึกษาจนประสบผลสำเร็จได้

ภัทรสิริย์ ภัทรจิรณพงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์.....	3
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
สมมติฐานการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษา	3
ขั้นตอนในการศึกษา.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2	5
ประวัติศาสตร์และรูปแบบอาคารจอบ.....	5
2.1 ประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน	5
2.2 ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	8
2.3 อาคารจอบ	9
2.3.1 รูปแบบอาคารจอบแบบประเพณีของพม่าสมัยรัตนโกสินทร์.....	9
2.3.2 อาคารจอบแบบไทใหญ่ในรัฐฉาน	15

2.3.3 อาคารจงในเกาะพะลวย.....	19
2.3.4 อาคารจงในภาคเหนือของประเทศไทย.....	24
2.4. ประวัติวัดที่ทำการศึกษ.....	34
2.4.1. วัดจงคำ.....	34
2.4.2. วัดเมืองปอน.....	35
บทที่ 3.....	36
วิเคราะห์รูปแบบของวัดจงคำและวัดเมืองปอน.....	36
3.1 รูปแบบและลักษณะอาคารจงของวัดที่ทำการศึกษา.....	38
3.1.1 รูปแบบและลักษณะของอาคารจงวัดจงคำ.....	38
3.1.2 รูปแบบและลักษณะของอาคารจงวัดเมืองปอน.....	44
3.2 รูปแบบแผนผังอาคารจงและพื้นที่ใช้สอยของอาคารจงวัดจงคำ และอาคารจงวัดเมืองปอน.....	50
3.2.1 ประเด็นเรื่องการวางแนวอาคารและการจัดวางส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร.....	50
3.2.2 ประเด็นเรื่องอาคารจงวัดจงคำและอาคารจงวัดเมืองปอนไม่มีส่วนอาคารเชื่อมต่อกับส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานไปสู่ส่วนอาคาร โถง (sanu hsaung).....	55
3.2.3 ประเด็นเรื่องอาคารจงวัดจงคำและอาคารจงวัดเมืองปอนไม่มีผนังมาระบิน (marabin).....	59
3.2.4 ประเด็นเรื่องส่วนระเบียงด้านหน้าอาคารจงมีหลังคาคลุม.....	62
3.2.5 ประเด็นเรื่องการทำบานหน้าต่างและแนวกันตกรอบอาคารส่วน โถงของอาคารจงวัดเมืองปอน.....	69
3.3 เปรียบเทียบรูปแบบหลังคาของวัดจงคำกับวัดเมืองปอน.....	76
3.3.1 ประเด็นเรื่องหลังคาพยาบาลส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดจงคำ.....	77
อยู่กึ่งกลางแผนผังอาคารจงและคลุมส่วนอาคาร โถง.....	77
3.3.2 ประเด็นเรื่องการทำหลังคาขอสองชั้นบริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน.....	81

บทที่ 4	87
สรุปผลการศึกษา.....	87
รายการอ้างอิง	89
ประวัติผู้เขียน	91

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์.....	10
ภาพที่ 2: ภาพแสดงส่วนต่างๆในแผนผังอาคารจอง ของวัดชเวอินบิน ที่มัณฑะเลย์.....	11
ภาพที่ 3: ภาพผนังมาระบินที่ชเวอินบินจอง มัณฑะเลย์	12
ภาพที่ 4: ภาพผนังมาระบินที่ชเวอินบินจอง มัณฑะเลย์.....	12
ภาพที่ 5: (บน) ภาพลายเส้นด้านข้างของวัดชเวอินดอ (Shwe nan daw Monastery, Mandalay)	13
ภาพที่ 6: (ล่าง) ภาพลายเส้นแผนผังอาคารจองวัดชเวอินดอ (Shwe nan daw Monastery, Mandalay) แสดงผนังมาระบินและแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปในส่วนกลางโถง.....	13
ภาพที่ 7: ภาพอาคารจองวัดชเวอินดอจอง มัณฑะเลย์	14
ภาพที่ 8: Shwei Gyin Kyaung Taik, Mandalay.....	14
ภาพที่ 9: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung ...	16
ภาพที่ 10: อาคารจองวัด Kan daung Kyaung, Pindaya ใช้หลังคาแบบ Sa-kyaw-sa-pe ซึ่งเป็นแบบที่นิยมใช้กับอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน	17
ภาพที่ 11 : อาคารจองวัด Nga hpe kyaung, Inle lake	17
ภาพที่ 12: แผนผังแสดงส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในจองKyaung ni Kyaung, Ywa ma, Inle lake อันประกอบด้วย แท่นพระพุทธรูปประธาน โถงขนาดใหญ่ กุฏิเจ้าอาวาส พระสงฆ์และสามเณร พื้นที่ใช้งานสำหรับพระสงฆ์ และสามเณร หอฉัน ห้องเก็บของ ห้องครัว ห้องจัดเตรียมอาหาร ห้องน้ำ ระเบียงและบันไดทางขึ้นทางด้านทิศเหนือ ซึ่งถือว่าเป็นจองที่มีพื้นที่ใช้สอยครบถ้วนวัดหนึ่งในรัฐฉาน.....	18
ภาพที่ 13: ภาพแผนผังแสดงส่วนต่างๆในอาคารจอง วัดกะโดโคโค เมืองเมะละแหม่ง.....	23
ภาพที่ 14: ภาพสามมิติอาคารจอง วัดกะโดโคโค เมืองเมะละแหม่ง.....	23
ภาพที่ 15: ชุ่มประตู่และหน้าต่างโค้งแบบยุโรปวัดกะเย็น.....	24
ภาพที่ 16: อาคารจองวัดม่อนจำศีล	25

ภาพที่ 17: จองวัดป่าฝาง	25
ภาพที่ 18: อาคารจองวัดศรีรองเมือง.....	27
ภาพที่ 20: วัดจองคา)ไชยมงคล(.....	29
ภาพที่ 21: หลังคาพยาบาลแบบประเพณีของอาคารจองวัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพยาบาลแบบประเพณีแต่มีลวดลายแบบตะวันตก	31
ภาพที่ 22: ภาพหลังคาพยาบาลของอาคารจอง วัดศรีบุญเรือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพยาบาลที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก	32
ภาพที่ 23: กลุ่มหลังคาขอกคอสองชั้นของอาคารจองวัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	33
ภาพที่ 24: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์.....	37
ภาพที่ 25: ภาพแสดงส่วนต่างๆของวัดจองคำ	38
ภาพที่ 26: แสดงแผนผังพื้นที่ใช้สอยภายในจองวัดจองคำ สีม่วง คือ บริเวณทางเข้า มีซุ้มบันไดทางขึ้น -ลง 2 ซุ้ม สีชมพู คือส่วนระเบียงอยู่ด้านหน้า ขาวสุดอาคารทั้ง 2 ด้าน สีเทา คือ ส่วนบริเวณโถงสีฟ้า คือ แทนพระพุทธรูปประธาน ส่วนสีขาวคือพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ สีเหลือง คือ กุฏิเจ้าอาวาส สีส้ม คือ กุฏิพระสงฆ์.....	39
ภาพที่ 27: แสดงส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดจองคำ.....	40
ภาพที่ 28: แสดงพื้นที่ด้านหน้ากุฏิเจ้าอาวาสของวัดจองคำ	40
ภาพที่ 29: แสดงพื้นที่ส่วนโถงซึ่งอยู่ด้านหน้าส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ของวัดจองคำ.....	41
ภาพที่ 30: แสดงพื้นที่ส่วนโถงซึ่งอยู่ด้านหน้าส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ของวัดจองคำ.....	42
ภาพที่ 31: ภาพแสดงส่วนต่างๆของอาคารจอง วัดจองคำ	43
ภาพที่ 32: อาคารจองวัดเมืองปอน.....	44
ภาพที่ 33: แสดงแผนผังพื้นที่ใช้สอยภายในจองวัดเมืองปอน สีม่วง คือ บริเวณทางเข้า มีซุ้มบันไดทางขึ้น -ลง 1 ซุ้ม สีชมพู คือ ส่วนระเบียงอยู่ด้านหน้า ขาวต่อเนื่องไปทางทิศตะวันตก สีเทา คือ ส่วนบริเวณโถง สีฟ้า คือ แทนพระพุทธรูปประธาน สีเหลือง คือ กุฏิเจ้าอาวาส สีเขียว คือ ห้องเก็บ	

ของ จำนวน 2ห้อง สิ้นน้ำเงิน คือ ห้องน้ำพระสงฆ์ สีส้ม คือ กุฏิพระสงฆ์ สีแดง คือ ทางเดินสู่ส่วน พื้นที่ใช้สอยด้านหลังอาคาร จอง.....	45
ภาพที่ 34: ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน	46
ภาพที่ 35: ส่วนกุฏิเจ้าอาวาส วัดเมืองปอน	46
ภาพที่ 36: ส่วนอาคารโถง วัดเมืองปอน	47
ภาพที่ 37: ส่วนระเบียง วัดเมืองปอน	48
ภาพที่ 38: (ซ้าย) หลังคายกคอสองชั้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน	49
ภาพที่ 39: (ขวา) หลังคาคลุ่มส่วนโถง วัดเมืองปอน	49
ภาพที่ 40: หลังคาซุ้มทางเข้าอาคารจอง วัดเมืองปอน.....	49
ภาพที่ 41: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มณฑลละแวย์.....	51
ภาพที่ 42: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Kyaung Ni Kyaung	52
ภาพที่ 43: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Anauk Shwei Kyaung.....	53
ภาพที่ 44: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung..	54
ภาพที่ 45: ภาพส่วนโถงขนาดใหญ่ อาคารจองวัด Nga pei Kyaung	54
ภาพที่ 46: ภาพส่วนโถงขนาดใหญ่ อาคารจองวัดเมืองปอน	55
ภาพที่ 47: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มณฑลละแวย์.....	56
ภาพที่ 48: ภาพ แสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดชเวอินบิน ที่มณฑลละแวย์	57
ภาพที่ 49: ภาพแสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดบากายา ที่เมืองอั้งวะ	57
ภาพที่ 50: ภาพแสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดบากายา ที่เมืองอั้งวะ	58
ภาพที่ 51: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองที่เมืองเมะละแหม่ง วัดรัตนะบงเมยะ	58
ภาพที่ 52: ภาพลายเส้นอาคารจอง วัดรัตนะบงเมยะ ที่เมืองเมะละแหม่ง.....	59
ภาพที่ 53: ภาพผนังมาระบินที่ชเวอินบินจอง มณฑลละแวย์	60

ภาพที่ 54: ภาพผนังมาระบิ่นที่ชเวนนคองจอง มัณฑะเลย์.....	61
ภาพที่ 55: ภาพผนังมาระบิ่นที่วัดบากายา เมืองอังวะ	61
ภาพที่ 56: ระเบียบงวัดจองคำ.....	62
ภาพที่ 57: ส่วนระเบียบงวัดเมืองปอน	62
ภาพที่ 58: ระเบียบงวัดชเวอินบิณ เมืองมัณฑะเลย์	63
ภาพที่ 59: ภาพแผนผังแสดงส่วนระเบียบง วัด Nga pei Kyaung	64
ภาพที่ 60: ภาพส่วนระเบียบงอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung.....	64
ภาพที่ 61: ภาพแผนผังแสดงส่วนระเบียบง วัดชเวอินบิณ มัณฑะเลย์.....	65
ภาพที่ 62: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Kyaung Ni Kyaung	65
ภาพที่ 63: ภาพแผนผัง วัด Patama taik ไม่มีส่วนระเบียบง.....	66
ภาพที่ 64: ภาพลายเส้นอาคารจองแสดงส่วนอาคารระเบียบงวัดเพีย ที่เมืองเมะละหม่ง	67
ภาพที่ 65: ภาพแสดงส่วนอาคารระเบียบงวัดเพีย ที่เมืองเมะละหม่ง.....	67
ภาพที่ 66: ภาพแสดงส่วนอาคารระเบียบงวัดชเวปริยัติชาตินไค้ก ที่เมืองเมะละหม่ง	68
ภาพที่ 67: (ซ้าย) ภาพหน้าต่างส่วนอาคาร โถงวัดชเวอินบิณ เมืองมัณฑะเลย์ เมื่อมองจากภายใน ...	69
ภาพที่ 68: (ขวา) ภาพหน้าต่างส่วนอาคาร โถงวัดชเวอินบิณ เมืองมัณฑะเลย์ เมื่อมองจากด้านนอก	69
ภาพที่ 69: ภาพหน้าต่างพร้อมพนักกั้นของส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sana hsaung) อาคารจองวัดบากายา เมืองอังวะ	70
ภาพที่ 70: ภาพหน้าต่างพร้อมพนักกั้นของส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) อาคารจองวัดบากายา เมืองอังวะ	70
ภาพที่ 71: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างและพนักกั้นในส่วนอาคารโถง วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากภายในอาคาร	71
ภาพที่ 72: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างและพนักกั้นในส่วนอาคารโถง วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อมองจากภายนอกอาคาร	71

ภาพที่ 73: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคาร โถง วัดเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านในอาคาร โถง	72
ภาพที่ 74: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคาร โถง วัดเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านนอกอาคาร โถง	72
ภาพที่ 75: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคาร โถง วัดต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านนอกอาคาร โถง	73
ภาพที่ 76: (ซ้าย) ส่วนหน้าต่างตรงทางเดินระหว่างกุฏิเจ้าอาวาสกับส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ไม่มีกระจกด้านบน มีพนักกั้น	74
ภาพที่ 77: (ขวา) บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคาร โถง วัดต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านนอกอาคาร โถง	74
ภาพที่ 78: ภาพแสดงส่วนหน้าต่างของอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน วัด Shwe yan pye kyaung	74
ภาพที่ 79: ภาพบานหน้าต่างด้านหน้าอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน วัด Nga pei Kyaung.....	75
ภาพที่ 80: ภาพแสดงส่วนโถงของอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน วัด Nga pei Kyaung.....	75
ภาพที่ 81: วัดจองคำ.....	76
ภาพที่ 82: วัดเมืองปอน	76
ภาพที่ 83: (บน) ภาพแผนผังแสดงตำแหน่งประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนต่างๆของ วัด เวชยันต์ เมืองเมะละเหม็ง	78
ภาพที่ 84: (ล่าง) ภาพลายเส้นด้านข้างของวัดเวชยันต์ เมืองเมะละเหม็ง.....	78
ภาพที่ 85: ภาพส่วนปยาทาดและหลังคาจั่วอาคารจองวัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	80
ภาพที่ 86: (ขวา) หลังคาอาคารจองวัดจองคำใช้หลังคาปยาทาด.....	81
ภาพที่ 87: (ซ้าย) หลังคาคอสองส่วนอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน	81
ภาพที่ 88: ภาพแสดงส่วนหลังคาแบบต่างๆของวัดชเวอินบิน ที่มณฑลละเหย.....	83
ภาพที่ 89: ภาพซุ้มปยาทาดทางเข้าออกอาคารจอง วัด Kyaung Ni Kyaung.....	83
ภาพที่ 90: ภาพหลังคาคอสองส่วน โถง อาคารจองวัด Nga pei Kyaung	84

- ภาพที่ 91: ภาพหลังคากคอสองชั้นบริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัด Shwe yan pye.....84
- ภาพที่ 92: หลังคากคอสองชั้นบริเวณซุ้มทางเข้าอาคารจอง วัดเมืองปอน.....85
- ภาพที่ 93: ภาพหลังคากคอสองชั้น บริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดต่อแพ 85

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยกระจายอยู่แถบจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ ตาก และโดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีชาวไทยใหญ่อยู่อาศัยกันเป็น ชนกลุ่มใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและสถาปัตยกรรมของวัดนั้นมีลักษณะเด่นชัดมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ซึ่งส่วนสำคัญของวัดไทใหญ่โดยรวมจะประกอบด้วย โบสถ์ เจดีย์ วิหารและจอน ซึ่งบางวัด อาจไม่มีโบสถ์มีแต่เจดีย์หรือวิหาร เป็นต้น

ในการวิเคราะห์รูปแบบจอนของวัดไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งนี้จะศึกษาวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีประวัติการสร้างเมืองขึ้นตั้งแต่ระยะแรกของการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน คือ บ้านปางหมูในเขตอำเภอเมือง บ้านเมืองปอนในเขตอำเภอขุนยวม ระหว่าง พ.ศ.2374-2453 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้รวมเมืองต่างๆ เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน ขุนยวม ปาย และเมืองยวม (แม่สะเรียง) และเปลี่ยน ชื่อเมืองเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน¹ และภายหลังได้ถูกยกขึ้นเป็นจังหวัดในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงนับว่าเมืองปอนมีระยะเวลาการก่อตั้งชุมชนร่วมสมัยกับการตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนในระยะแรก

จอน หรือวิหารที่อยู่พระสงฆ์ ของวัดไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและวัดในพม่ามีลักษณะคล้ายศาลาการเปรียญในวัดภาคกลาง ต่างกันที่จอนมีการรวมพื้นที่การใช้งานอื่นไว้บนอาคารเดียว เป็นทั้งศาลาการเปรียญ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ สำหรับพุทธศาสนิกชนประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีกุฏิพระเจ้าอาวาส กุฏิพระสงฆ์และสามเณร โรงครัว ห้องเก็บของและห้องน้ำ เป็นต้น จอนจึงเป็นอาคารสำคัญของวัดเนื่องจากการจัดพื้นที่แบบอเนกประสงค์ จึงมีบทบาทสำคัญแก่ทั้งสังฆวาสและฆราวาส รูปแบบของจอนอาจแบ่งตามลักษณะของหลังคาหรือแบ่งตามลักษณะของแผนผังอาคาร เช่น หลังคาแบบปายาตากับหลังคาแบบยกคอสองชั้น นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งรูปแบบจอนโดยใช้ลักษณะโดยรวม คือ จอนของวัดในเขตอำเภอเมืองและจอนของวัดในเขตชนบท²

¹ กรมศิลปากร, *สถาปัตยกรรมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2539)

² นฎีกานต์ ชัยพิพัฒน์, 2550, *จอนและอุโบสถ วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน*, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 254.

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของวัดไทใหญ่ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนกับจง
ในเขต อำเภอขุนยวม ทั้งสองพื้นที่นี้มีประวัติอยู่ในช่วงระยะแรกของการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน
เช่นเดียวกัน ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงสามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อการศึกษาลักษณะร่วมกัน
หรือลักษณะที่มีความแตกต่างกันของรูปแบบของในวัดไทใหญ่ที่ตั้งอยู่ต่างพื้นที่กัน โดยมี
เงื่อนไขในการเลือกวัดไทใหญ่ที่ให้ความสำคัญของจง คือ เป็นวัดที่ได้สร้างจงขึ้นมาเป็น
อันดับแรก หรือเป็นวัดที่ไม่มีเจดีย์ มีแผนผังการวางตำแหน่งจงอยู่กลางพื้นที่ของวัด โดยวัดที่มี
ลักษณะดังกล่าว ได้แก่ วัดจงคำในเขตอำเภอเมือง และวัดเมืองปอนในเขตอำเภอขุนยวม

วัดจงคำสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2370 เป็นวัดแห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระยาสิง
หนาทราชา เป็นผู้สร้าง และขึ้นเป็นพระอารามหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2527³ ในปีพุทธศักราชที่สร้างวัด
นั้นร่วมสมัยกับช่วง ระยะเวลาแรกของการตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน เช่นเดียวกับวัดเมืองปอนสร้าง
เมื่อ พ.ศ. 2410⁴ ตั้งอยู่ในอำเภอขุนยวม ตามประวัติวัดปรากฏว่าผู้สร้าง คือ พระยาน้อยศรีไพศาล
เจ้าเมืองปอนและนายจอมหม่องคหบดีในหมู่บ้าน พร้อมกับชาวบ้านเมืองปอนได้สร้างจงพารา
และอาคารจง ต่อมาใน พ.ศ. 2416⁵ นายเด็กอ่อง ได้สร้างกุฏิถวาย 1 หลัง บริเวณฝั่งของวัดให้
ความสำคัญกับจงที่กลางแผนผังมากที่สุด ส่วนอาคารอื่นๆจะอยู่ตามขอบของพื้นที่แผนผัง

ในการศึกษาครั้งนี้จึงเลือกศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของวัดจงคำซึ่งเป็นวัดหลวงอยู่ใน
เขตอำเภอเมืองกับวัดเมืองปอนในเขตอำเภอขุนยวมทั้งสองวัดเป็นวัดที่ร่วมสมัยกัน ศึกษาและ
วิเคราะห์รูปแบบจงถึงลักษณะที่มีร่วมกัน หรือแตกต่างกันทางด้านศิลปกรรม รูปแบบ
ศิลปกรรมที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ โดยมีแนวทางในการศึกษาจาก
งานค้นคว้าของนักวิชาการที่ได้ศึกษาไว้ก่อนหน้า เอกสารหลักฐาน รวมถึงการศึกษาจากพื้นที่
จริงเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ศึกษาเปรียบเทียบและตรวจสอบสมมติฐานในการศึกษาเพื่อ
อภิปรายและสรุปผล

การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบจงวัดจงคำกับวัดเมืองปอนครั้งนี้เพื่อวิเคราะห์
เปรียบเทียบรูปแบบจงของอาคารจงแบบพม่าและไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อยู่ต่าง
พื้นที่กันแต่มีความร่วมสมัยกัน ศึกษาถึงลักษณะร่วมและข้อแตกต่างกันของงานศิลปกรรม
รูปแบบจงที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อันเกิดเป็นจงที่มีรูปแบบเฉพาะของ
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการ ศึกษางานศิลปกรรมอื่นๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ต่อไป

³กรมศิลปากร, สถาปัตยกรรมไต, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2539)

⁴เรื่องเดียวกัน

⁵เรื่องเดียวกัน

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

ความมุ่งหมายของการศึกษา คือ ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบอาคารของวัดจองคำกับวัดเมืองปอน โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรูปแบบอาคารของแบบประเพณีของพม่าสมัยมณฑลพายัพ รูปแบบอาคารของไทยใหญ่ในรัฐฉานและที่เมาะละแหม่ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบของวัดจองคำและวัดเมืองปอน
2. เปรียบเทียบรูปแบบของวัดจองคำกับวัดเมืองปอนและวิเคราะห์ถึงลักษณะร่วมและลักษณะที่มีความแตกต่างกัน
3. ศึกษาอาคารจอร์แบบอื่น และนำมาวิเคราะห์รูปแบบอาคารของทั้งสองวัด

สมมติฐานการศึกษา

วัดจองคำและวัดเมืองปอนเป็นวัดที่อยู่ในช่วงเวลาดำเนินการก่อสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นวัดที่ร่วมสมัยกัน จึงมีรายละเอียดที่คล้ายคลึงกันคือเป็นวัดที่ให้ความสำคัญกับองค์เป็นหลัก เนื่องจากองค์เป็นอาคารที่วางอยู่ในตำแหน่งกลางแผนผังของวัด ส่วนที่มีความแตกต่างกันคือรูปแบบหลังคาขององค์ที่วัดจองคำใช้หลังคาแบบปายทาด ส่วนที่วัดเมืองปอนใช้หลังคาแบบยกคอสองซ้อนชั้น เป็นต้น ซึ่งทั้งวัดจองคำและวัดเมืองปอนมีทั้งส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกันในรายละเอียดของรูปแบบ มีการผสมผสานรูปแบบศิลปะของพม่าและไทใหญ่ กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแม่ฮ่องสอนจึงเกิดเป็นองค์ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่

ขอบเขตของการศึกษา

1. เน้นศึกษาวัดไทใหญ่ที่มีประวัติการสร้างอยู่ในช่วงระยะแรกของการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน
2. ศึกษาเปรียบเทียบวัดจองคำในเขตอำเภอเมืองและวัดเมืองปอนในเขตอำเภอขุนยวมเป็นหลัก
3. ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของ วิเคราะห์เปรียบเทียบอาคารของวัดจองคำและวัดเมืองปอนกับอาคารของพม่าและไทใหญ่

ขั้นตอนในการศึกษา

1. ศึกษารวบรวมข้อมูล เอกสาร ผลงานการศึกษาค้นคว้าและตำราที่เกี่ยวข้อง

2. เก็บข้อมูลภาคสนามของวัดไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและงานศิลปกรรมต่างๆที่สร้างและบูรณะในสมัยก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน
3. ดำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม ถ่ายภาพ ทำลายเส้นและแผนผังวัดจองคำและวัดเมืองปอน
4. วิเคราะห์ข้อมูลทางด้านศิลปกรรม
5. วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของและบริบทที่เกี่ยวข้อง
6. สรุปผลการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงประวัติความเป็นมาของวัดจองคำและวัดเมืองปอน
2. ทราบถึงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบของอาคารจอง
3. ทราบถึงรูปแบบอาคารจองประเภทต่างๆและเอกลักษณ์ของอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอน
4. ทราบถึงความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพม่าและไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านรูปแบบงานศิลปกรรม

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์และรูปแบบอาคารจอง

2.1 ประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ใน พ.ศ. 2374⁶ เจ้ามโหตรประเทศได้ให้เจ้าแก้วเมืองมาออกไปสำรวจป่าตะวันตก และจับช้างป่ามาฝึกใช้งานลากซุง เจ้าแก้วเมืองมานำขบวนคล้องช้างผ่านเมืองปายมุ่งไปทางตะวันตกแล้ววกลงใต้ โดยอาศัยลำน้ำปายเป็นหลักจนพบทำเลเหมาะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่บนที่ราบริมแม่น้ำปาย จึงได้เลือกเป็นที่ตั้งค่ายพักแรม เจ้าแก้วเมืองมาได้เรียกมาประชุมเพื่อแนะนำบุกเบิกที่ดินทำไร่นา แต่งตั้งให้ชาวไทใหญ่ชื่อ พระท่าหม่อง เป็น “เหง” (เทียบได้กับกำนัน) และให้ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโป่งหมู” ตามลักษณะของภูมิประเทศที่มีโป่งดินอยู่ทั่วไปและมีหมูป่าลงมากินดินโป่งชุกชุม ต่อมาชื่อนี้ได้เพี้ยนไปเป็น “ปางหมู” จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมาก็ได้เคลื่อนขบวนต่อลงมาจนถึงทางใต้เมื่อถึงริมห้วยแห่งหนึ่งใกล้หมู่บ้านของชาวไทใหญ่จึงตั้งค่ายและส่งแกน โสม บุตรเขยของพระท่าหม่องที่ติดตามมาด้วยไปชักชวนผู้คนให้มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน โดยใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “แม่ฮ่องสอน” หมายถึงร่องน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ที่ฝึกสอนช้าง (คำว่าร่องนั้นชาวเหนือออกเสียงเป็นฮ่อง) พร้อมกับแต่งตั้งให้แกน โสม เป็น “ก้าง” (ผู้ใหญ่บ้าน) เมื่อได้ช้างจนเพียงพอและฝึกสอนจนเสร็จแล้ว เจ้าแก้วเมืองมาก็ได้ยกขบวนกลับเชียงใหม่

ใน พ.ศ. 2399 เกิดการรบกันในหุบหัวเมืองไทใหญ่แถบฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน จึงมีชาวไทใหญ่จำนวนมากจากดินแดนแถบนั้นได้พากันเข้ามาอยู่อาศัยอยู่แถบหมู่บ้านปางหมู แม่ฮ่องสอน เมืองปายและขุนยวม ในจำนวนนี้มีชายหนุ่มชื่อ “ชานกะเล” แต่แรกเข้ามาอยู่ที่บ้านปางหมู ต่อมาได้ไปครองเมืองขุนยวม จากนั้นมาแม่ฮ่องสอนก็เต็มไปด้วยชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่อาศัยกันมากขึ้น นอกจากชาวบ้านที่เข้ามาบุกเบิกที่ดินทำไร่นาแล้ว ยังมีชาวไทใหญ่และต่อสูที่เชี่ยวชาญการทำไม้จากพม่าและเข้ามาทำมาหากินทำไม้สักล่องไปขายที่เมาะละเหม่งเป็นจำนวนมาก

แม่ฮ่องสอนกลายเป็นชุมชนขนาดเล็ก เจ้าอินทวิชานนท์ผู้ครองเมืองนครเชียงใหม่ในขณะนั้น ทรงตระหนักถึงความสำคัญของหมู่บ้านแห่งนี้จึงได้ยกฐานะเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นเมืองหน้าด่าน เมื่อ พ.ศ. 2417 โดยมีเมืองปายและเมืองขุนยวมรวมอยู่ในอาณาเขตด้วย ส่วนแม่สะเรียงนั้น

⁶ แม่ฮ่องสอน, (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2536), 30.

ให้เป็นเมืองรอง ขึ้นตรงต่อเมืองเชียงใหม่เช่นเดียวกัน⁷ ชานกะเลได้รับแต่งตั้งเป็นพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองคนแรกแต่ชาวเมืองยกย่องว่าเป็นเจ้าฟ้าตามแบบเจ้าผู้ครองเมืองไทใหญ่ในรัฐฉาน ในสมัยพญาสิงหนาทราชานี้เมืองแม่ฮ่องสอนได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่ต้องพึ่งพาสินค้าจากภายนอกค่อนข้างมาก เนื่องจากพื้นที่ตั้งเป็นเมืองในหุบเขาที่มีพื้นที่ราบน้อย การอุตสาหกรรมอื่นก็แทบจะไม่มี ในอดีตเป็นเมืองที่เข้าถึงยาก เพราะไม่มีถนนเชื่อมต่อกับภายนอก การติดต่อกับเมืองอื่นต้องใช้ระยะเวลาหลายวัน แต่เดิมการติดต่อกับภายนอกมีอยู่ 2 ทาง คือ สายแรกขึ้นทางเหนือผ่านเมืองปายเข้าทางแมริม ใช้เวลาเดินทางประมาณ 12 วัน สายที่สองผ่านห้วยโป่งเข้าแมริมเช่นเดียวกัน ใช้เวลาประมาณ 10 วัน แต่เส้นทางสองเส้นนี้เป็นเส้นทางที่ทุรกันดารมาก เพราะต้องเดินผ่านป่าทึบและข้ามภูเขาหลายลูก เส้นทางที่สามไกลกว่าแต่มีความลำบากน้อยกว่า คือ ออกจากแม่ฮ่องสอนแล้ววกลงใต้ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 15 วัน ผ่านแม่สะเรียงเข้าทางฮอด แล้วจึงวกขึ้นเหนือเข้าตัวเมืองเชียงใหม่

เส้นทางดังกล่าวที่กล่าวข้างต้นนี้ล้วนเป็นเส้นทางทางบก ต้องขึ้นเขาลงห้วยไม่สะดวกต่อการขนส่งสินค้าจำนวนมากๆ ใช้ระยะเวลาในการเดินทางหลายวัน ต่างจากการติดต่อกับพม่า และรัฐฉานทางฝั่งตะวันตกซึ่งมีเส้นทางคมนาคมทางน้ำ 2 สาย ได้แก่ แม่น้ำปายและแม่น้ำยวม ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำสาละวินไปออกอ่าวมะตะบันที่เมืองเมาะละแหม้ง มีความสะดวกกว่า รวดเร็วกว่า อีกทั้งยังมีสินค้าให้เลือกหลากหลายกว่า นอกจากสินค้าที่ใช้ในการดำเนินชีวิตแล้วยังมีสินค้าจากทางพม่า เช่น ผ้า ตะเกียง เครื่องเหล็กชั้นดีจากโรงงานของอังกฤษให้เลือกอีกมาก พ่อค้าชาวแม่ฮ่องสอน จึงนิยมสินค้าจากทางนี้มากกว่า

ตั้งแต่ พ.ศ. 2432 เป็นต้นมา บริษัทอังกฤษเริ่มเปลี่ยนบทบาทจากการรับซื้อไม้จากชาวพม่าไทใหญ่และคนท้องถิ่นมาลงทุนทำไม้ในล้านนาอย่างเต็มตัว โดยขอเช่าสัมปทานป่าจากเจ้าเมืองโดยตรง ด้วยเหตุของความมั่นคงรัฐบาลสยามจึงเริ่มกระบวนการรวมหัวเมืองเข้าสู่ส่วนกลางโดยยกเลิกเมืองประเทศราช รวมหัวเมืองล้านนาจัดตั้งขึ้นเป็นมณฑลพายัพและจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นแทน จนเมื่อ พ.ศ. 2443 ทางกรมได้จัดรวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองปาย เมืองขุนยวม และเมืองยวมเข้าด้วยกัน เรียกว่าบริเวณเชียงใหม่ตะวันตก และตั้งที่ว่าการแขวงมาอยู่ที่เมืองขุนยวม

⁷ ในระยะนั้นทางเชียงใหม่ยังไม่ได้เข้าปกครองโดยตรง แต่ได้ตั้งให้คนท้องถิ่นชาวไทใหญ่เป็นเจ้าเมืองคอยเป็นหูเป็นตาแทนและให้ ส่งส่วยอากรแก่เจ้าเมืองเชียงใหม่ปีละครั้ง, ทิมมา: แม่ฮ่องสอน, (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2536), 30.

พ.ศ. 2446 ได้ย้ายที่ว่าการแขวงมาอยู่ที่เมืองขอม และได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริเวณพ่ายพเหนือ และได้เปลี่ยนฐานะเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองจัตวา ย้ายที่ว่าการแขวงจากเมืองขอมมาตั้งที่แม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2453 จากนั้นในปี พ.ศ. 2476 แม่ฮ่องสอนจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัด ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย โดยมีพระยาสุรราชเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดปกครองแทนตำแหน่งเจ้าเมืองหรือเจ้าฟ้าที่ถูกลบเลิกไป

จากความหละหลวมในการบริหารป่าไม้ของเจ้าเมืองเหนือ ทำให้เกิดข้อพิพาทกับบริษัทป่าไม้ของอังกฤษและคนในบังคับแล้ว ปัญหาเขตสัมปทานป่าที่ไม่มีกำหนด อย่างชัดเจนนั้นเป็นเหตุให้ทางรัฐบาลสยามถือโอกาสเข้ามาจัดการควบคุมป่าไม้เอง โดยโอนอำนาจการครอบครองถือสิทธิ์ป่าไม้ให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน และจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นมีนายเอช เสลด์ (Mr. H. A. Slade)⁸ เป็นเจ้ากรมป่าไม้คนแรก

ในช่วงนี้การทำป่าไม้ของแม่ฮ่องสอนเป็นของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา ซึ่งได้รับสัมปทานจากรัฐบาลสยามให้เช่าเป็นเวลา 50 ปี ชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถเข้าไปตัดไม้ได้เหมือนก่อน จึงกลายเป็นลูกจ้างของอังกฤษ หรือรับเป็นลูกจ้างทำไม้ส่งให้แก่บริษัทบอมเบย์เบอร์มา โดยบริษัทบอมเบย์เบอร์มาได้ตั้งสำนักงานสาขาอยู่ตามเมืองต่างๆ ตั้งแต่ปลายลงไปถึงแม่สะเรียง สำนักงานใหญ่อยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและเมืองขอม⁹ ที่แม่ฮ่องสอนนั้นนายห้างฝรั่งตั้งชุมชนเล็กๆอยู่ที่บริเวณสำนักงานประจำจังหวัดในปัจจุบัน แต่ก่อนบริเวณนี้เป็นที่โล่งกว้าง ทางบริษัทได้จัดสร้างบ้านอย่างเป็นสัดส่วน ตรงกลางสร้างเป็นสำนักงานและห้องประชุม ต่อมาเมื่อบริษัทเลิกทำไม้จึงได้ยกสำนักงานให้ทางรัฐบาลทำเป็นศาลากลางอยู่ระยะหนึ่ง

⁸ เมื่อได้ตั้งกรมป่าไม้ขึ้นแล้วยังไม่มีเจ้ากรมหรืออธิบดีทางรัฐบาลสยามก็ได้ขอร้องไปยังรัฐบาลอินเดียของอังกฤษ หรือ British India ขอตัว Mr. H. A. Slade อยู่ทำงานในประเทศสยามเป็นการชั่วคราว (2439 – 2444) จึงได้มีการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ Mr. H. A. Slade เป็นเจ้ากรมป่าไม้คนแรกเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2439 ในสมัยนั้นชื่อตำแหน่งต่างๆ ใช้เป็นภาษาอังกฤษหมดเพื่อความ สะดวกในการปฏิบัติงานของฝรั่ง ชาวอังกฤษที่จ้างมาจากกรมป่าไม้พม่าส่วนใหญ่แม้แต่หนังสือราชการก็ใช้ภาษาอังกฤษด้วย ในสมัยเริ่มตั้งกรมป่าไม้นั้นตำแหน่งอธิบดีปัจจุบันเรียกว่า “Conservator of Forests” เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เจ้ากรมป่าไม้” เปลี่ยนเป็น “อธิบดีกรมป่าไม้” ในภาษาไทยและ Director General of the Royal Forest Department” ในภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2467, ที่มา: กิจการป่าไม้ ณ ปฐมอาคารกรมป่าไม้, สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 จังหวัดเชียงใหม่ เข้าถึงเมื่อ 22 มิถุนายน 2559, เข้าถึงได้จาก www.dnp.go.th/fca16/file/j9pq4k0y8c0ubw2.doc

⁹ เมืองขอมได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็นแม่สะเรียงเมื่อ พ.ศ. 2467, ที่มา: แม่ฮ่องสอน, (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2536), 46.

บริษัทบอมเบย์เบอร์มาทำป่าไม้จนหมดสัมปทานสุดท้าย คือ ป่าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยวม ใน พ.ศ. 2472 จากนั้นป่าทั้งหมดก็ปิดไปชั่วคราว แต่ทางการได้อนุญาตให้พ่อค้าไม้ท้องถิ่นรายย่อย เข้าทำไม้แป้ ซึ่งเป็นไม้ตกค้างจากการทำของบริษัทบอมเบย์เบอร์มา จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

2.2 ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ไทใหญ่ เป็นสาขาหนึ่งของชนชาติไต ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ที่มีถิ่นฐาน กระจายอยู่ทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰ ชื่อที่เรียกชาวไทใหญ่นั้นมีอยู่หลายชื่อ ชาวไทใหญ่ เรียกตัวเองว่า ไต หรือไตโหลง ส่วนพม่าเรียกว่าชาน หรือฉาน ชาวล้านนาเรียกว่าเงี้ยว ซึ่งมีความหมายไปในทิศทางที่ถูกต้อง ถิ่นฐานของชาวไทใหญ่อยู่ในรัฐฉานบนที่ราบสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า โดยมีอาณาเขตทางทิศใต้จรดรัฐกะยาในพม่า จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนของไทย

จากประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอนที่กล่าวไว้ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายครั้ง แบ่งตามสาเหตุที่เข้ามาได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

- 1) ชุมชนที่เข้ามาหาถิ่นในพื้นที่แม่ฮ่องสอนก่อนที่เจ้าแก้วเมืองมาจะมารวบรวมให้เป็นชุมชน เนื่องจากในอดีตยังไม่มีเส้นทางคมนาคมกันอย่างชัดเจน การเดินทางไปมาไม่มีอุปสรรค จึงมีชาวไทใหญ่จากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน เช่น เมืองหมอกใหม่ แม่แจ๊ะ น้ำมาง เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก
- 2) กลุ่มที่หนีสงครามเข้ามา ทั้งที่หนีจากการสู้รบระหว่างเมืองใหญ่ในรัฐฉานด้วยตนเอง เช่น ในสมัยที่ชานกะเลอพยพเข้ามา และที่เข้ามาในช่วงที่อังกฤษเข้าโจมตียึดพม่าเป็นอาณานิคม และ
- 3) กลุ่มสุดท้ายที่เข้ามา คือ กลุ่มคนในปกครองของอังกฤษที่เข้ามาทำไม้และค้าขาย

¹⁰ กลุ่มคนไตเหล่านี้แบ่งออกได้เป็นหลายสาขาใหญ่ๆด้วยกัน เช่น ไตอาหมในแคว้นอัสสัม ไตโหลงหรือไทใหญ่ในพม่า ไตกลุ่มต่างๆในมณฑลยูนนานทางใต้ของจีน ไทยสยามกับลาว และไตแดงทางตอนเหนือของเวียดนาม เป็นต้น

2.3 อาคารจอง

จอง หรือ อาคารวิหารไม้ มีพื้นฐานมาจากเรือนไม้ที่อยู่อาศัยทางภาคกลางของพม่า เป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ ยกพื้นสูงโดยตั้งอยู่บนเสาไม้จำนวนมาก มีห้องหลายห้องรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกันมีระเบียง โดยรอบที่มักตกแต่งด้วยงานไม้แกะสลักนูนสูงเป็นภาพเล่าเรื่องชาดก หรือภาพเทวดา มีบันไดทางขึ้น โดยรอบเป็นงานก่ออิฐตกแต่งด้วยปูนปั้นและมีขนาดใหญ่โต รูปแบบอาคารและการแบ่งพื้นที่ใช้สอยมีลักษณะเช่นเดียวกับอาคารพระที่นั่งต่างๆ ในราชสำนักอังวะ¹¹

โชติมา จตุรวงศ์ กล่าวว่า “แผ่” ในภาษามอญ “เจาง์” ในภาษาพม่า หมายถึง อาคารอนุสรณ์ที่ประกอบด้วยที่อยู่ของพระสงฆ์และสามเณร มีพื้นที่สำหรับรองรับฆราวาสที่ใช้เป็นที่ฟังธรรมและเป็นที่พักผ่อนสวดมนต์ อีกทั้งยังหมายถึง โรงเรียน อาคารจองที่เป็นประธานของวัดยังมีสถานะเทียบเท่ากับ โรงเรียน พระภิกษุสามเณรที่เรียนหนังสือ¹² จึงมักตั้งอยู่ใกล้ประตูทางเข้าหลักของวัด หรือตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของวัด เพื่อความสะดวกของการเข้าสู่ตัวอาคาร

จองหรือวิหารที่อยู่พระสงฆ์ของวัดไทใหญ่ในประเทศไทย เช่น อาคารวัดจองคำ วัดเมืองปอนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาคารจองวัดศรีสุข จังหวัดลำปาง เป็นต้น มีลักษณะคล้ายกับศาลาการเปรียญในภาคกลาง แต่ต่างกันตรงที่อาคารจองเป็นอาคารที่รวมพื้นที่การใช้งานอื่นๆรวมไว้บนอาคารเดียวกัน เป็นทั้งศาลาการเปรียญที่มีพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนโถงขนาดใหญ่สำหรับพุทธศาสนิกชน ประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีกุฏิพระเจ้าอาวาส พระสงฆ์และสามเณร โรงครัว และห้องน้ำ เป็นต้น จองจึงเป็นอาคารที่มีความสำคัญของวัด เพราะมีการจัดพื้นที่แบบอนุสรณ์อันมีบทบาทสำคัญแก่สังฆवासและฆราวาส

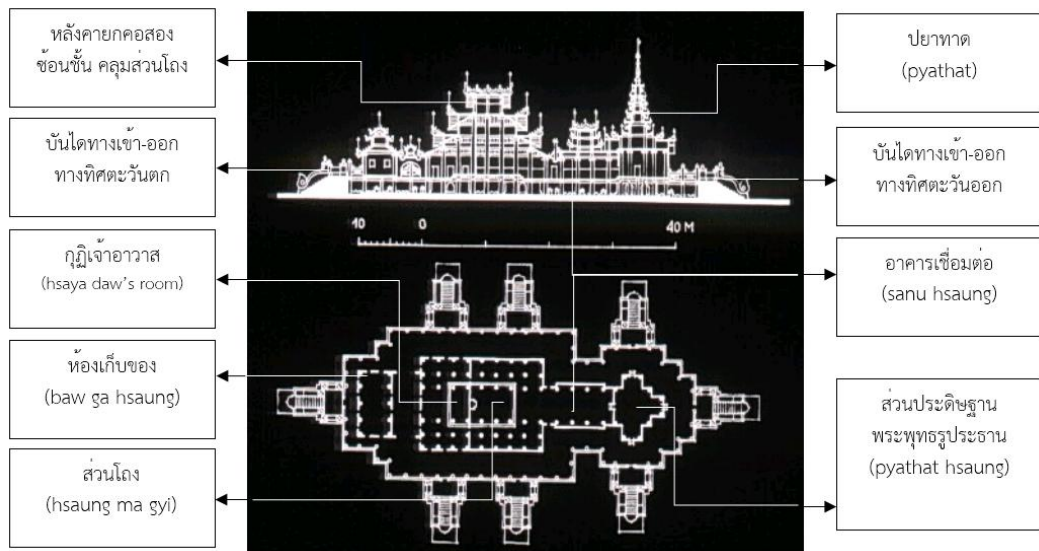
2.3.1 รูปแบบอาคารจองแบบประเพณีของพม่าสมัยรัตนโกสินทร์

จองแบบประเพณีของพม่าจะประกอบด้วยอาคารย่อยซึ่งเป็นห้องหลักจำนวน 4 ห้อง ประกอบด้วย ห้องประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (hpaya hsaung หรือ pyathat hsaung) อาคารเชื่อมต่อระหว่างห้องพระพุทธรูปประธานกับห้องโถงขนาดใหญ่ (sanu hsaung) ใช้เป็นที่รับรองพระเจ้าอาวาสหรือเก็บคัมภีร์ ส่วนโถงขนาดใหญ่ซึ่งใช้เป็นห้องโถงหลัก (hsaung ma gyi) และส่วนสุดท้ายคือห้องเก็บของ (baw ga hsaung) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ส่วนทั้งหมดนี้ล้อมรอบด้วยระเบียง อาคารจองแบบประเพณีที่พบในพม่ามักมีความสูงเพียงหนึ่งชั้น ตัวอย่างแผนผังอาคารจองแบบ

¹¹ สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ศิลปะในประเศพม่า, 2554, 302.

¹² โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554, 164.

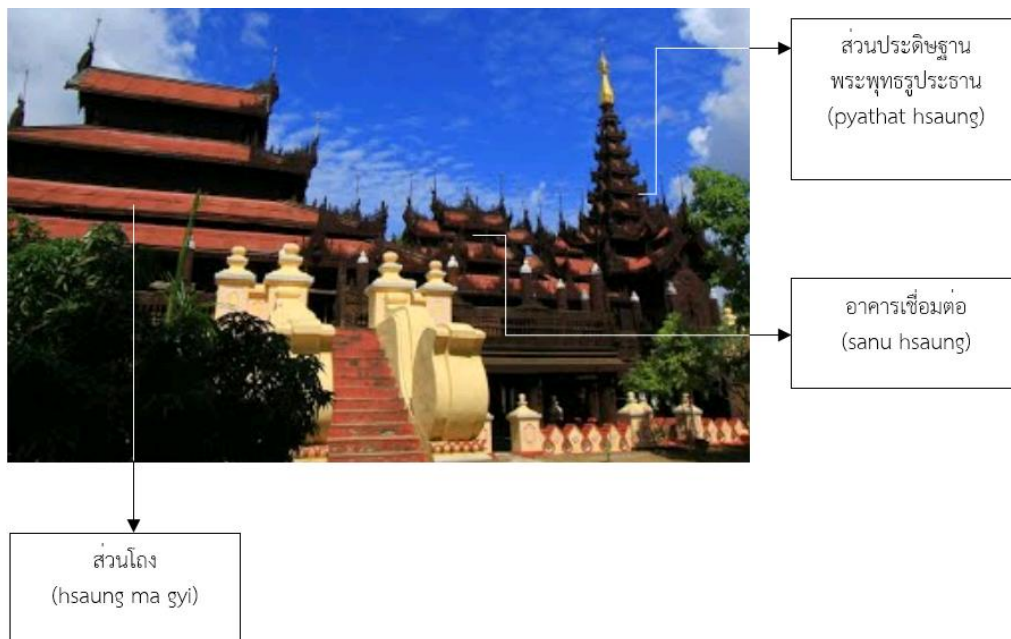
ประเพณีของพม่าที่เป็นตัวอย่างได้ดี คือ วัดชเวอินบิน (Shwei in bin kyaung) และชเวนันดอ (Shwe nan daw Monastery) ที่เมืองมัณฑะเลย์

ภาพที่ 1: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจอบแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์

ที่มา: คัดแปลจาก Sylvia Fraser-Lu, *Splendour in wood* (Bangkok: Orchid press, 2001), 62.

(Figure 3-7 Cross section and floor plan of Shwei In Bin, Mandalay, showing the main apartments of traditional Burmese wooden monastery)

ภาพที่ 2: ภาพแสดงส่วนต่างๆในแผนผังอาคารจอง ของวัดชเวอินบิณ ที่มณฑลฉะเลย์

อาคารย่อยทั้ง 4 หลัง จะวางเรียงกันในแนวแกนตะวันออกและตะวันตก ล้อมรอบด้วยระเบียงที่เปิดโล่ง ไม่มีหลังคาคลุม มีเพียงผนังกัน ห้องประดิษฐานพระพุทธรูปประธานจะอยู่ในแผนผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือไม่ก็แผนผังรูปกากบาททางด้านทิศตะวันออกของส่วน โถงเสมอ เนื่องจากเป็นทิศมงคล ส่วนนี้เป็นส่วนที่มีความสำคัญจึงมีการยกระดับพื้นในระดับที่สูงกว่าส่วนอื่นๆของอาคารจอง ถ้าหากส่วนนี้ใช้หลังคาพยาบาลจะเรียกว่า pyathat hsaung แทนคำว่า hpaya hsaung หลังคาทรงพยาบาลของพม่าเป็นหลังคาที่มีลักษณะเฉพาะ มีทั้งแบบที่ซ้อนชั้น 3 ชั้น 5 ชั้น หรือ 7 ชั้น ระหว่างส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วน โถงจะเป็นส่วนเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ซึ่งใช้เป็นที่รับแขกของเจ้าอาวาส ถ้าไม่มีการแยกห้องหนังสือก็จะใช้ห้องนี้ในการเก็บหีบพระคัมภีร์และจารึกต่างๆ

ทางเชื่อมระหว่างห้องประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (sanu hsaung) ซึ่งหากเป็นไปตามแบบแผนของจองรูปแบบประเพณีของพม่าจะเป็นทางเชื่อมสู่บริเวณห้อง โถงหลักที่มีขนาดใหญ่ (hsaung ma gyi) เป็นส่วนที่มีกุฏิพระสงฆ์ ที่เรียนหนังสือของสามเณรและเป็น ที่รองรับพุทธศาสนิกชนที่มาวัด ตามแบบประเพณีห้องนี้จะถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน โดยฉากกั้นผนัง (mara bin) คำว่า มาระบิน หมายถึง ผนังที่กั้นตั้งแต่พื้นถึงฝ้าเพดานของสถาปัตยกรรมของพระราชวัง¹³ มาระบินเป็นผนังไม้ มีลักษณะเป็นกรอบและลูกฟักไม้ช่องตารางสี่เหลี่ยมจำนวนหลายช่อง

¹³ โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554, 166.

ด้านหน้าของผนังมาระบินประดิษฐานพระพุทธรูป สิ่งที่สำคัญของส่วนโถงนี้คือการมีพื้นที่สำหรับกราบไหว้ เข้าพบเจ้าอาวาสและพระสงฆ์รูปอื่นๆเมื่อมาทำบุญ

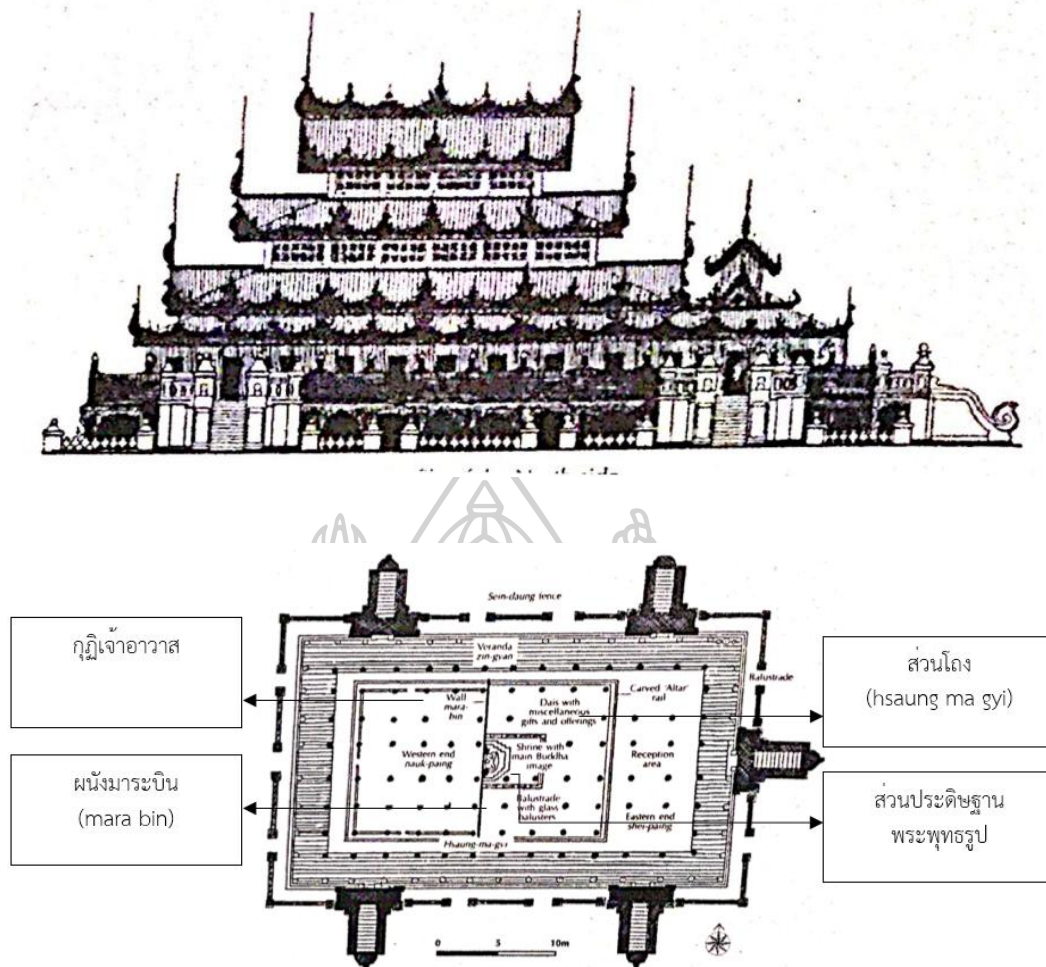
ผนังมาระบิน
(marabin)

ภาพที่ 3: ภาพผนังมาระบินที่ชเวอินบิณจอง มัณฑะเลย์

ผนังมาระบิน
(marabin)

ภาพที่ 4: ภาพผนังมาระบินที่ชเวนนคองจอง มัณฑะเลย์

ภาพที่ 5: (บน) ภาพลายเส้นด้านข้างของวัดชเวนนัดอ (Shwe nan daw Monastery, Mandalay)

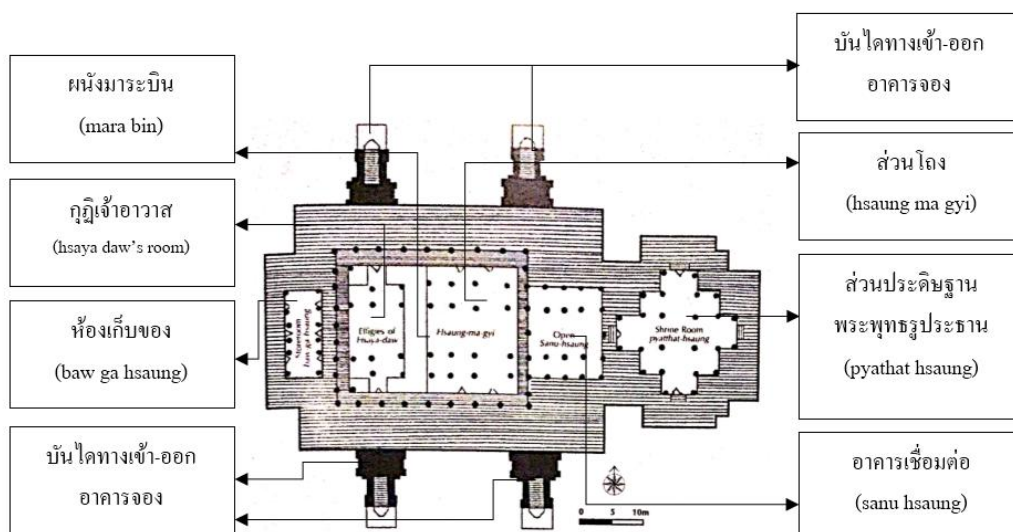
ภาพที่ 6: (ล่าง) ภาพลายเส้นแผนผังอาคารของวัดชเวนนัดอ (Shwe nan daw Monastery, Mandalay)

แสดงผนังมาระบินและแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปในส่วนกลางโถง

ที่มา: คัดแปลจาก Sylvia Fraser-Lu, 2001, Splendour in wood, Bangkok: Orchid press.

ภาพที่ 7: ภาพอาคารจองวัดเขวั้นคองจอง มีนทะเลย์

ภาพที่ 8: Shwei Gyin Kyaung Taik, Mandalay

ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, 2001, Splendour in wood, Bangkok: Orchid press.

สวดทางด้านทิศตะวันตกของส่วนโถงเปรียบเสมือนเป็นห้องเรียน กุฏิพระสงฆ์ และเฉลย
เสื่อ ม้วนที่นอน แท่นที่นอน และอุปกรณ์การเรียน เช่น กระดาน แปรงลบกระดาน สมุด หนังสือจะ
ถูกเก็บไว้ในตู้หรือไม้กั้นมิดชิดหนึ่ง ด้านหลังของส่วนโถงขนาดใหญ่ทางทิศตะวันตก เป็นห้อง
เก็บของ เครื่องถ้วยชาม บาตรพระและสิ่งของที่พระใช้ในชีวิตประจำวันจะถูกเก็บไว้ในส่วนนี้ พื้น
ของบริเวณที่ถูกแบ่งเป็นห้องเก็บของนี้จะมีระดับพื้นต่ำกว่าส่วนอื่นๆของอาคารทั้งหมด ในบางวัด

ที่ห้องเก็บของถูกออกแบบให้อยู่ใกล้ส่วนพื้นที่ที่สำคัญ ห้องเก็บของนี้อาจถูกดัดแปลงให้ เป็นกุฏิ สำหรับพระสงฆ์และสามเณร นอกจากนี้ในบริเวณนี้หรือทางด้านหลังจะมีส่วนที่แยกออกไปเป็น หีองน้ำ (kuti) หนึ่งห้องหรือมากกว่านั้น สำหรับพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่สำหรับวัดที่สร้างในช่วง ทัยศตวรรษที่ 19 ถึงจะมีห้องน้ำสำหรับคนทั่วไปที่มาพักที่วัด

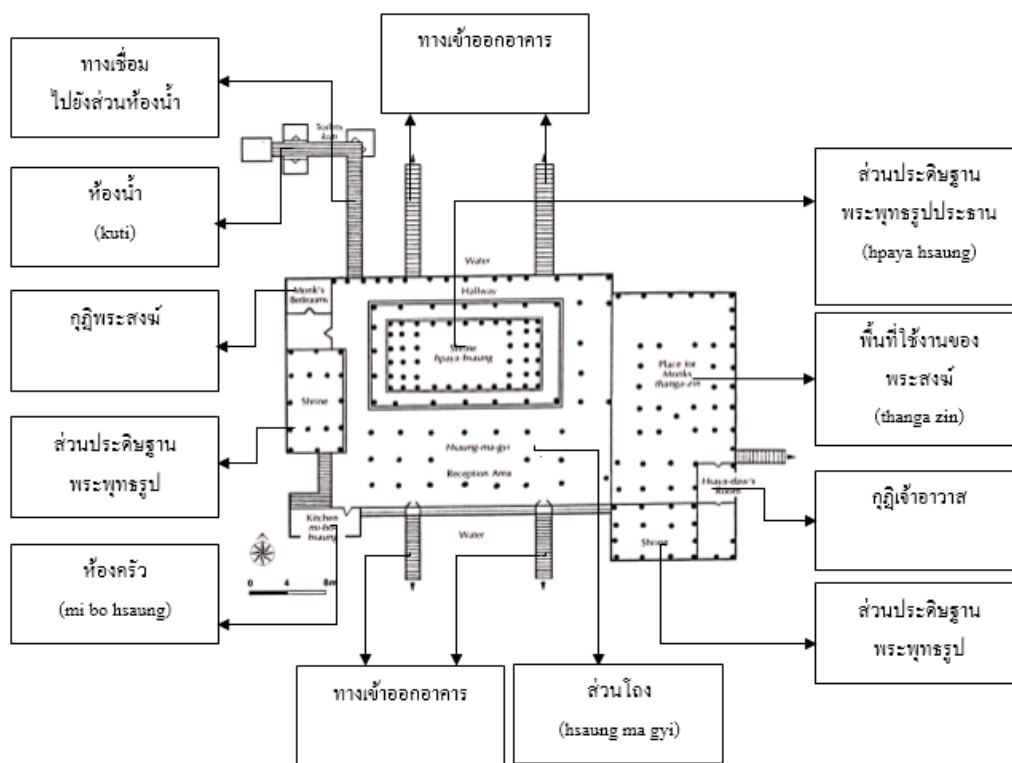
ส่วนหลังคาของทางเชื่อมและห้องเก็บของจะเป็นหลังคาสองชั้นซ้อน หรือเซตวัน (zei ta wun) ซึ่งส่วนมากจะมีความสูงรองลงมาจกหลังคาปยาทาด หลังคาสองจะวางตัวในแนว ตะวันออก-ตะวันตก ส่วนโถงจะใช้หลังคาสองชั้นซ้อนได้ถึง 3 ชั้น ตามที่ส่วนที่เป็นทางเชื่อมที่ มักจะใช้เป็นหลังคาสองชั้นซ้อนกัน 2 ชั้น เสมอ ห้องเก็บของที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเป็นส่วนที่มีความสำคัญลดลงมา จึงใช้หลังคาสองเพียงแค่ 1 ชั้น หรือซ้อนกันแค่ 2 ชั้นเท่านั้น

2.3.2 อาคารจองแบบไทใหญ่ในรัฐฉาน

จองในรัฐฉานมักจะหันไปทางเหนือและมีการตั้งแท่นพระพุทธรูปประธานอยู่ทางด้านทิศใต้ มีแผนผังตัวอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าเช่นเดียวกับวัดพม่า มีความกว้างทางด้านทิศตะวันออกไป ตะวันตกมากกว่าทิศเหนือจรดทิศใต้ ทางเข้าหลักมีหนึ่งทางเข้าหรือมากกว่านี้ โดยเป็นบันไดไม้ที่ เรียบง่ายมักจะตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือ บันไดทางเข้านี้จะสิ้นสุดตรงชานพักขนาดเล็กที่ตรงเข้าสู่ พื้นที่โถงขนาดใหญ่ เปิดโล่ง มีอากาศถ่ายเทได้ดี ซึ่งเป็นห้องโถงหลัก (hsaung-ma-gyi) มีหน้าต่าง จำนวนมากทั้งที่เป็นช่องหน้าต่างและบานเกล็ดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผนังอาคาร จึงทำให้แสงส่อง เข้ามาภายในบริเวณโถง โดยทั่วไปเสารับน้ำหนักภายในอาคารมักจะมีเส้นรอบวงน้อยกว่าเสาของ วัดพม่า คือ มีขนาดเล็กกว่าเสาในเขตพม่าที่เมืองมัณฑะเลย์ และมีการประดับตกแต่งเล็กน้อย หาก ตัวอาคารจองตั้งอยู่เหนือน้ำ เสาที่เป็นฐานอาคารจะถี่และมีจำนวนมาก ความสูงของพื้นอาคารจะมี ความแตกต่างกันตามความหลากหลายของลักษณะภูมิประเทศ และถ้าสร้างอยู่เหนือทะเลสาบความ สูงของเสาก็จะขึ้นอยู่กับระดับความลึกของน้ำ

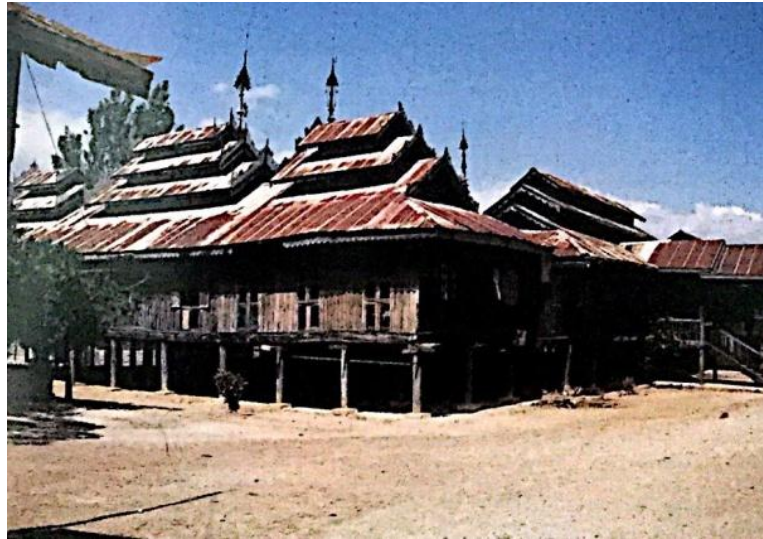
ส่วนหลังคามักจะเป็นหลังคาเซตวัน (zei-ta-wun) มี 2-3 ชั้น รูปแบบที่นิยมใช้อย่าง แพร่หลาย เช่น Sa-kyaw-sa-pe และหลังคาทรงยวน ชั้นหลังคาแบบ Babu-hsaung และหลังคาทรง คอนมักจะใช้เป็นยอดหลังคาส่วนที่สูงที่สุด ส่วนหลังคาปยาทาด (pyathat) ซึ่งเป็นรูปแบบหลังคา ของพม่าจะค่อนข้างหายากในรัฐฉาน การตกแต่งหลังคาจองในรัฐฉานมีการตกแต่งที่น้อยกว่าจอง ในเขตพม่าตอนบน มีการฉลุไม้หรือสังกะสีเป็นลวดลายเพื่อประดับตกแต่งชายคา ด้านบนของแผ่น

ไม้แกะสลักบนหน้าจั่ว ประดับด้วยไม้ฉลุลาย มีซุ้มหลังคาขึ้นออกมาบังส่วนบันไดหลักที่เชื่อมต่อทางเดินไปยังอาคารอื่นๆ และเป็นทางเชื่อมต่อไปยังที่จอดรถ

ภาพที่ 9: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung ที่มา: คัดแปลจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 248. (Figure 7-19, Nga pei Kyaung Monastery, Inle Lake, Plan1985)

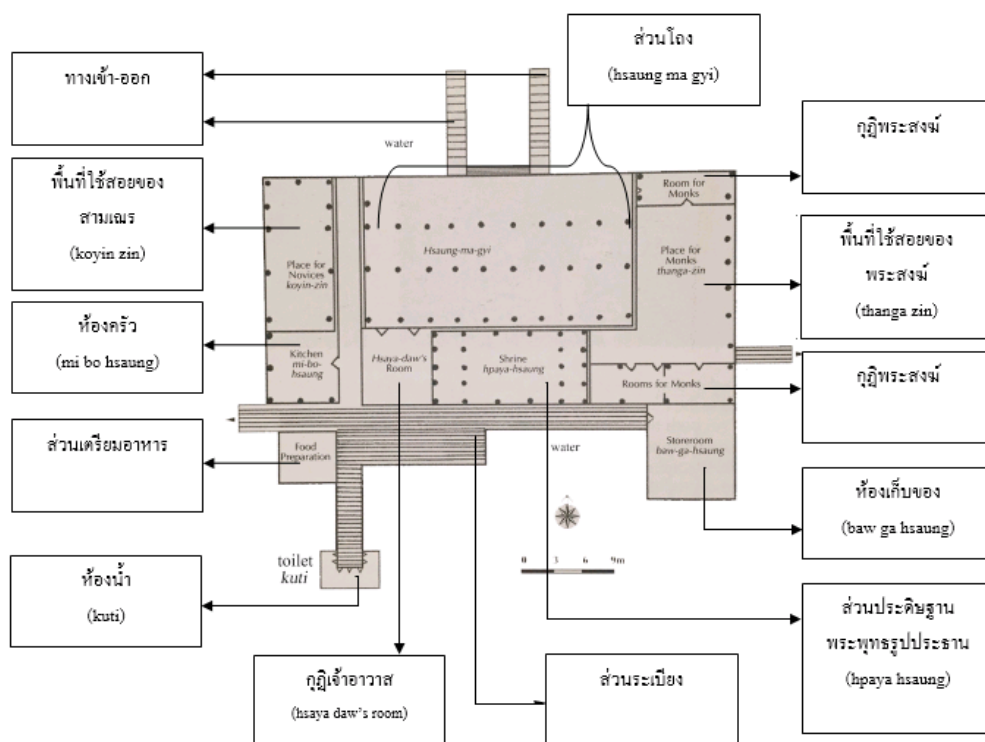
ภาพที่ 10: อาคารจองวัด Kan daung Kyaung, Pindaya ใช้หลังคาแบบ Sa-kyaw-sa-pe ซึ่งเป็นแบบที่นิยมใช้กับอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน

ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001)

ภาพที่ 11 : อาคารจองวัด Nga hpe kyaung, Inle lake

ที่มา: <http://www.slideshare.net/michaelasanda/inle-lake:monastery-cat-jumping>

ภาพที่ 12: แผนผังแสดงส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในจองKyaung ni Kyaung, Ywa ma, Inle lake อันประกอบด้วย แท่นพระพุทธรูปประธาน โถงขนาดใหญ่ กุฏิเจ้าอาวาส พระสงฆ์และสามเณร พื้นที่ใช้งานสำหรับพระสงฆ์ และสามเณร หอฉัน ห้องเก็บของ ห้องครัว ห้องจัดเตรียมอาหาร ห้องน้ำ ระเบียงและบันไดทางขึ้นทางด้านทิศเหนือ ซึ่งถือว่าเป็นจองที่มีพื้นที่ใช้สอยครบถ้วนวัดหนึ่งในรัฐฉาน

ที่มา: คัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, Splendour in wood (Bangkok: Orchid press, 2001), 250. (Figure 7-20, Kyaung Ni Kyaung, Ywa-ma, Inle Lake, Plan 1985)

แท่นพระพุทธรูปประธานจะตั้งอยู่ทางทิศใต้ วางตัวในแนวตะวันออกคู่ตะวันตก ประกอบด้วยพระพุทธรูปสวยงามวางเรียงรายตั้งอยู่บนบัลลังก์ ฉากหลังตกแต่งด้วยการปิดทองและประดับกระจกสวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดที่สำคัญและวัตถุมงคลอื่นๆที่วัดได้รับบริจาค จะถูกเก็บไว้ในบนาอาคารจอง

จองของรัฐฉานจะมีการยกระดับพื้น ได้แก่ พื้นที่สำหรับพระสงฆ์ (thanga-zin) และพื้นที่สำหรับสามเณร (koyin-zin) จะมีการยกระดับพื้นขึ้นสูงกว่าพื้นที่บริเวณ โถงขนาดใหญ่ เป็นการแบ่งอาณาเขตสำหรับพระสงฆ์และสามเณรเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ แผนผังของจองในรัฐ

งานจะมีความโดดเด่นในด้านการจัดสรรพื้นที่ใช้สอยได้เป็นอย่างดี เป็นอาคารอเนกประสงค์ รวมพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ สามเณรและพุทธศาสนิกชนที่มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดไว้ในแผนผังเดียวกัน ระเบียบของจอมมักจะอยู่บริเวณทางเข้าจงหรือด้านท้ายจง การที่มีระเบียบขนาดใหญ่ล้อมรอบ อาคารจอมมักจะเป็นที่นิยมในมณฑลและอาคารจงบางแห่งที่เมืองเมะละแหม่ง ซึ่งลักษณะนี้จะไม่ปรากฏในอาคารจงของวัดไทใหญ่ในรัฐฉาน อาคารจงที่ตั้งอยู่เหนือน้ำบริเวณทะเลสาบอินเลจะมีทางเดินเข้าสู่อาคารจงอยู่ระหว่างตัวอาคารกับที่จอดเรือ

บริเวณทะเลสาบอินเลเป็นที่ตั้งของวัดในรัฐฉานอยู่หลายวัด การบำรุงรักษาวัดจึงเป็นธรรมเนียมของชุมชน ซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางการเงินของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง วัดจำนวนมากในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากผู้นำหมู่บ้านหรือนุคคลที่ร่ำรวยเป็นผู้จัดหาเงินในการซื้อที่ดินและทำการก่อสร้าง เพราะชาวไทใหญ่ถือว่าบุญที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการสร้างวัด นั้นเป็นความดีงามที่ประเสริฐ

2.3.3 อาคารจงในเมะละแหม่ง

อาคารจงในพม่าตอนล่างที่เมืองเมะละแหม่ง เป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของวัดมอญในเมืองและในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นระหว่างคริสตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสตวรรษที่ 20 เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2372 ถึง พ.ศ. 2405 เมะละแหม่งเป็นเมืองหลวงของพม่าตอนล่างและเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงวัดในพุทธศาสนาถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยมีบ้านกะโดและบ้านกอนัดเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงและมั่งคั่งที่สุดในสมัยที่เมืองเมะละแหม่งเป็นศูนย์กลางในการค้าไม้สัก

“แต่” ในภาษามอญ “เจาง์” ในภาษาพม่า หมายถึงอาคารอเนกประสงค์ที่ประกอบด้วยที่อยู่ของพระสงฆ์และสามเณรมีพื้นที่สำหรับรองรับฆราวาสที่อาจใช้เป็นที่ฟังธรรมและที่ประกอบศาสนพิธี อีกทั้งยังหมายถึงโรงเรียน อาคารจงที่เป็นประธานของวัดยังมีสถานะเทียบเท่ากับโรงเรียนพระภิกษุสามเณรใช้เรียนหนังสือ¹⁴ จึงมักตั้งอยู่ใกล้กับประตูทางเข้าหลักของวัด หรือตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของวัดเพื่ออำนวยความสะดวกเข้าถึงโดยสะดวก

¹⁴ โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554, 164.

หลังคาของในเมะละแหม่งประกอบด้วยหลังคาตั้งแต่สองถึงสี่ชั้น เนื่องจากเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่ โดยหลังคาหนึ่งชั้นต่อพื้นที่ใช้สอยหนึ่งถึงสองประเภทวางตัวติดกัน โดยมีรางน้ำคั่นเพื่อรองรับน้ำฝน ตัวอาคารจะประกอบด้วยอาคารย่อยอย่างน้อยสองอาคาร คือ 1) อาคารทิศตะวันออกหรือหอทิศตะวันออกอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือ บางครั้งได้ร่วมส่วนกุฏิของเจ้าอาวาสไว้ด้วย 2) ส่วนอาคารหลักหรือส่วน โถงที่บางครั้งได้ร่วมส่วนระเบียงด้านหน้า ด้านข้างและส่วนกุฏิของภิกษุและสามเณรไว้ด้วย แต่ในบางวัดก็มีการแยกส่วนระเบียงด้านหน้า ด้านข้าง และส่วนกุฏิของภิกษุสามเณรออกจากหลังคาของส่วนโถง

หลังคาที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปมักเป็นหลังคาพยาบาล หรือทรงปราสาท หรือหลังคาชกคอสอง ส่วนอาคารย่อยหลักมักเป็นหลังคาเขตนวัน หรือหลังคาเอมทอ หลังคาทรงยวนตัดงาซินชกคอสอง ส่วนอาคารอื่นๆที่แยกหลังคาออกมาต่างหากสำหรับพื้นที่ใช้สอยที่มีความสำคัญลดลง เช่น ส่วนระเบียงและส่วนกุฏิพระภิกษุและสามเณรมักใช้หลังคามัทราสหรือปั้นหยาบแบบธรรมดา ไม่มีการชกคอสอง หรือบางครั้งเป็นหลังคาปีกนกยื่นมาจากหลังคาอาคารหลัก

ผังพื้นของจอมมีลักษณะคล้ายกับวิหารหรือที่อยู่ของพระสงฆ์ในอินเดียและในพุกามที่สร้างด้วยอิฐ คือผังพื้นจะประกอบด้วย โถงกลาง กุฏิ และพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป โถงกลางใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระภิกษุและประกอบศาสนพิธี พื้นที่ส่วนกุฏิจะล้อมรอบโถงกลางสองหรือสามด้าน โดยจะแบ่งเป็นห้องขนาดเล็กจำนวนหลายห้อง จะเป็นกุฏิเจ้าอาวาส หรือพระผู้เป็นอาจารย์และลูกศิษย์ที่เป็นสามเณร ส่วนพระสงฆ์องค์อื่นอาจแยกจำวัดที่กุฏิอื่น ถ้าวัดมีจอมมากกว่าหนึ่งหลัง ส่วนพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปประธานจะตั้งอยู่ปลายสุดของโถงกลางที่อยู่ตรงข้ามกับทางเข้า

อาคารจอมที่สร้างโดยชาวมอญหรือพม่าในเมืองเมะละแหม่ง เหมือนว่าจะไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากแผนผังมีความคล้ายกัน อาจเป็นไปได้ว่าเป็นการสร้าง ตามแบบจอมในพม่าตอนล่างหรือเมะละแหม่งมากกว่า¹⁵ แม้ว่าระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ช่วงก่อสร้างจอมในเมะละแหม่งจำนวนหนึ่งมาจากพม่าตอนบน¹⁶ แต่ลักษณะจอมในเมะละแหม่งก็ยังคงมีความแตกต่างจากจอมในพม่าตอนบนอยู่หลายประการ เช่น วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง การจัดวางพื้นที่และการใช้พื้นที่รวมถึงการประดับตกแต่ง

¹⁵ ยกเว้น จอมวัดรัตนบงเมยะในเมืองเมะละแหม่งที่ผังพื้นยังคงลักษณะสถาปัตยกรรมสังฆิกวิหารในพม่าตอนบน เนื่องจาก เป็นอาคารที่สร้างตามอย่างพระราชวังมัณฑเลย์

¹⁶ โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554, 164.

การจัดพื้นที่ภายในอาคารจองในเมะละแหม่งมีลักษณะคล้ายกันหลายประการกับการจัดพื้นที่ภายในเรือนพักอาศัยของชาวมอญในภาคกลางของไทย กล่าวคือ อาคารจองและเรือนมอญเป็นอาคารยกเสาสูงที่ชั้นล่างเป็นพื้นที่เก็บของชาวมอญในภาคกลางของไทยยังใช้ได้จนเป็นที่พักผ่อนในเวลากลางวัน ทั้งจองและเรือนมอญนิยมหันหน้าไปทางทิศเหนือ โดยพื้นที่ด้านหน้ามักเป็นระเบียง¹⁷ พื้นที่ใช้สอยของจองคล้ายกับเรือนอยู่อาศัยของมอญ ประกอบด้วย ระเบียงด้านหน้า โถงนอนยกประทศ ส่วนนอนและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเสาบรพบุรุษ โดยส่วนนอนมักอยู่ทางทิศใต้ของส่วน โถง และพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเสาบรพบุรุษ โดยมากตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ชาวมอญเชื่อว่าทิศใต้และทิศตะวันออกเป็นทิศสิริมงคลและใช้เป็นทิศหัวนอน ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ทำให้ส่วนกุฏิของพระภิกษุในเมะละแหม่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของส่วน โถงเพื่อเวลานอนจะได้หันหัวนอนไปทางทิศตะวันออกหรือทิศใต้

อิฐเป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารจองในเมืองเมะละแหม่ง ซึ่งแตกต่างจากอาคารจองแบบพม่า เมืองมันทะเลย์ที่เป็นอาคารไม้สัก แม้ว่าเมะละแหม่งจะเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าไม้สัก แต่เนื่องจากอิฐเป็นวัสดุที่แข็งแรง ทนไฟได้ดี ประกอบกับกฎหมายและอิทธิพลของอังกฤษ อาจมีผลในการก่อสร้างสถานที่สำคัญในเมืองเมะละแหม่ง เนื่องจากเมืองเมะละแหม่งเป็นเมืองที่เกิดไฟไหม้ขึ้นหลายครั้ง¹⁸ ในช่วงที่อังกฤษปกครองพม่าตอนล่างมีพื้นที่ผลิตอิฐสองแห่งใกล้เมืองเมะละแหม่ง การผลิตอิฐจะเพิ่มขึ้นช่วงหลังฤดูฝนที่ชาวบ้านว่างจากการทำนาเพื่อจำหน่าย แต่ส่วนมากจะเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารทางพระพุทธศาสนา

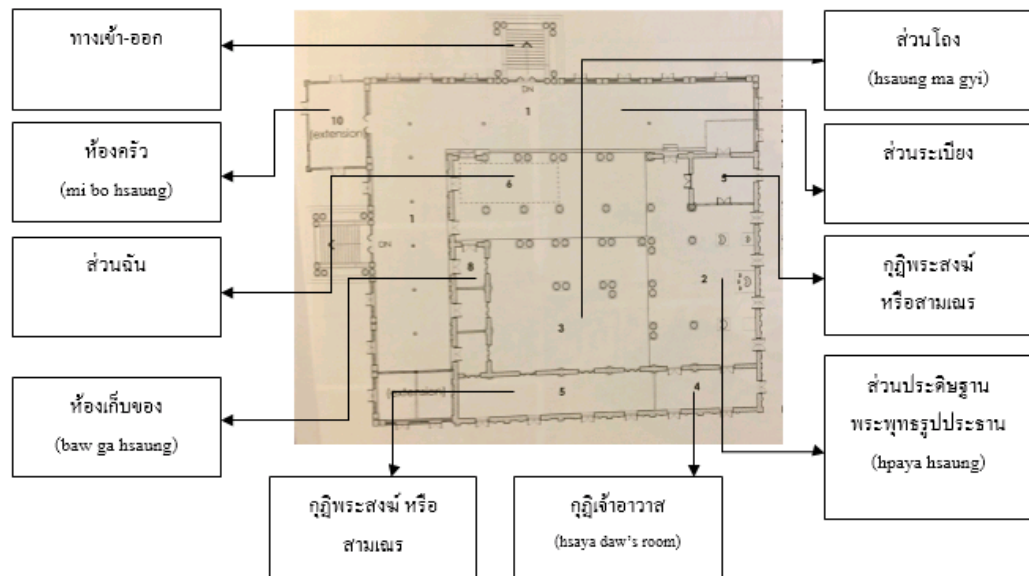
¹⁷ สาเหตุที่เรือนมอญมักหันหน้าไปทางทิศเหนืออาจเนื่องจากในพม่าตอนล่างนั้นเป็นบริเวณที่มีฝนตกชุกและมีลมค่อนข้างแรง ซึ่งลมและฝนปกติพัดจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ การวางเรือนไว้ทางทิศใต้และให้พื้นที่เป็นที่โล่ง เช่น ระเบียงอยู่ทางทิศเหนือจึงสามารถกันลมและฝนสู่พื้นที่ระเบียงและเข้าทางด้านทิศเหนือได้

¹⁸ ในปี ค.ศ. 1831, 1832, 1846, 1848, 1854, 1856 และ 1865 ซึ่งได้ทำลายบ้านเรือนและอาคารที่ก่อสร้างด้วยไม้ไปเป็นจำนวนมาก แต่ภายหลังจากไฟไหม้เมืองเมะละแหม่ง ปี ค.ศ. 1848 รัฐบาลอังกฤษได้ออกกฎหมายใหม่ให้อาคารและที่อยู่อาศัยบริเวณใจกลาง เมืองสร้างด้วยวัสดุที่ทนไฟหรือมุงหลังคาด้วยกระเบื้อง ซึ่งทนไฟกว่า และได้เตรียมที่ดับไฟและที่เก็บน้ำเพื่อใช้ในการดับไฟกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของเมืองเมะละแหม่ง แต่จากแผนที่ของเมืองเมะละแหม่งที่สำรวจโดยอังกฤษในปี 1876-1877 พบว่ามากกว่า 90% ของอาคารในเมืองเมะละแหม่งเป็นอาคารไม้ มีเพียงอาคารสำคัญทางราชการและอาคารทางศาสนาที่ก่อสร้างด้วยอิฐ เช่น ศาลที่ใช้ตัดสินคดีความ โบสถ์ บริษัทต่างชาติ โรงพยาบาล โรงเรียน เจดีย์และอาคารที่อยู่พระสงฆ์ของบางวัด (สังฆิกวิหาร หรือ จอง) ที่มา: B. O. Binns, Burma Gazetteer: Amherst District, vol. A (1913, reprinted., Rangoon: Superintendent, Government Printing and Stationery, 1962), p. 119.

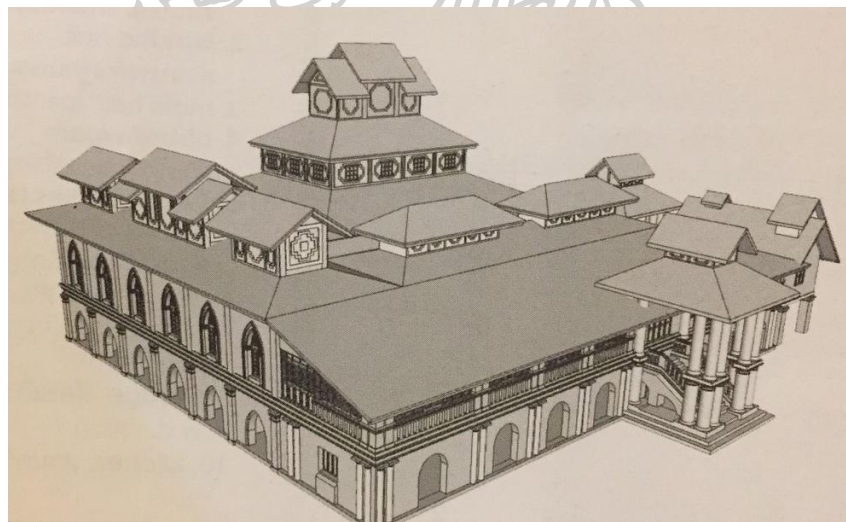
อาคารจองในเมาะละแห่มงมีความสูง 2 ชั้น ก่อสร้างด้วยอิฐโดยที่โครงสร้างพื้นและหลังคาของอาคารส่วนมากเป็นไม้ โดยชั้นล่างมีเสาเป็นคอนกรีต ผนังเป็นช่อง โค้ง ส่วนชั้นสองมีทั้งที่เป็นผนังก่อด้วยอิฐและผนังไม้ ระเบียงก่อด้วยอิฐ บางครั้งเหนือระเบียงเป็นบานเกล็ด ไม้และหน้าต่างโค้งกระจกสี ส่วนเสาภายในชั้นที่สอง บริเวณโถงกลางและส่วนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นเสาไม้พบในหลายๆวัด เช่น วัดศาลาลอนจางไค้ วัดรัตนบงเม็ยะ วัดเวชยันต์ วัดชเวปริยัติชาตินไค้ วัดนัตมอ วัดกะโคโบค และวัดกอนัต เสาไม้ภายในอาคารเหล่านี้ตกแต่งด้วยการปิดทอง และส่วนใหญ่มิ้วหัวเสาเป็นรูปทรงดอกบัวที่ประดับด้วยโมเสกกระจก ยกเว้นเสาไม้วัดนัตมอ ที่หัวเสาตกแต่งด้วยใบไม้อย่างฝรั่ง ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้รับจากอังกฤษ รวมถึงการประดับตกแต่ง เช่น ชุ่มหน้าต่างหรือชุ่มประตูแบบโค้งกลมหรือโค้งแหลม หน้าต่างกระจกธรรมดาหรือกระจกสี และเสาคอริก ไอโอนิก และคอรีนเทียน ชุ่มประตูและหน้าต่างแบบโค้งแหลม ได้แก่ ชุ่มประตูหน้าต่างจองวัดนัตมอ วัดศาลาลอนจางไค้ วัดกะโคโบค จองในเมาะละแห่มงนิยมใช้หน้าต่างกระจกสีหรือหน้าต่างกระจกธรรมดาในการให้แสงสว่างแก่อาคาร

นอกจากนี้ส่วนที่อยู่เหนือ โถงกลางบริเวณแฝงคอสองมักติดตั้งหน้าต่างกระจกคล้ายหน้าต่างของโบสถ์ในศาสนาคริสต์ เป็นการเพิ่มแสงสว่างภายในอาคาร ซึ่งการมีหน้าต่างกระจกเหนือส่วนโถงและการที่ระเบียงจองมีหลังคาคลุมนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของจองในพม่าตอนล่างซึ่งมีฝนตกชุกมากที่สุด ในพม่า แตกต่างจากจองแบบประเพณีของพม่าสมัยมัณฑะเลย์ไม่ปรากฏหน้าต่างกระจกเหนือประตูและหน้าต่าง รวมถึงเหนือบริเวณส่วนโถง แต่ใช้ผนัง “กะลา” หรือผนังบานกระหู่ ไม้ที่สามารถปรับองศาได้ จากด้านบนควบคุมปริมาณแสงและลมให้กับอาคาร ผนังกะลาและระเบียงเปิดโล่งที่ล้อมรอบอาคารจองของมัณฑะเลย์ซึ่งเป็นพม่าตอนบน ได้สะท้อนสภาพภูมิอากาศและ ปริมาณน้ำฝน โดยเฉลี่ยที่น้อยกว่าพม่าตอนล่าง (เมาะละแห่มง)¹⁹

¹⁹โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554, 169.

ภาพที่ 13: ภาพแผนผังแสดงส่วนต่างๆ ในอาคารจอง วัดกะโดไค้ เมืองเมะละแหม่ง
ที่มา: โซติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554.

ภาพที่ 14: ภาพสามมิติอาคารจอง วัดกะโดไค้ เมืองเมะละแหม่ง
ที่มา: โซติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554.

ภาพที่ 15: ซุ้มประตูและหน้าต่างโค้งแบบยุโรปวัดกะเียน
ที่มา: โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, 2554.

2.3.4 อาคารจองในภาคเหนือของประเทศไทย

2.3.4.1 อาคารจองในจังหวัดลำปาง

งานสถาปัตยกรรมแบบพม่า-ไทใหญ่ ในจังหวัดลำปางส่วนใหญ่เป็นงานที่สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2400-2460²⁰ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงเวลาที่มีการติดต่อค้าขายไม้และมีการเข้ามาทำสัมปทานไม้ในบริเวณภาคเหนือระหว่างอังกฤษ เจ้าเมืองลำปางและคหบดีชาวพม่า โดยใช้แรงงานจากชาวพม่าในการสร้างวัด อีกทั้งชาวพมามีคติที่ให้ความเคารพธรรมชาติที่มีบุญคุณ เมื่อมีอาชีพตัดไม้ในป่าจึงต้องสร้างวัดเพื่อเป็นการขอขมาต่อธรรมชาติ การสร้างวัดจึงเป็นการอุทิศส่วนกุศลและเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าปกป้องคุ้มครองตนเอง ดังนั้นเมื่อชาวพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ในลำปางจึงมีการนำศิลปกรรมแบบมณฑลเลยเข้ามาด้วย อาคารจองในเมืองลำปางส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยพ่อค้าชาวพม่าที่เข้ามาประกอบอาชีพการค้าในเมืองลำปาง

²⁰ พ.ศ. 2400 ได้มีการสถาปนาพระราชวังเมืองมณฑลเลยโดยพระเจ้าสิปอ หรือธิบอร์ พระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์สุดท้าย หลังจากนั้นพม่าได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2496

ภาพที่ 16: อาคารของวัดม่อนจำศีล

ที่มา: http://oplart.blogspot.com/2007_01_01_archive.html

ภาพที่ 17: จองวัดป่าฝาง

ที่มา: http://oplart.blogspot.com/2007_01_01_archive.html

วัดในจังหวัดลำปางที่มีอาคารจอง ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่ วัดป่าฝาง วัดศรีรองเมือง วัดศาสนโชติการาม วัดม่อนปู่ยักษ์ วัดม่อนสันฐาน วัดม่อนจำศีล วัดศรีชุม วัดป่ารวก วัดท่ามะโอและวัดจองคา (วัด ไชยมงคล)

อาคารจองในจังหวัดลำปาง มีทั้งแบบที่เป็นอาคารชั้นเดียวและอาคาร 2 ชั้น ใต้ถุนสูง โดยชั้นล่างเป็น โครงสร้างปูนและอิฐ ใต้ถุน โลงไม้ใช้เป็นพื้นที่เก็บของ ส่วนชั้นบนเป็น โครงสร้างทำด้วยไม้ตั้งแต่ตัวอาคารจนถึงหลังคา มีหลังคาที่นิยมสร้างกัน 2 แบบ คือ 1) หลังคาพยาบาล มีลักษณะเป็นหลังคาเป็นหลังคาซ้อนกันหลายชั้น เป็นสัญลักษณ์ของปราสาทหรือหมายถึงเขาพระสุเมรุ โดยซ้อนกันจำนวนเลขคู่ ตั้งแต่ 3 ชั้น 5 ชั้น และ 7 ชั้น ในบริเวณส่วนที่ปกคลุมด้วยหลังคาลักษณะนี้จะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของอาคารจอง คือ พระพุทธรูปประธาน และมีการประดับส่วนต่างๆของหลังคา ได้แก่ หน้าบัน เเชิงชาย ด้วยไม้ฉลุหรือแผ่นโลหะสังกะสีผสมดินบุกที่กลุ่ลยอย่างงดงาม 2) หลังคาขกคอสอง มีลักษณะขกคอสองซ้อนชั้น มีทั้งแบบขกคอสองสองชั้นและทั้งชายลงมาสามดับและขกคอสองสามชั้นและทั้งชายลงมาสี่ดับ

การวางแผนผังอาคารจองจะอยู่ในแนวยาวของตัวอาคารในลักษณะหน้ากระดาน ตำแหน่งพระประธานจะอยู่หลังสุดของตัวอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ใต้ส่วนหลังคาที่สูงสุดของจอง ซึ่งเป็นใต้ทั้งหลังคาพยาบาลหรือหลังคาขกคอสองซ้อนชั้น จำนวนของพระประธานมีตั้งแต่ 2 องค์ 3 องค์ 4 องค์ และ 5 องค์ โดยแต่ละองค์มีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกัน โดยบางวัดจะมีองค์ที่สำคัญที่สุดอยู่ตรงกลางซึ่งเป็นองค์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด

รูปแบบของแผนผังอาคารล้วนประกอบไปด้วยการใช้พื้นที่ภายในอาคารเป็นสำคัญ มีการแบ่งสัดส่วนของพื้นที่เพื่อใช้งานในกิจกรรมต่างๆของสังฆวาสและฆราวาสได้อย่างชัดเจน จากการศึกษางานสถาปัตยกรรมพม่า-ไทใหญ่ในนครลำปาง²¹ ของฐาปกรณ์ เครือระยา²² พบว่า โครงสร้างอาคารจองในจังหวัดลำปางปรากฏอยู่ 4 ลักษณะ คือ 1) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ 2) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพม่า 3) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบมอญ และ 4) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบตึกผสมกับโครงสร้างและประดับอาคารส่วนบนแบบศิลปกรรมพม่า-ไทใหญ่-มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

ภาพที่ 18: อาคารจองวัดศรีรองเมือง

ที่มา: <http://www.lampang.go.th/travel/weblp/page/page7.html>

²¹ ฐาปกรณ์ เครือระยา, “งานสถาปัตยกรรมพม่า-ไทใหญ่ในนครลำปาง” (รายงานการวิจัยศิลปกรรมและประวัติชุมชนรอบวัดพม่า-ไทใหญ่ในนครลำปาง, ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2553.

²² ฐาปกรณ์ เครือระยา นักวิจัยประจำศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่

อาคารมีลักษณะส่วน โถงกว้าง แบ่งพื้นที่เป็น 2 ชั้น ยกพื้นสูง ชั้นล่างเป็นการก่ออิฐถือปูน ชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ ผังอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นหลังคาสร้างให้เป็นแบบซ้อนชั้นลดหลั่นกัน หรือสร้างหลังคาเป็นกลุ่มๆ มีชายหลังคาคลุมต่ำ ซึ่งเป็นแบบเดียวกันกับความนิยมของกลุ่มชาวไทใหญ่ในเขตรัฐฉาน อาคารที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ ได้แก่ จอวัดป่าฝาง จอวัดม่อนปู่ยักษ์ จอวัดศรีรองเมือง และจอวัดม่อนจำศีล

2) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบพม่า

อาคารจะมีลักษณะเป็น โถง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมหรือรูปทรงกากบาท เอกลักษณะของอาคารอยู่ที่ชั้นหลังคา เนื่องจากช่างได้สร้างชั้นหลังคาให้มีรูปทรงยอดปราสาท ลดหลั่นซ้อนชั้นกัน ชาวพม่าจึงเรียกอาคารรูปแบบนี้ว่า “เปียดัตต์” (pyathat) ส่วนชาวลำปางนั้นได้ให้ความหมายของอาคารลักษณะนี้ว่า “อาคารทรงผ้าสาด” ในแต่ละชั้นนั้นมีการประดับตกแต่งด้วยงานแกะสลัก ผนังแล้วลงรักปิดทอง อาคารที่มีลักษณะ โครงสร้างสถาปัตยกรรมแบบพม่า ได้แก่ จอวัดศรีชุม

3) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบมอญ

อาคารจะมีลักษณะเป็นอาคารเดี่ยว 1 ชั้น เป็นห้องโถงมีแผนผังเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นหลังคาซ้อนชั้นลดหลั่นกันสองชั้น มีแผงคอสอง โคจรอบ ชายหลังคาคลุมต่ำ อาคารที่จัดอยู่ในกลุ่มดังกล่าวได้แก่ วิหารวัดป่ารวก และวิหารวัดท่ามะโอ

4) อาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบตีผสมกับ โครงสร้างและการประดับอาคาร ส่วนบนแบบศิลปกรรมพม่า-ไทใหญ่

อาคารจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปกรรมแบบพม่ากับแบบตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษที่เข้ามาคุมการทำไม้ของชาวพม่าในลำปางสมัยนั้น ทำให้เกิดกลุ่มอาคารที่มี โครงสร้างลักษณะที่เป็นตึกก่ออิฐถือปูนทั้งหลังหรือครึ่งตึกครึ่งไม้บ้าง อาคารในกลุ่มนี้ได้แก่ จอวัดจองกา

ภาพที่ 19: วัดจงคา (ไชยมงคล)

ที่มา: <http://www.lampang.go.th/travel/web1p/page/page7.html>

2.3.5 อาคารจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อาคารจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่ วัดที่เป็นพระอารามหลวงมีเพียงหนึ่งวัด คือ วัดจงคา นอกเหนือจากนั้นเป็นวัดที่ไม่ได้มีการแบ่งศักดิ์ลำดับชั้นผู้สร้าง อาคารจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่มักเป็นเจ้าเมืองในสมัยแรกสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้มีฐานะหรือชาวบ้านผู้มีกำลังทรัพย์ โดยมีชาวบ้านในชุมชนร่วมกันสร้างตามกำลังศรัทธา ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าไม้สัก พ่อค้าที่ทำการค้าขายสิ่งของเครื่องใช้ระหว่างแม่ฮ่องสอน กับพม่า²³ ความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ถือว่ามีความสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการสร้างวัดของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวไทใหญ่เชื่อในเรื่องบุญกรรมการกระทำสิ่งใดที่จะช่วยสืบทอดพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไปชาวไทยใหญ่ถือว่าจะได้รับผลบุญอันยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะการ

²³ สมัยนั้นเส้นทางการติดต่อค้าขายระหว่างแม่ฮ่องสอนกับพม่าทำได้ง่ายกว่าการติดต่อกับทางเชียงใหม่ และในช่วงที่อังกฤษขยายพื้นที่ทำไม้สักจากพม่าเข้ามาในเขตล้านนาเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรไม้สักบริเวณนี้โดยให้ชาวพม่าเข้ามารับช่วง สัมปทานทำไม้ต่อจากอังกฤษ ได้มีพ่อค้าชาวไทยใหญ่ได้เข้ามาทำไม้ในพื้นที่บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนพร้อมกับชาวพม่าประกอบ อาชีพทำไม้สักส่งขายจนกระทั่งมีฐานะดี ดังนั้นวัดไทใหญ่ที่สร้างขึ้นในสมัยนั้นจึงถูกสร้างโดยผู้ที่ทำการค้าที่มีฐานะพอที่จะสร้างวัด ตามความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

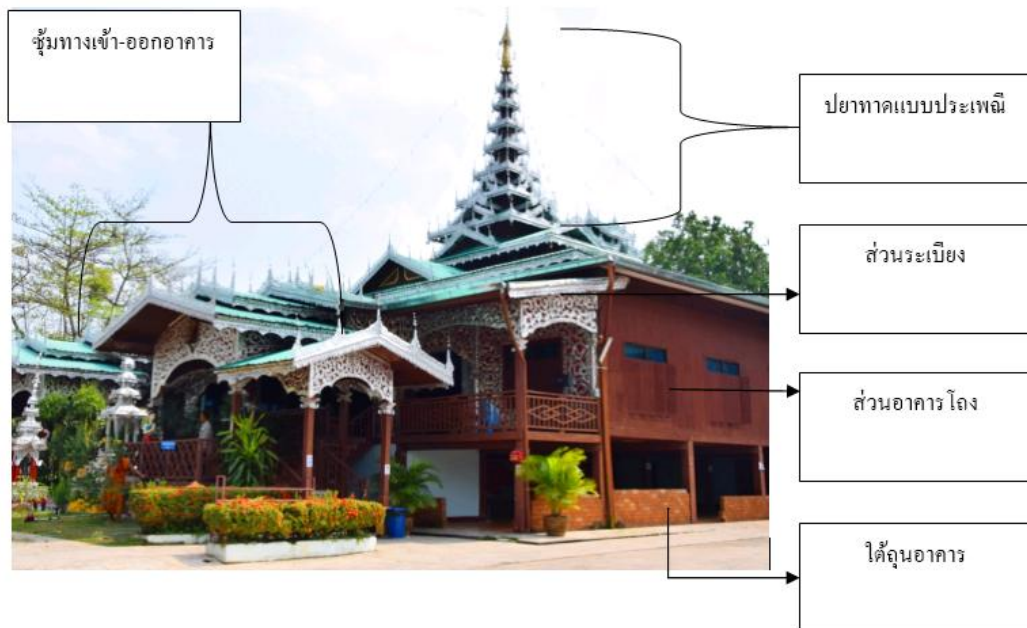
สร้างวัดที่ถือว่าจะได้บุญมาก และเป็นศาสนกุศลแก่วงศ์ตระกูลของผู้สร้าง โดยผู้ที่เคยสร้างวัดจะมีคำเรียกนำหน้าว่า จอง และผู้ที่สร้างศาลาต่างๆจะถูกเรียกว่า สลือบ นำหน้าชื่อ²⁴

วัดที่มีอาคารจอง ปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม 4 อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอปาย วัดในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนที่มีอาคารจอง ได้แก่ วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดก้าก่อ วัดพระธาตุคอกองมู และวัดหัวเวียง วัดในอำเภอขุนยวม ได้แก่ วัดคำโน วัดขุ่ม วัดต่อแพ และวัดเมืองปอน วัดในอำเภอแม่สะเรียง ได้แก่ วัดจองสูง (อุทยารมณ) และวัดศรีบุญเรือง วัดในอำเภอปาย ได้แก่ วัดกลาง

อาคารจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอาคาร 2 ชั้น ใต้ถุนสูง โดยชั้นล่างเป็นโครงสร้างปูน และอิฐ ใต้ถุนโล่งใช้เป็นที่เก็บของ ส่วนชั้นบนเป็น โครงสร้างทำด้วยไม้ตั้งแต่ตัวอาคารจนถึงหลังคา หลังคาที่นิยมใช้มี 2 แบบ คือ หลังคาทรงปายทาดและหลังคาขกคองสองชั้น เช่นเดียวกับอาคารจองในจังหวัดลำปาง

หลังคาปายทาดของจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ปายทาดแบบ ประเพณีนิยม และหลังคาปายทาดที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก หลังคาปายทาดในจองไทใหญ่ส่วนใหญ่จะประยุกต์ใช้ลวดลายประดับ ตกแต่งลายแบบไทใหญ่ แทนแบบพม่าแท้ และปัจจุบันมีการใช้สังกะสีแทนไม้ ปายทาดแบบนี้จะยกคองสองไม่สูงมากนัก หน้าจั่วไม่มีเสารองรับและจะประดับ ตกแต่งด้วยไม้หรือสังกะสี แกะสลักเช่นเดียวกับ กรอบหลังคา ปลียอดมีลักษณะคล้ายกับปลีที่อยู่ ส่วนยอดของปลีแบบมอญพม่า มีลักษณะเพรีว-ยาว ซึ่งทำขึ้นให้สอดคล้องกับรูปทรงของชั้น หลังคาที่สอบเป็นทรงกรวย วัดในแม่ฮ่องสอนที่มี การทำหลังคาแบบนี้ ได้แก่ วัดพระธาตุคอกองมู วัดจองคำ และวัดหัวเวียง

²⁴ นัฐกานต์ ชัยพิพัฒน์, “จองและอุโบสถ-วิหารไทใหญ่ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550, 117

ภาพที่ 20: หลังคาปัทมาทแบบประเพณีของอาคารจองวัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นปัทมาทแบบประเพณีแต่มีลวดลายแบบตะวันตก

หลังคาปัทมาทที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก มีลักษณะลวดลายแกะสลักบนชั้นกรอบหลังคา และลวดลายแบบวิคตอเรียของอังกฤษ เช่น ลายใบอะแคนทัส คอสองจะสูงชันกว่าแบบประเพณี และตกแต่งด้วยช่อปาลอม อันเป็นลักษณะการตกแต่งสถาปัตยกรรมตามรูปแบบตะวันตก ด้วยคอสองที่มีความสูงมากขึ้นทำให้ไม่สามารถตั้งหน้าจั่วบนชั้นหลังคาได้ จึงมีเสารองรับหน้าจั่วไว้ มีการประดับตกแต่ง หน้าจั่วเหมือนกรอบชั้นหลังคา ปลียอดทรงกรวยต่อด้วยลูกกลมเรียงต่อไป 2-3 ลูก ส่วนที่มีความเหมือนกันคือฉัตร คล้ายกับฉัตรเจดีย์พม่ามอญ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลังคาลักษณะเช่นนี้ปรากฏที่หลังคาของวัดศรีบุญเรือง

ภาพที่ 21: ภาพหลังคาปายาทของอาคารจ้อง วัดศรีบุญเรือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นปายาทที่ได้รับอธิธิพลตะวันตก

ที่มา: Ocean smile, วัดศรีบุญเรือง, เข้าถึงเมื่อ 24 กันยายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.oceansmile.com>

หลังคาคอสองซ้อนชั้น เป็นหลังคามี่มีลักษณะซ้อนหลายชั้น โดยยกคอสองชั้นเป็นจั่ว และมีหลังคาขนาดเล็กกว่าครอบลงมา ยกคอสองซ้อนกัน 2 หรือ 3 ชั้น ถ้ามีสองจั่วและซ้อนหลังคาสามชั้น เรียกว่า “เจตบัน” ส่วนอาคารสามจั่วและซ้อนหลังคาสี่ชั้น เรียกว่า “ขอนแก่น” หลังคาแบบนี้ เป็นลักษณะของศิลปสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ต่างจากหลังคาปายาทที่เป็นหลังคาของสถาปัตยกรรมพม่า

วัดที่ทำหลังคาจั่วซ้อนชั้นได้แก่ วัดจ้องกลาง มีการทำหลังคาซ้อนชั้นทั้งหลัง โดยแบ่งพื้นหลังคาตามพื้นที่การใช้สอย ส่วนในวัดอื่น ๆ มีการทำเฉพาะส่วน เช่น วัดเมืองปอน วัดต่อแพ และวัดกลาง ทำหลังคายกคอสองบริเวณที่ตรงกับแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน โดยสามชั้นแรกของหลังคามี่มีลักษณะคล้ายชั้นของทรงปายาท ส่วนชั้นต่อไปเป็นจั่วยกคอสอง แล้วมีหลังคายกคอสองสั้นๆซ้อนขึ้นไปอีกสองชั้น หลังคาของพื้นที่อาคารส่วนอื่นมีลักษณะเป็นหลังคาปั้นหย่าที่ยอดหลังคาตัดเป็นจั่วซ้อนกันสองชั้น ทั้งพื้นเป็นหลังคาพื้นใหญ่ วัดก่าก่อทำหลังคายกคอสองหนึ่งชั้นคลุมบริเวณแท่นพระพุทธรูปประธาน ซึ่งเป็นส่วนหลังคาที่ยกสูงที่สุดในจ้อง และวัดพระธาตุคอกองมูทำหลังคาซ้อนชั้นยกคอสองบริเวณกลางจ้องที่เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ 22: กลุ่มหลังคายกสองชั้นของอาคารจອງวัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ใช้หลังคายกสองชั้นชั้นทั้งหลัง

องค์ประกอบของแผนผังของจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความคล้ายคลึงกันกับ จองในจังหวัดลำปาง คือ มีการจัดพื้นที่แบบอนกประสงค์ คือรวมเอาการใช้งานหลายอย่าง ไว้บน อาคาร โดยแบ่งการใช้งานเป็นส่วนต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน พื้นที่นั่ง สำหรับพุทธศาสนิกชนประกอบกิจกรรม ทำบุญหรือพิธีกรรมทางศาสนา กุฏิพระสงฆ์และสามเณร ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ บางวัดมีพิพิธภัณฑสถานด้วย พื้นที่ของแต่ละวัดมีเหมือนกันทุกวัด คือ ฐานพัก พื้นที่โถงกลางจอง ห้องนอนพระสงฆ์ และแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ณัฐกานต์ ชัยพิพัฒน์²⁵ ได้แบ่งลักษณะแผนผังของอาคารจองออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ลักษณะผังอาคารจะมีแท่นพระพุทธรูปประธานชิดผนังด้านหลังเป็นแนวยาวชิดผนังจอง และมีตำแหน่งกุฏิเจ้าอาวาสอยู่ชิดกับแท่นพระพุทธรูป ได้แก่ แผนผังวัดจองคำ วัดจองกลาง วัดจองสูง วัดคำโน วัดขุ่ม และวัดเมืองปอน
- 2) ลักษณะผังอาคารจะมีตำแหน่งแท่นพระพุทธรูปชิดผนังด้านหลัง ยื่นออกมากลางอาคาร ตำแหน่งกุฏิเจ้าอาวาสจะอยู่ด้านข้างอาคาร มีการต่อเติมห้องครัวและห้องน้ำ

²⁵ ณัฐกานต์ ชัยพิพัฒน์, “จองและอุโบสถ-วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาบันพัฒนศึกษา ภาควิชาศิลปสถาบันพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

ด้านหลังของ ได้แก่ แพนผังของวัดหัวเวียง วัดพระธาตุคอกงมู วัดศรีบุญเรือง วัดต่อแพ และวัดกลาง

- 3) ลักษณะผังอาคารจะมีตำแหน่งแทนพระพุทธรูปอยู่กลางอาคาร ตำแหน่งกุฏิเจ้าอาวาสอยู่ด้านข้างอาคาร มีการต่อเติมห้องครัวและห้องน้ำด้านหลังของเช่นเดียวกับกลุ่มที่ 2 ได้แก่แผนผังอาคารของวัดก้ำก่อ

2.4. ประวัติวัดที่ทำการศึกษา

2.4.1. วัดจองคำ

วัดจองคำ ตั้งอยู่ที่ถนนชานาญสถิต ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณที่ตั้งมีที่ดินเป็นรูปสามเหลี่ยม มีเนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน 35.7 ตารางวา มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยถนนในทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันออกติดถนนชานาญสถิต ทิศตะวันตกติดวัดจองกลาง ด้านหน้าวัดอยู่ทางทิศเหนือ มีหนองจองคำอยู่ในที่ดินที่เป็นสาธารณะ

วัดจองคำได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2518 ตามประวัติวัดจองคำกล่าวว่า วัดจองคำสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2370 โดยพระยาสีหนาทราชา เจ้าเมืองคนแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน แต่ตามประวัติเมืองแม่ฮ่องสอนกล่าวถึงพระยาสีหนาทราชา หรือชานกะเลว่าเป็นชาวไทใหญ่ที่เข้ามาในพื้นที่แม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. 2399 ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลประวัติการสร้างวัด อาจเป็นไปได้ว่า พ.ศ. 2370 เป็นปีที่สร้างวัดในครั้งแรกตั้งแต่ก่อนการตั้งเป็นหมู่บ้านแม่ฮ่องสอนแล้วพระยาสีหนาทราชาเข้ามาสร้างใหม่เมื่อเข้ามาอยู่ในแม่ฮ่องสอน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2469 มีการรื้อถอนและสร้างใหม่โดยเจ้าอาวาสและคณะศรัทธาเห็นว่าวัดมีความชำรุดทรุดโทรม จึงสร้างใหม่โดยมีพ่อเต่าจองคำช่วย คหบดีชาวไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง และมีอุโบสถที่สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2522

2.4.2. วัดเมืองปอน

วัดเมืองปอน ตั้งอยู่เลขที่ 9 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ถนนขุนปอนสถิตย์ ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ 4 ไร่ 3 งาน อาณาเขตทิศเหนือติดถนน ซอยศาลเจ้าเมือง และที่ทำการชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทิศใต้ติดที่ดินเอกชนที่เป็นบ้านเรือนประชาชน ทิศตะวันออกติดศาลเจ้าเมืองปอน ที่ดินเอกชนเป็นทุ่งนาและคูน้ำสาธารณะ ทิศตะวันตกติดถนนและบ้านเรือนประชาชน มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 1 งาน 50 ตารางวา

วัดเมืองปอนได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2487 ตามประวัติกล่าวว่า วัดเมืองปอนสร้างขึ้นมาพร้อมๆกับการตั้งหมู่บ้านเมืองปอน เมื่อราว พ.ศ. 2400 หลังจากอพยพหมู่บ้านจากบนเนินเขาทางด้านตะวันออกของหมู่บ้านมาตั้งหมู่บ้านใหม่ในพื้นที่ปัจจุบัน ได้มีการสร้างหมู่บ้านและร่วมกันสร้างวัดเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วัดเมืองปอนสร้างเมื่อ พ.ศ. 2410 ผู้สร้างคือ พระยาน้อยศรีไพศาล เจ้าเมืองปอน และนายจอมหม่อง กหบดีในหมู่บ้านพร้อมกับชาวบ้านเมืองปอน ได้สร้างหอสวดมนต์และศาลาการเปรียญเมื่อ พ.ศ. 2397 ต่อมาในปี พ.ศ. 2416 นายเด็กอ่องได้สร้างกุฏิถวายหนึ่งหลัง วัดเมืองปอนมีการบูรณะซ่อมแซมอยู่ตลอดเวลา

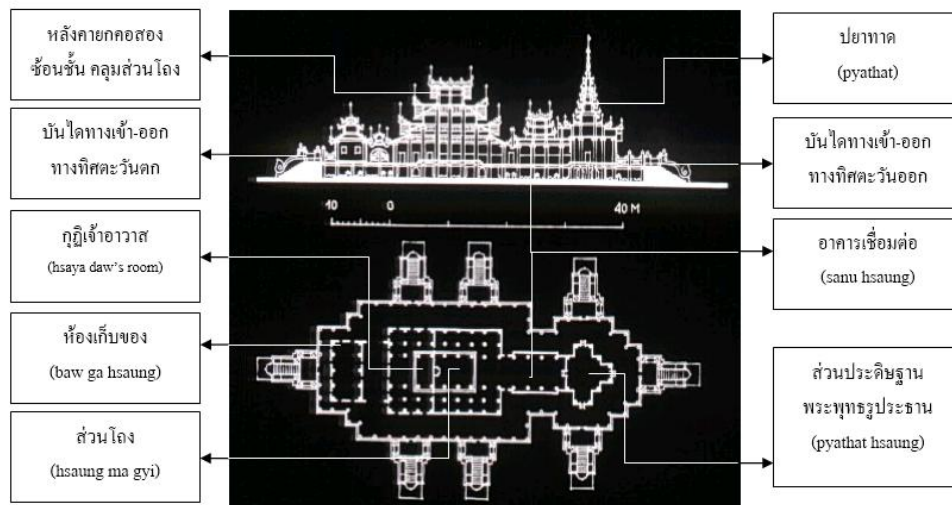
บทที่ 3

วิเคราะห์รูปแบบของวัดจองคำและจองวัดเมืองปอน

อาคารจอง หรือ เจ้าง์ (kyaung) ในภาษาพม่า เป็นอาคารวิหาร ไม้บนผังขนาดใหญ่ ยกพื้นสูง ตั้งอยู่บนเสาไม้จำนวนมาก มีหลายห้องรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เป็นอาคารอเนกประสงค์ที่ประกอบด้วยส่วน ประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยของพระสงฆ์ สามเณร มีพื้นที่ของฆราวาสเพื่อใช้สำหรับพิธีกรรม ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นพื้นที่สำหรับภิกษุ อาคารจองที่เป็นประธานของวัดยังมีสถานะเทียบเท่ากับโรงเรียนของพระภิกษุสามเณร มีส่วนระเบียงล้อมรอบตัวอาคารและมีบันไดทางขึ้นลง โดยรอบเป็นงานก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ รูปแบบอาคารและการแบ่งพื้นที่ใช้สอยมีลักษณะเช่นเดียว กับอาคารพระที่นั่งต่างๆในราชสำนักอังวะ²⁶

เนื่องจากจองเป็นอาคารทางพุทธศาสนาที่พบอยู่หลายแห่งทั้งในพม่าที่มณฑลฉะเลย์ รัฐฉาน เมืองเมะละแหม่ง และทางภาคเหนือของประเทศไทย ทำให้อาคารจองมีหลากหลายรูปแบบ จึงจำเป็นต้องมีหลักในการจำแนกเพื่ออำนวยความสะดวกการศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของจองวัดจองคำและวัดเมืองปอนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้อาคารจองแบบต่างๆที่กล่าวข้างต้นเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

²⁶ สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ศิลปะในประเทศไทยพม่า, (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2554), 302.

ภาพที่ 23: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจอบแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์
ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, *Splendour in wood* (Bangkok: Orchid press, 2001), 62.
(Figure 3-7 Cross section and floor plan of Shwei In Bin, Mandalay, showing the main apartments of traditional Burmese wooden monastery)

ขอบเขตในการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของวัดจองคำและจองวัดเมืองปอน

วัดจองคำในเขตอำเภอเมืองและวัดเมืองปอนในเขตอำเภอยุวมเป็นวัดที่มีแผนผังให้ความสำคัญกับจอบ กล่าวคือ เป็นวัดที่มีอาคารจอบเป็นประธานของวัด ทั้งสองวัดได้สร้างจอบขึ้นมาก่อน มีการจัดวาง ตัวอาคารอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางแผนผังวัด ไม่ปรากฏstup หรือเจดีย์

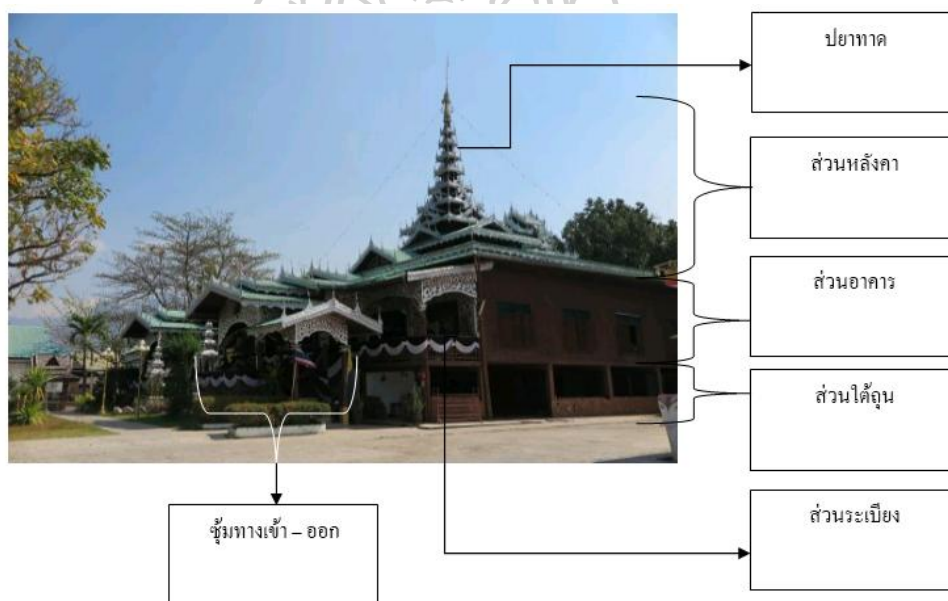
จากประวัติความเป็นมาของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและอำเภอยุวมปรากฏว่ามีความเป็นมาร่วมสมัยกัน มีประวัติศาสตร์อยู่ในช่วงระยะแรกของการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกัน²⁷ มีรูปแบบจอบที่ผสมผสานกันระหว่างรูปแบบศิลปกรรมของพม่า ไทใหญ่ และลักษณะของช่างท้องถิ่น

²⁷ ช่วงระยะแรกของการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนคือ บ้านปางหมู (อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน) บ้านเมืองปอน (อำเภอยุวม) พ.ศ. 2374-2453 ในประวัติการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนได้มีการกล่าวถึงเมืองกุ่มลม (ยุวมในปัจจุบัน) และเมืองปอน (บ้านเมืองปอนในปัจจุบัน) เป็นชุมชนที่อยู่ในเมืองกุ่มลม พ.ศ. 2474 เป็นช่วงระยะเวลาเริ่มต้นของการเกิดหมู่บ้านปางหมู พ.ศ. 2453 เป็นช่วงระยะเวลาที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองต่างๆ เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน ยุวม ปาย และเมืองยวม (แม่สะเรียง) และเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงนับได้ว่าเมืองปอนมีระยะเวลาการก่อตั้งชุมชน ร่วมสมัย กับการตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนในยุคแรก
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์, *สถาปัตยกรรมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2539)

ในบทที่ 3 นี้ ได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของวัดจองคำกับจองของวัดเมืองปอน เป็นหลัก ประเด็นที่ทำการวิเคราะห์คือ 3.1) รูปแบบและลักษณะอาคารจองของวัดที่ทำการศึกษา 3.2) รูปแบบแผนผังอาคารจองและพื้นที่ใช้สอยของวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอน วิเคราะห์ประเด็นต่างๆที่เกิดจากความเหมือนหรือความแตกต่างของแผนผังอาคารองค์ประกอบของจอง เปรียบเทียบกับแผนผังจองแบบประเพณีของพม่า และจองรูปแบบอื่นๆ 3.3) รูปแบบหลังคาอาคารจองวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอน โดยวิเคราะห์ประเด็นของปายาทวัดจองคำ ประเด็นหลังคาคอสองซ้อนชั้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน เป็นต้น

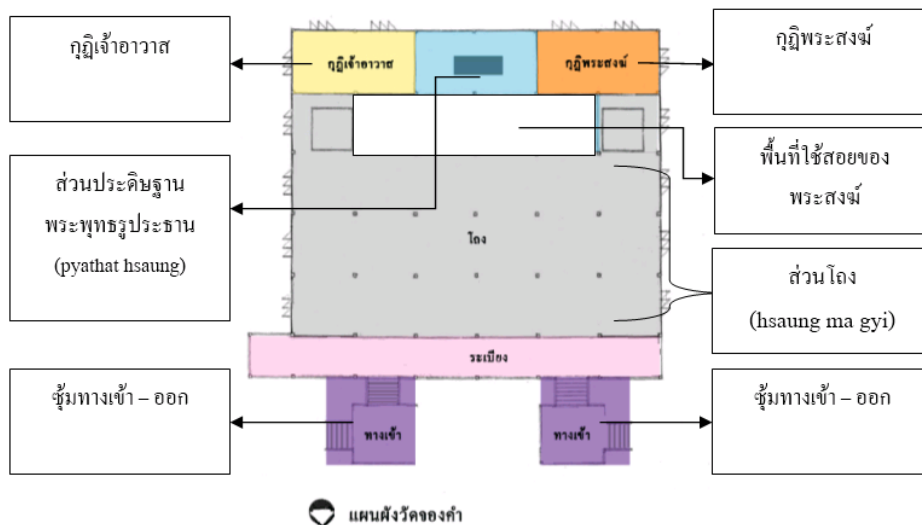
3.1 รูปแบบและลักษณะอาคารจองของวัดที่ทำการศึกษา

3.1.1 รูปแบบและลักษณะของอาคารจองวัดจองคำ

ภาพที่ 24: ภาพแสดงส่วนต่างๆของวัดจองคำ

จองวัดจองคำมีลักษณะเป็นอาคารทรงโรง ยกพื้นสูง มีแผนผังอาคารค่อนข้างไปทางแผนผังรูปจัตุรัส หันหน้าอาคารไปทางทิศเหนือ องค์ประกอบในแผนผังจองประกอบด้วย 1) ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 2) กุฏิเจ้าอาวาส 3) กุฏิพระสงฆ์ 4) ส่วนโถง 5) ส่วนระเบียง และ 6) ซุ้มบันไดทางเข้าออก

ภาพที่ 25: แสดงแผนผังพื้นที่ใช้สอยภายในของวัดจองคำ สีม่วง คือ บริเวณทางเข้า มีซุ้มบันไดทางขึ้น-ลง 2 ซุ้ม สีชมพู คือส่วนระเบียงอยู่ด้านหน้า ยาวสุดอาคารทั้ง 2 ด้าน สีเทา คือ ส่วนบริเวณโถง สีฟ้า คือ แท่นพระพุทธรูปประธาน ส่วนสีขาวคือพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ สีเหลือง คือ กุฏิเจ้าอาวาส สีส้ม คือ กุฏิพระสงฆ์
ที่มา: ดัดแปลงจาก นัฏกานต์ ชัยพิพัฒน์. จองและอุโบสถ วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550.

ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานภายในอาคารจอง วัดจองคำอยู่ในตำแหน่งติดชิดผนังด้านหลังอาคาร มีฐานปูนรับน้ำหนักจะอยู่ในส่วนใต้ถุนอาคาร ส่วนที่เป็นฐานรองรับพระพุทธรูปจะอยู่บนอาคารจอง ลักษณะแท่นวางพระพุทธรูปนั้นจะขึ้นอยู่กับการจัดวางพระพุทธรูปด้วย ดังเช่นวัดจองคำมีการจัดวางพระพุทธรูปวางเรียงเป็นแถวเดียวจึงทำให้ลักษณะของแท่นวางพระพุทธรูปเป็นแนวยาวชิดผนังด้านหลังอาคาร ส่วนนี้จะเป็นส่วนเดียวที่เป็นงานก่ออิฐฉาบปูนมาตั้งแต่ครั้งเริ่มสร้างอาคารจอง งานก่ออิฐฉาบปูนในส่วนอื่นนั้นจะเป็นส่วนที่มีการต่อเติมขึ้นมาในภายหลัง บริเวณประดิษฐานพระพุทธรูปนี้จะถูกประดับตกแต่งด้วยดาวเพดานอย่างงดงาม และเป็นส่วนที่ยกระดับพื้นสูงสุดภายในอาคาร เพื่อแสดงฐานะอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าที่ประดิษฐานอยู่

ภาพที่ 26: แสดงส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดจงคำ

ภาพที่ 27: แสดงพื้นที่ด้านหน้ากุฏิเจ้าอาวาสของวัดจงคำ

ภาพที่ 28: แสดงพื้นที่ส่วน โถงซึ่งอยู่ด้านหน้าส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ของวัดจอกคำ

ส่วน โถงของจอมมีพื้นที่มากที่สุด เป็นพื้นที่ที่ต้องรองรับผู้คนจำนวนมาก พื้นที่ขนาดรองลงมา คือ กุฏิพระเจ้าอวาส กุฏิพระสงฆ์ ห้องเก็บของ แท่นพระพุทธรูป ระเบียบ และซุ้มทางเข้า- ออก ตามลำดับ ลักษณะของพื้นที่จะแตกต่างกันตามหน้าที่การใช้งานและประโยชน์ใช้สอย โดยมีการแบ่งขอบเขตของพื้นที่ด้วยการยกระดับพื้นจอง แบ่งพื้นที่ใช้งานออกเป็น 3 ระดับ คือ พื้นที่สำหรับพระพุทธรูปอยู่ในระดับพื้นที่ยกสูงสุด ส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์อยู่ระดับรองลงมา และตามด้วยพื้นที่ใช้สอยของคนทั่วไป

ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของวัดจองคำนี้เป็นลักษณะของอาคารจองแบบไทใหญ่ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแบบแผนของวัดสังฆवास หรือวัดที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ในพม่าที่สร้างสมัยมณฑลพะเยา คือ เป็นอาคารที่มีพื้นที่หลักเป็นของสังฆवास 4 อย่าง อยู่บนฐานเดียวกัน ยกพื้นสูงจากดิน 6 สอก คือ 1) มีชานและพนักโดยรอบ 2) มีบันไดทางขึ้น 4 ด้านก่ออิฐถือปูน 3) มีกุฏิพระสงฆ์ ห้องนอนลูกศิษย์วัด ที่เก็บของ และ 4) กุฏิสามเณร ไม่มีห้องน้ำอยู่บนอาคาร²⁸ ซึ่งวัดจองคำก็มีพื้นที่ใช้งานคล้ายอย่างอาคารที่อยู่พระสงฆ์ของพม่าแต่ลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยนั้นไม่ตรงกับตำแหน่งและแบบแผนอย่างพม่าเสียทีเดียว

ภาพที่ 29: แสดงพื้นที่ส่วน โถงซึ่งอยู่ด้านหน้าส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์ของวัดจองคำ

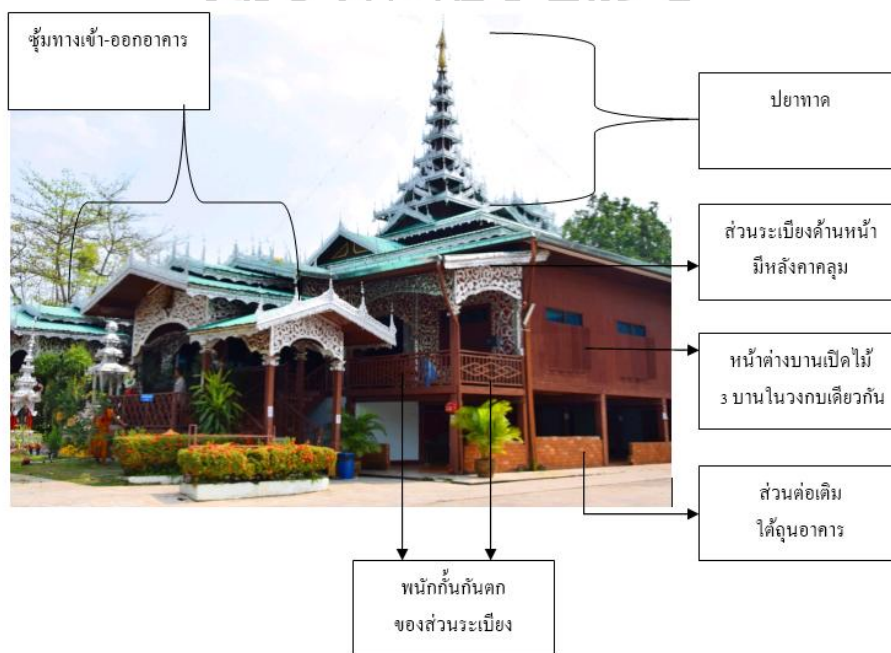
ส่วนระเบียงของวัดจองคำอยู่ตำแหน่งด้านหน้าอาคารจอง ถัดจากส่วนโถง วางแนวยาวด้านหน้าอาคารจองและเชื่อมกับซุ้มทางเข้า-ออกสู่ตัวอาคารจอง เป็นระเบียงที่มีหลังคาคลุม มีพนักกั้นกันตัก ส่วนระเบียงของวัดจองคำถูกจัดให้เป็นพื้นที่ส่วนรับแขกและรองรับพุทธศาสนิกชนเมื่อมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นพื้นที่ที่เนกประสงค์เช่นเดียวกับส่วนโถง แตกต่างจากจองแบบประเพณีของพม่า ที่ชเวอินบินที่มีส่วนระเบียงเปิดโล่งล้อมรอบตัวอาคารจองและไม่มีหลังคาคลุม

²⁸ คุรยลละเอียดใน สมเด็จพระเจ้าคำตรงราชานุภาพ, เทียวเมืองพม่า, (กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์การพิมพ์, 2514), หน้า 199-200

ส่วนผนังอาคารจงเป็นฝาไม้ มีหน้าต่างและพนักกั้นกันคกส่วนผนัง เจาะช่องหน้าต่างบานเปิดไม้ที่อยู่ในกรอบวงกบเดียวกัน 3 บาน ด้านบนใช้กระจกเพื่อเป็นช่องแสง ซึ่งลักษณะนี้เป็นรูปแบบหน้าต่างบานเปิดไม้อย่างที่พบเห็น โดยทั่วไปตามบ้านเรือน เป็นไปได้ว่าส่วนหน้าต่างแบบนี้จะเป็นส่วนที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อครั้งที่ชาวบ้านเป็นศรัทธาสร้าง รวมถึงส่วนผนังที่กั้นระหว่างด้านหน้าส่วน โถงกับส่วนระเบียงนั้นเป็นบานเลื่อนเปิดแบบเหล็กที่นิยมใช้กับห้างร้านหรืออาคารพาณิชย์

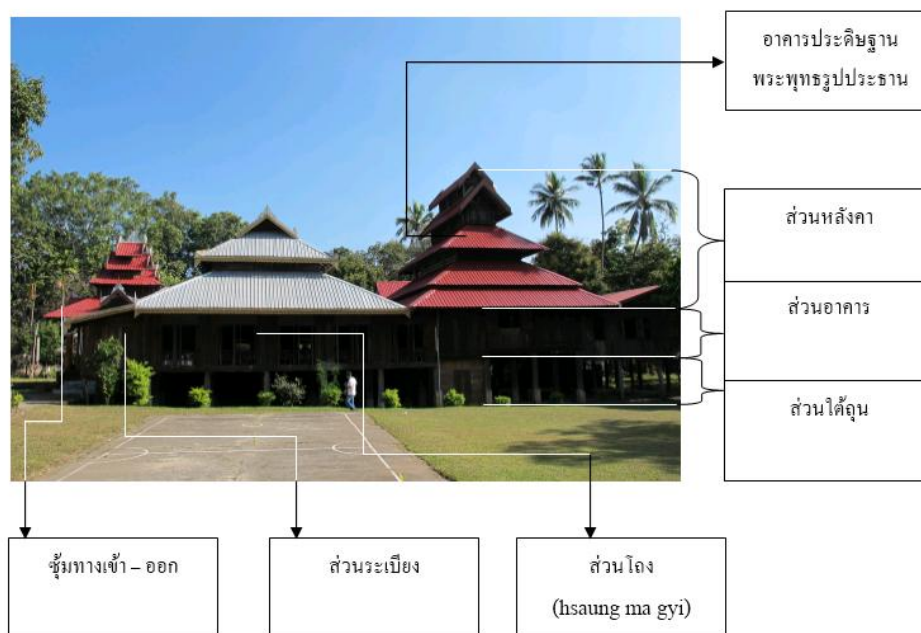
ส่วนใต้ถุนอาคารจงวัดจงคำเป็น โครงสร้างอาคาร มีเสาไม้รับน้ำหนักเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันใต้ถุนอาคารมีการต่อเติมเพื่อใช้เป็นห้องเก็บของ

ส่วนหลังคาอาคารจงวัดจงคำปรากฏหลังคาปลายทาดคลุมส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน และส่วนอาคารโถงไว้ด้วยกัน

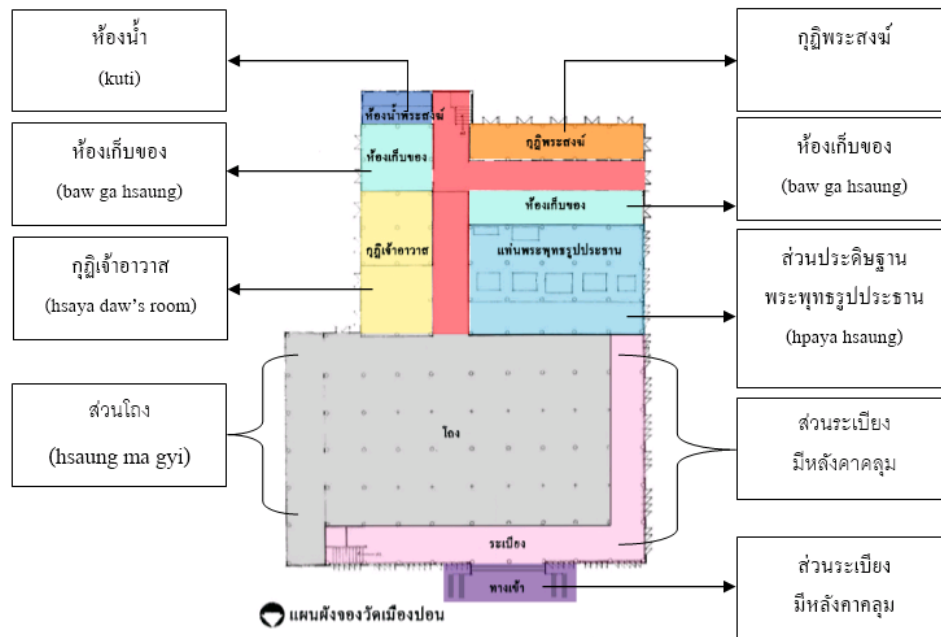
ภาพที่ 30: ภาพแสดงส่วนต่างๆของอาคารจง วัดจงคำ

3.1.2 รูปแบบและลักษณะของอาคารจองวัดเมืองปอน

ภาพที่ 31: อาคารจองวัดเมืองปอน

จองวัดเมืองปอนมีลักษณะเป็นอาคารทรงโรง ยกพื้นสูง มีแผนผังอาคารค่อนข้างไปทางแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าอาคาร ไปทางทิศเหนือ องค์ประกอบในแผนผังจองประกอบด้วย 1) ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 2) กุฏิเจ้าอาวาส 3) กุฏิพระสงฆ์ 4) ส่วนโถง 5) ห้องเก็บของ 6) ห้องน้ำ 7) ส่วนระเบียง และ 8) ซุ้มบันไดทางเข้าออก

ภาพที่ 32: แสดงแผนผังพื้นที่ใช้สอยภายในจองวัดเมืองปอน สีม่วง คือ บริเวณทางเข้า มีซุ้มบันไดทางขึ้น -ลง 1 ซุ้ม สีชมพู คือ ส่วนระเบียงอยู่ด้านหน้า ยาวต่อเนื่องไปทางทิศตะวันตก สีเทา คือ ส่วนบริเวณโถง สีฟ้า คือ แท่นพระพุทธรูปประธาน สีเหลือง คือ กุฏิเจ้าอาวาส สีเขียว คือ ห้องเก็บของ จำนวน 2 ห้อง สีน้ำเงิน คือ ห้องน้ำพระสงฆ์ สีส้ม คือ กุฏิพระสงฆ์ สีแดง คือ ทางเดินสู่ส่วนพื้นที่ใช้สอยด้านหลังอาคาร จอง
ที่มา: ดัดแปลงจาก นัฏกานต์ ชัยพิพัฒน์. จองและอุโบสถ วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาบันพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550.

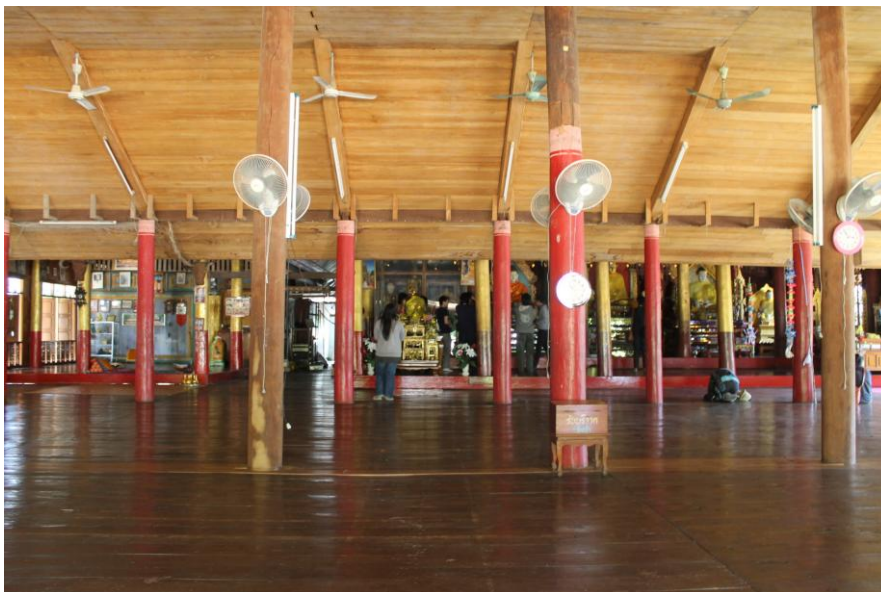
ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดเมืองปอนมีลักษณะยาวต่อจากส่วนโถงด้านขวาเป็นส่วนกุฏิพระเจ้าอาวาส ด้านหลังเป็นกุฏิพระสงฆ์ ห้องเก็บของและห้องน้ำ โดยมีทางเดินระหว่างแท่นพระพุทธรูปกับส่วนกุฏิเจ้าอาวาสไปสู่พื้นที่ใช้สอยด้านหลังอาคารจอง

ภาพที่ 33: ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน

ภาพที่ 34: ส่วนกุฏิเจ้าอาวาส วัดเมืองปอน

ภาพที่ 35: ส่วนอาคารโถง วัดเมืองปอน

ส่วนโถงเป็นบริเวณที่มีพื้นที่มากที่สุดในอาคารโถง เป็นพื้นที่ที่ต้องรองรับผู้คนจำนวนมาก และพื้นที่ใช้สอยอื่นๆมีขนาดรองลงมา ลักษณะของพื้นที่จะแตกต่างกันตามหน้าที่การใช้งานและประโยชน์ใช้สอย โดยมีการแบ่งขอบเขตของพื้นที่ด้วยการยกระดับพื้นโถง แบ่งพื้นที่ใช้งานออกเป็น 3 ระดับ คือ พื้นที่สำหรับพระพุทธรูป อยู่ในระดับพื้นที่ยกสูงสุด ส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์อยู่ระดับรองลงมา และตามด้วยพื้นที่ใช้สอยของคนทั่วไป ลักษณะเดียวกับอาคารโถงวัดจองคำ

ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของวัดเมืองปอนนี้เป็นลักษณะของอาคารโถงแบบไทใหญ่ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแบบแผนของวัดสังฆวาส หรือวัดที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ในพม่าที่สร้างสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งวัดจองคำก็มีพื้นที่ใช้งานคล้ายอย่างอาคารที่อยู่พระสงฆ์ของพม่า ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นในหัวข้อของวัดจองคำ แต่ลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยนั้นไม่ตรงกับตำแหน่งและแบบแผนอย่างพม่าเสียทีเดียว

ส่วนระเบียงของอาคารจองวัดเมืองปอนอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าส่วนโถงและต่อเนื่องไปทางด้านซ้ายของส่วนโถง มีหลังคาคลุม บานหน้าต่างยาวจรดพื้น ทำพนักกั้นยาวตลอดแนวระเบียง และใช้งานเช่นเดียวกับส่วนอาคารโถง เมื่อมองจากภายนอกอาคารจองดูคล้ายกับว่าอาคารจองวัดเมืองปอนไม่มีส่วนระเบียง เพราะมีบานหน้าต่างบานเปิดไม้ล้อมรอบราวกับว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาคารโถง

ส่วนใต้ถุนอาคารจองวัดเมืองปอนมีการต่อเติมใช้เป็นที่เก็บของแต่ไม่ได้ใช้เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 36: ส่วนระเบียง วัดเมืองปอน

ภาพที่ 37: (ซ้าย) หลังคายกคอสองชั้นขึ้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน

ภาพที่ 38: (ขวา) หลังคาคลุมส่วนโถง วัดเมืองปอน

ส่วนหลังคาของวัดเมืองปอนใช้หลังคายกคอสองชั้นขึ้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (ภาพที่ 38) เป็นส่วนที่สูงที่สุดในอาคารจอง หลังคาส่วนโถงของวัดเมืองปอนใช้หลังคาที่เรียบง่ายกว่าส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน มีระดับความสูงของหลังคาทรงลงมา โดยการยกคอสองเพียง 1 ชั้น ทั้งชายคาปีกนก (ภาพที่ 39) ลงมาจบที่ระดับเดียวกับชายคาส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานเชื่อมต่อกันด้วยรางน้ำฝน ส่วนหลังคาซุ้มทางเข้าออกอาคารจองก็ใช้หลังคายกคอสองชั้นขึ้นมีความสูงรองจากส่วนหลังคาอาคารโถง (ภาพที่ 40)

ภาพที่ 39: หลังคาซุ้มทางเข้าอาคารจอง วัดเมืองปอน

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบทั่วไปของอาคารจองวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอนพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังจะทำการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบในลำดับถัดไป ดังนี้

3.2 รูปแบบแผนผังอาคารจองและพื้นที่ใช้สอยของอาคารจองวัดจองคำ และอาคารจองวัดเมืองปอน

แผนผังอาคารจองของวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอนประกอบด้วยพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว ได้แก่ 1) ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 2) ส่วนโถง 3) พื้นที่จำวัดของพระภิกษุและ สามเณร 4) ห้องเก็บของส่วนระเบียง เนื่องจากอาคารจองเป็นอาคารเอนกประสงค์ ทำหน้าที่คล้ายโรงเรียน และศาลาการเปรียญ ตัวอาคารจึงมักตั้งอยู่ทางเข้าหลักของวัดหรืออยู่ในตำแหน่งที่ผู้คนเข้าถึงได้สะดวก บริเวณส่วนโถงนั้นเป็นพื้นที่โถงขนาดใหญ่ใช้เป็นที่ยืนหนังสือของสามเณรและใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

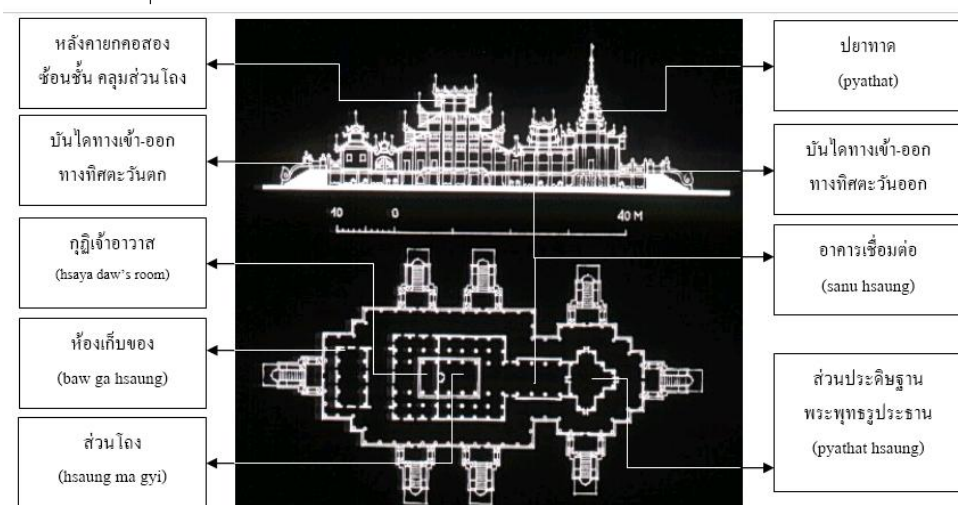
3.2.1 ประเด็นเรื่องการวางแนวอาคารและการจัดวางส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

เนื่องจากแผนผังอาคารจองของวัดจองคำและวัดเมืองปอนมีลักษณะเป็นอาคารเอนกประสงค์ รวมพื้นที่ส่วนใช้สอยแต่ละส่วนไว้บนผังอาคารเดียวกัน แผนผังอาคารประกอบด้วย ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ส่วนกุฏิเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สามเณร ส่วนระเบียง ส่วนห้องเก็บของและส่วนพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ

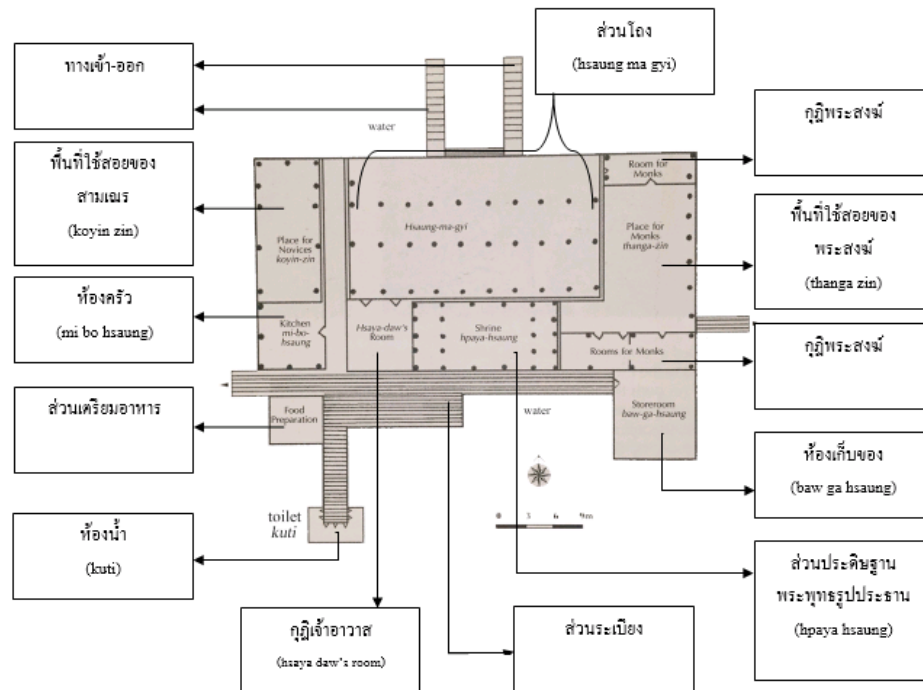
จากการตรวจสอบกับรูปแบบแผนผังจองแบบประเพณีของพม่าที่มีฉลวยเลข พบว่าอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอนนั้นมีแผนผังไม่เคร่งครัดอย่างจองแบบประเพณีของพม่า เช่น ชเวอินบิน (Shwei In Bin Kyaung) (ภาพที่ 41) มีแผนผังประกอบด้วยห้องหลัก จำนวน 4 ห้อง คือ 1) ห้องประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (pyathat hsaung) 2) อาคารเชื่อมส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานกับส่วนโถง (sanu hsaung) 3) ห้องโถงขนาดใหญ่ (hsaung ma gyi) 4) กุฏิเจ้าอาวาส (hsaya-daw's room) และ 5) ห้องเก็บของ (baw ga hsaung) และมีระเบียงล้อมรอบตัวอาคาร ห้องต่างๆวางเรียงกันในแนวทิศตะวันออกสู่ตะวันตก โดยมีอาคารปยาทาด (pyathat hsaung) อยู่ทิศตะวันออก ต่อด้วยส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) อาคารโถง (hsaung ma gyi) ห้องเก็บของ (baw ga hsaung) ด้านท้ายจองทางทิศตะวันตก

จากการตรวจสอบกับรูปแบบแผนผังอาคารจองไทใหญ่ในรัฐฉานพบว่า แผนผังอาคารจองของวัดจองคำและวัดเมืองปอนมีลักษณะคล้ายกับแผนผังอาคารจองของวัดไทใหญ่ที่รัฐฉาน กล่าวคือ แผนผังไม่ได้เคร่งครัดเรื่องทิศในการวางตัวอาคาร และการวางตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยภายในจอง ไม่ได้เคร่งครัด เช่น แผนผังอาคารจองวัด Kyaung Ni Kyaung (ภาพที่ 42) วัด Anauk Shwei Kyaung (ภาพที่ 43) และวัด Nga pei Kyaung (ภาพที่ 44) เป็นต้น จองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน จะมีส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานอยู่ในส่วนอาคารโถง มีส่วนพื้นที่ใช้สอยของพระสงฆ์สามเณร ส่วนโถงขนาดใหญ่ ส่วนครัว ส่วนห้องเก็บของ ห้องน้ำรวมอยู่ในแผนผังอาคารจอง ซึ่งเป็นแผนผังที่รวมพื้นที่ใช้สอยเช่นเดียวกับแผนผังอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอน

จึงสรุปได้ว่าวัดจองคำและวัดเมืองปอน ไม่ได้ใช้ระเบียบการสร้างจองแบบประเพณีของพม่า มัณฑะเลย์ เพราะไม่ได้นำหลักเรื่องทิศ การวางตัวอาคารและระเบียบการจัดเรียงห้องต่างๆ ภายใน แผนผังมาใช้ในการสร้าง แต่เป็นแผนผังรูปแบบเดียวกันกับอาคารจองไทใหญ่ที่รัฐฉาน คือ เป็นอาคารอนกประสงค์ที่คำนึงถึงพื้นที่ใช้สอยบนผังอาคารเป็นหลักเช่นเดียวกัน

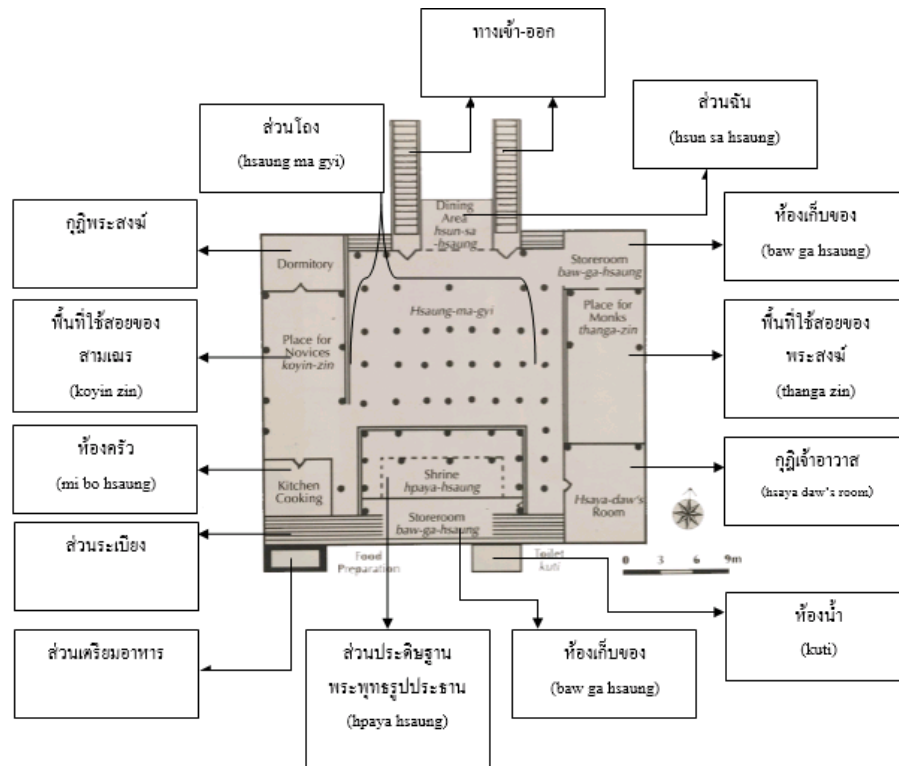

ภาพที่ 40: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์
ที่มา: คัดแปลจาก Sylvia Fraser-Lu, *Splendour in wood* (Bangkok: Orchid press, 2001), 62.
(Figure 3-7 Cross section and floor plan of Shwei In Bin, Mandalay, showing the main apartments of traditional Burmese wooden monastery)

ภาพที่ 41: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Kyaung Ni Kyaung
 ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 250.
 (Figure 7-20, Kyaung Ni Kyaung, Ywa-ma, Inle Lake, Plan 1985)

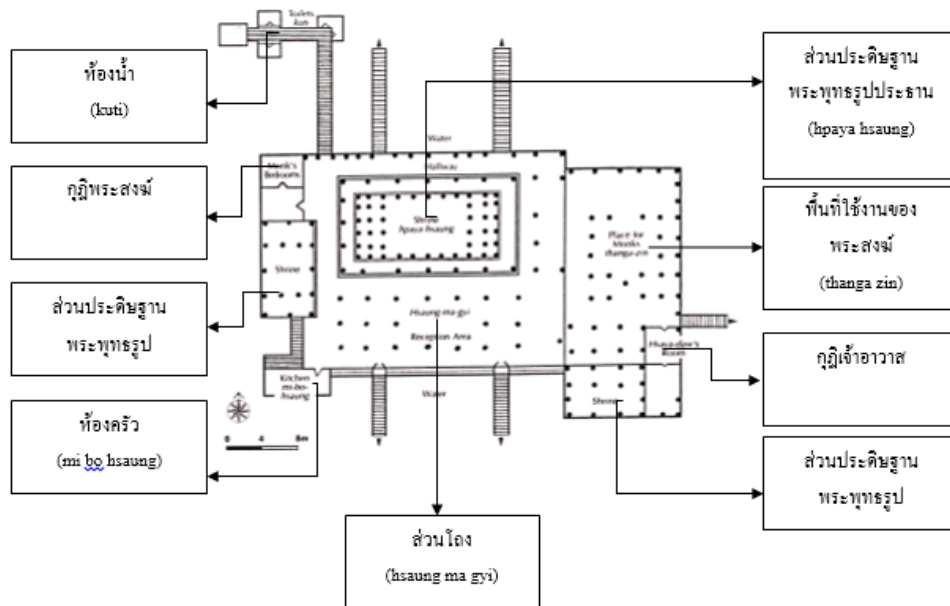

ภาพที่ 42: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Anauk Shwei Kyaung

ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 252.

(Figure 7-22, Anauk Shwei Kyaung, Ywa-ma, Inle Lake, Plan 1996)

ภาพที่ 43: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung
ที่มา: คัดแปลจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 248.

(Figure 7-19, Nga pei Kyaung Monastery, Inle Lake, Plan1985)

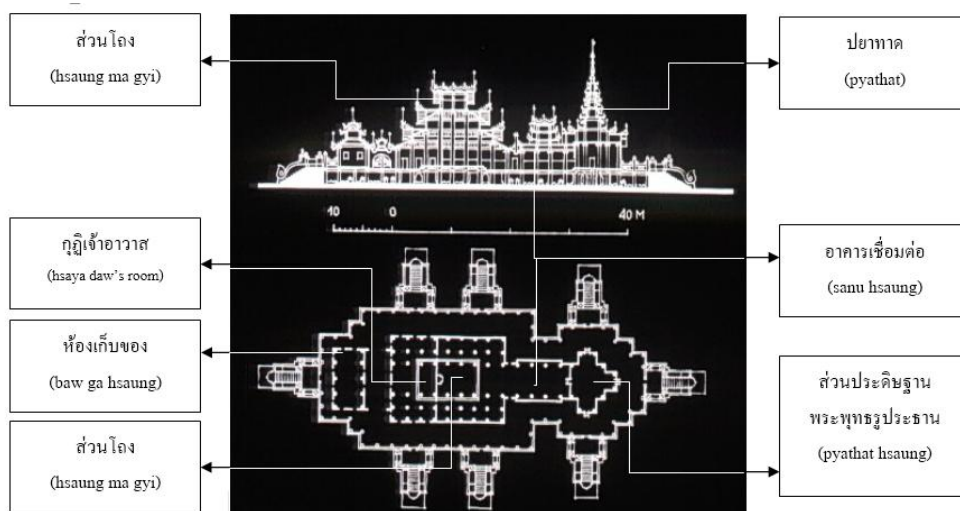
ภาพที่ 44: ภาพส่วน โถงขนาดใหญ่ อาคารจองวัด Nga pei Kyaung

ภาพที่ 45: ภาพส่วน โถงขนาดใหญ่ อาคารจองวัดเมืองปอน

3.2.2 ประเด็นเรื่องอาคารจองวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอนไม่มีส่วนอาคารเชื่อมต่อจาก ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานไปสู่ส่วนอาคารโถง (sanu hsaung)

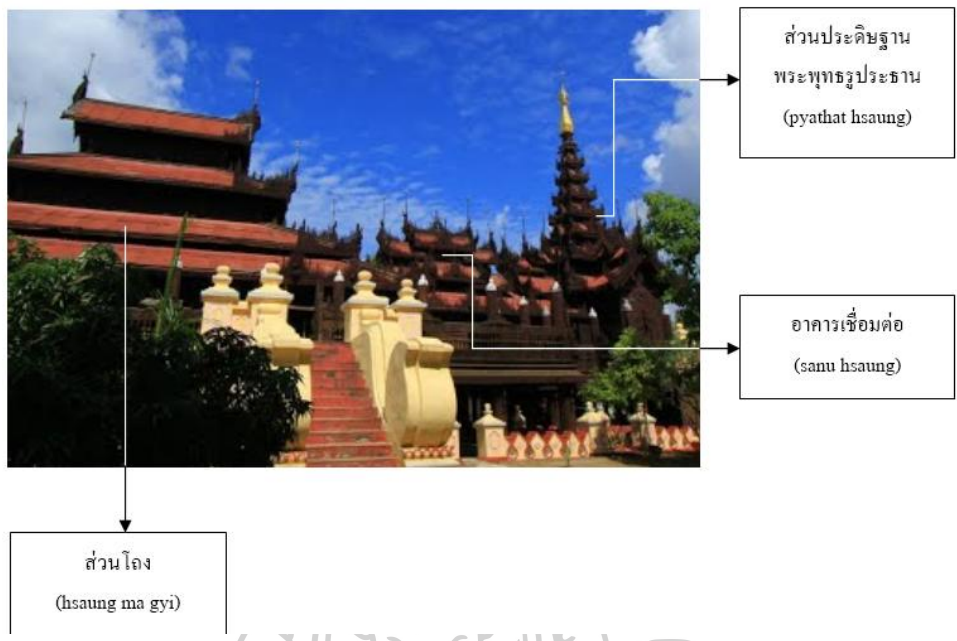
จากการศึกษาพบว่าแผนผังจองวัดจองคำและเมืองปอนไม่มีส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) จากส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานสู่อาคารโถง เนื่องจากส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดจองคำตั้งอยู่บนแผนผังบริเวณเดียวกับส่วนโถง ส่วนจองวัดเมืองปอนส่วนอาคารโถงได้อยู่ติดกับ อาคารประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน โดยมีรางน้ำฝนเป็นส่วนเชื่อมต่อตัวอาคารแต่ละส่วนมีการยกระดับพื้นเพื่อเป็นตัวกำหนดเขตบริเวณ การสร้างส่วนโถงอยู่ติดกับส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานนั้น มีปรากฏเช่นกันที่วัดจองกลาง ได้แยกส่วนอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปประธานเป็นอาคารหนึ่งหลังและอาคารส่วนโถงหนึ่งหลัง โดยเชื่อมต่อกันด้วยรางน้ำฝนและแบ่งเขตบริเวณด้วยการยกระดับพื้น จึงไม่ปรากฏการทำอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบเห็นได้ทั่วไปในอาคารจองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

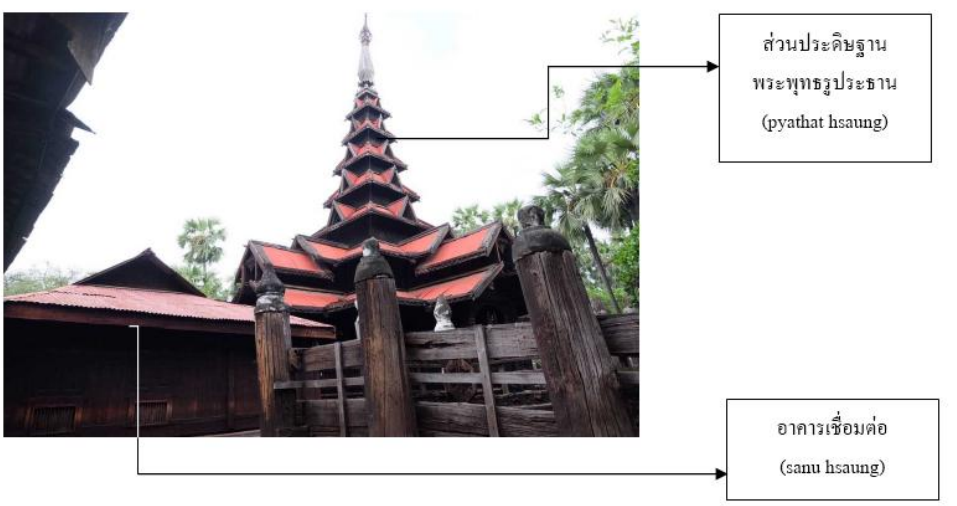
ภาพที่ 46: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองแบบประเพณี วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์
ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 62.
(Figure 3-7 Cross section and floor plan of Shwei In Bin, Mandalay, showing the main apartments of traditional Burmese wooden monastery)

การสร้างอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) จากส่วนประดิษฐาน พระพุทธรูปประธานสู่อาคารโถงนั้น ปรากฏในแผนผังอาคารจองแบบประเพณีของพม่าที่เมืองมัณฑะเลย์ เช่น ชเวอินบิน (Shwei in bin Monastery) (ภาพที่ 47, 48) บากายาจอง (Bagaya Kyaung) ที่เมืองอังวะ (ภาพที่ 49, 50) และ วัดรัตนวงเมียะ ที่เมืองมะละแหม่ง (ภาพที่ 51, 52) เป็นต้น แต่ในบริเวณรัฐฉานไม่ปรากฏการสร้างอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) จากส่วนประดิษฐาน พระพุทธรูปประธานสู่อาคารโถง ตัวอย่างเช่นอาคารจองวัด Kyaung Ni Kyaung (ภาพที่ 42) และ Anauk Shwei Kyaung (ภาพที่ 43) บริเวณทะเลสาบอินเล มีลักษณะเช่นเดียวกับอาคารจองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยส่วนมากนิยมสร้างส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานติดกับส่วนอาคารโถงจึงทำให้ไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารเชื่อมต่อนับประดิษฐานพระพุทธรูปประธานกับส่วนโถง เหมือนกับอาคารจองแบบประเพณีของพม่า และอาจเป็นด้วยเหตุผลในเรื่องของการเน้นพื้นที่ใช้สอยมากกว่า การไม่ปรากฏการสร้างอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ในจองของวัดจองคำและวัดเมืองปอนนั้น จึงเป็นไปได้ว่าช่างผู้สร้างอาคารจองได้รับแนวความคิดมาจากแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ในรัฐฉานที่นิยมสร้างส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานอยู่ติดกับส่วนโถง

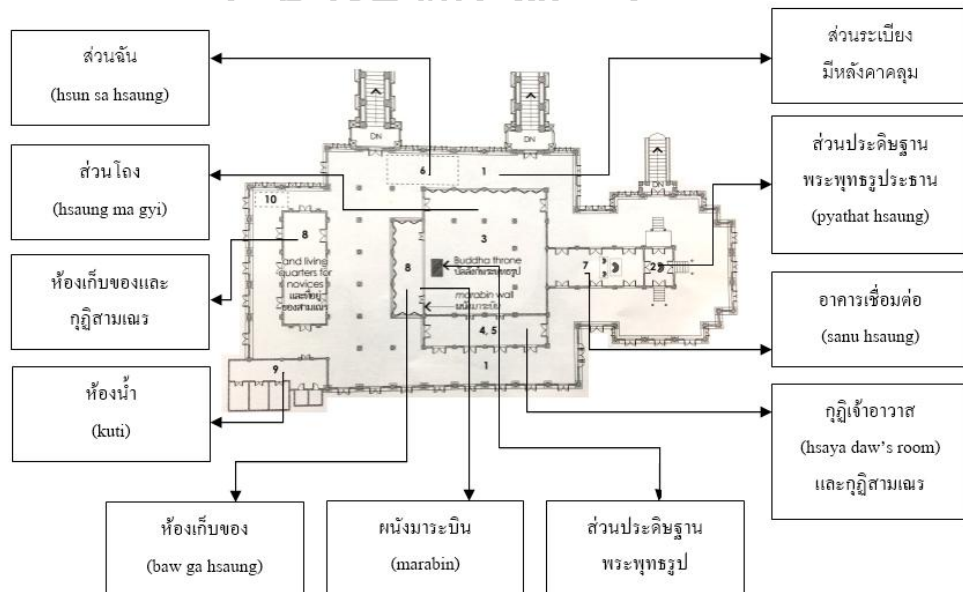
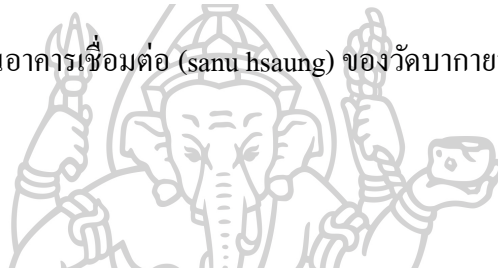
ภาพที่ 47: ภาพ แสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดชเวอินบิณ ที่มณฑลพะเย่

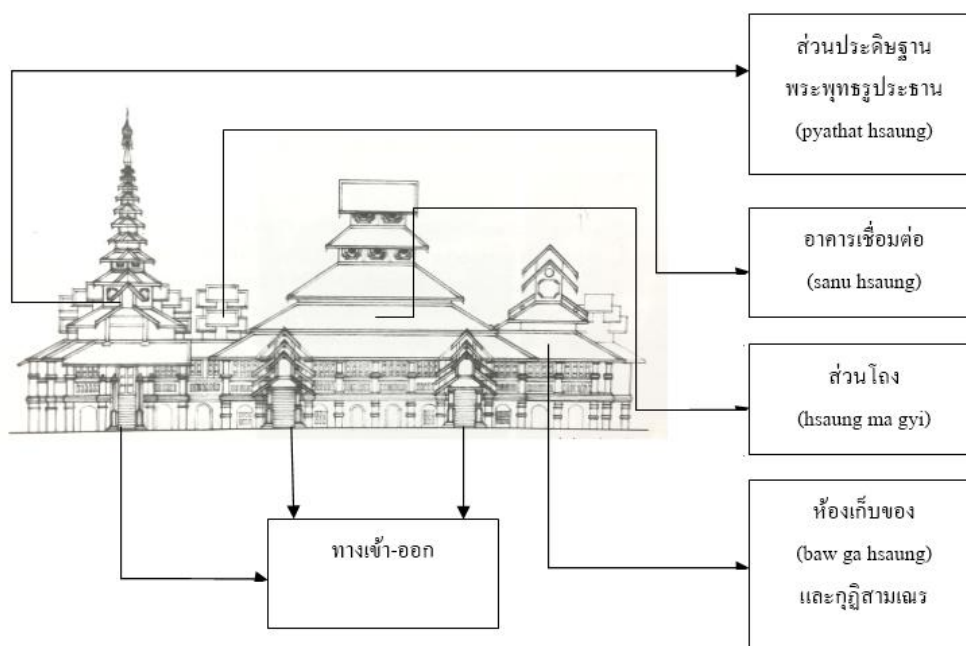
ภาพที่ 48: ภาพแสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดบาคายา ที่เมืองอังวะ

ภาพที่ 49: ภาพแสดงส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) ของวัดบาคายา ที่เมืองอังกอร์

ภาพที่ 50: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารจองค์ที่เมืองเมาะละแหม่ง วัดรัตนบงเมียะ
ที่มา: คัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับ
ลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ) หน้า 117. (รูปที่ 54: ผังพื้นสังฆิกวิหารประธาน วัดรัตนบงเมียะ)

ภาพที่ 51: ภาพลายเส้นอาคารจอง วัดรัตนบงเมียะ ที่เมืองมาละแหม่ง
ที่มา: คัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับ
ลิชชิง: กรุงเทพฯ) หน้า 118. (รูปที่ 55: สังฆิกวิหารประธาน วัดรัตนบงเมียะ)

3.2.3 ประเด็นเรื่องอาคารจองวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอนไม่มีผนังมาระบิน (marabin)

จากการศึกษาพบว่าส่วน โถงของวัดจองคำและวัดเมืองปอนไม่มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในส่วนโถงด้วยผนังมาระบิน²⁹ อย่างจองแบบประเพณีของพม่า³⁰ ตามลักษณะของรูปแบบจองแบบประเพณีของพม่า นั้นจะปรากฏผนังมาระบินเป็นแนวแบ่งพื้นที่ส่วนอาคารโถงกับกุฏิเจ้าอาวาส แต่ส่วนโถงของจองวัดจองคำและจองวัดเมืองปอน ได้สร้างส่วนกุฏิพระเจ้าอาวาสแยกออกมาไว้

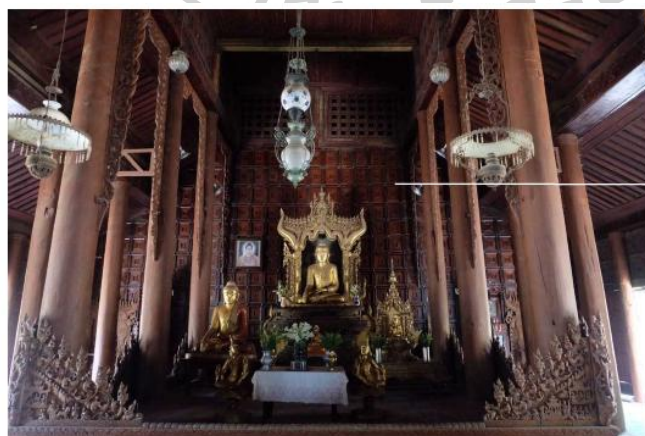
²⁹ คำว่า “มาระบิน” หมายถึง ผนังที่กั้นตั้งแต่พื้นถึงฝ้าเพดานของสถาปัตยกรรมพระราชวัง ที่มา: Myanmar-English Dictionary, (Yangon: Department of the Myanmar Language Commission, 1998) p.338 อ้างถึงใน โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับลิชชิง: กรุงเทพฯ) หน้า 166.

³⁰ ผนังมาระบินแบ่งพื้นที่ภายในส่วน โถงออกเป็น 2 ส่วน ผนังมาระบินของชาวอิน
บินจองเป็นผนังไม้ มีลักษณะเป็นกรอบและลูกฟักตารางช่องสี่เหลี่ยมจำนวนหลายช่อง ด้านหน้า
ผนังมาระบินประดิษฐาน พระพุทธรูป ส่วนด้านหลังจะเป็นกุฏิเจ้าอาวาส

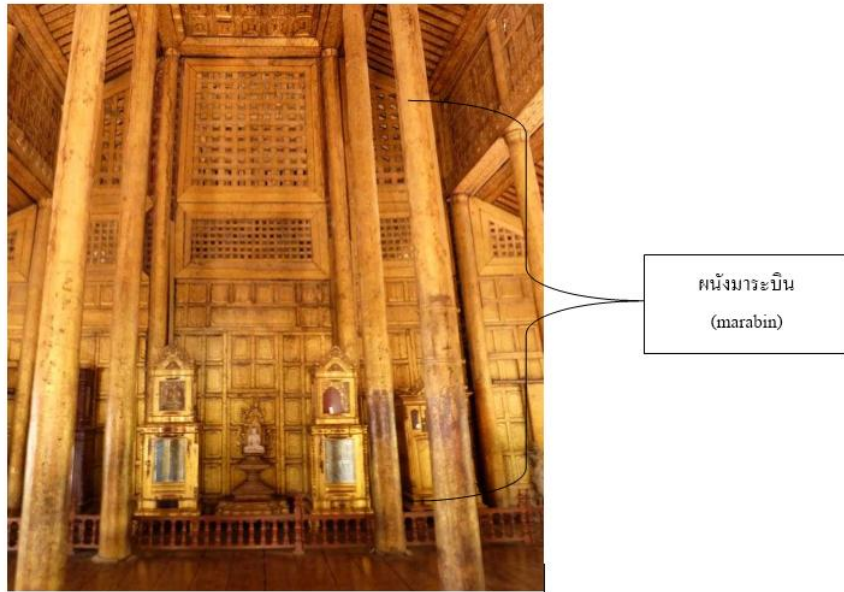
ด้านข้าง และด้านหลัง ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน การแยกกุฏิเจ้าอาวาสมาไว้ด้านข้าง อาคารมีปรากฏเช่นกันที่วัดจงกลาง และวัดอื่นๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ส่วนมากนิยมสร้างส่วน กุฏิพระเจ้าอาวาสแยกออกมาไว้ด้านข้างของส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน อยู่ตำแหน่ง ทางด้านขวาหรือด้านซ้ายของส่วน โถง ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบเห็นได้ทั่วไปในอาคารของจังหวัด แม่ฮ่องสอน จึงทำให้ไม่จำเป็นต้องแบ่งพื้นที่ส่วน โถงด้วยผนังมาระบิน ถึงแม้ว่าวัดหัวเวียงจะมีส่วน กุฏิสามแฉกหรือห้องเก็บของอยู่ติดกับส่วนประดิษฐาน พระพุทธรูปประธานทางด้านหลังแต่ก็ไม่ ปรากฏการทำผนังมาระบิน เป็นการกั้นพื้นที่ใช้สอยด้วยผนังตามปกติทั่วไปเท่านั้น

การสร้างผนังมาระบินเป็นตัวแบ่งพื้นที่ใช้สอยส่วน โถงกับส่วนกุฏิเจ้าอาวาสนั้น ปรากฏที่ เมืองมณฑลทะเลย์ เช่น ชเวนนาคอ (Shwe nan daw kyaung) (ภาพที่ 54) ชเวอินบิน (Shwei in bin Monastery) (ภาพที่ 53) บากายาจอง (Bagaya Kyaung) เมืองอังวะ (ภาพที่ 55) และวัดรัตนบงเมียะ เมืองเมะละแหม่ง(ภาพที่ 51) แต่ในอาคารจองที่รัฐฉานไม่ปรากฏการทำผนังมาระบิน (mara bin) เช่นอาคารจองวัด Kyaung Ni Kyaung (ภาพที่ 42) และ Anauk Shwei Kyaung (ภาพที่ 43) และ อาคารจองในเมะละแหม่งที่ไม่ได้สร้างตามแผนผังอย่างประเพณีของพม่าก็ไม่ปรากฏการทำผนัง มาระบินด้วยเช่นกัน

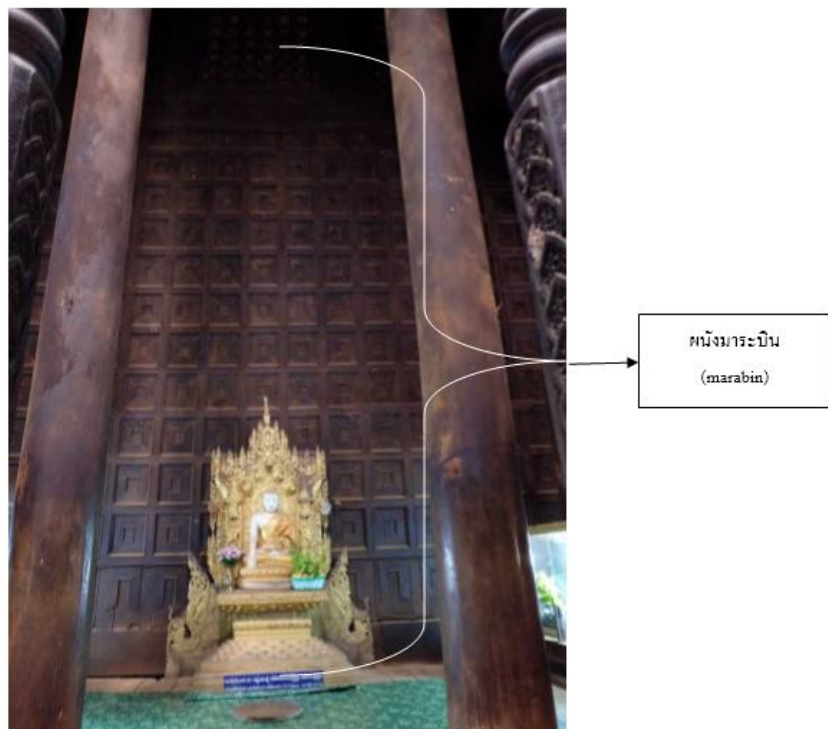
ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปว่าวัดจงคำและวัดเมืองปอนนั้นไม่มีการทำผนังมาระบินนั้นเป็น เหตุผลจากไม่ได้สร้างตามหลักของอาคารจองแบบประเพณีของพม่า จึงทำให้มีแผนผังการจัดวาง พื้นที่ใช้สอยแตกต่างกัน และผนังมาระบินเป็นผนังที่กั้นตั้งแต่พื้นจรดเพดานนิยมทำใน สถาปัตยกรรมพระราชวังและวัดในพม่าเท่านั้น

ภาพที่ 52: ภาพผนังมาระบินที่ชเวอินบินจอง มณฑลทะเลย์

ภาพที่ 53: ภาพผนังมาระบินที่ชเวนนคององ มณฑลตะไลย์

ภาพที่ 54: ภาพผนังมาระบินที่วัดบาคายา เมืองอั้งวะ

3.2.4 ประเด็นเรื่องส่วนระเบียงด้านหน้าอาคารจอมหีหลังคาคลุม

เนื่องจากอาคารจองวัดจองคำ มีรูปแบบแผนผังเป็นอาคารที่มีส่วนระเบียงอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าส่วนอาคาร โถง (ภาพที่ 56) วัดเมืองปอนมีรูปแบบแผนผังเป็นอาคารที่มีส่วนระเบียงอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าและยาวไปด้านข้างฝั่งซ้ายของอาคาร โถง (ภาพที่ 57) อาคารจองทั้งสองเป็นระเบียงที่มีหลังคาคลุมและใช้งานราวกับว่าเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ส่วนอาคาร โถง

ส่วนระเบียง
มีหลังคาคลุม
อยู่ตำแหน่งหน้า
ส่วน โถง

ภาพที่ 55: ระเบียงวัดจองคำ

ส่วนระเบียง
มีหลังคาคลุม
มีบานเปิดไม้
และพนักกั้น

ภาพที่ 56: ส่วนระเบียงวัดเมืองปอน

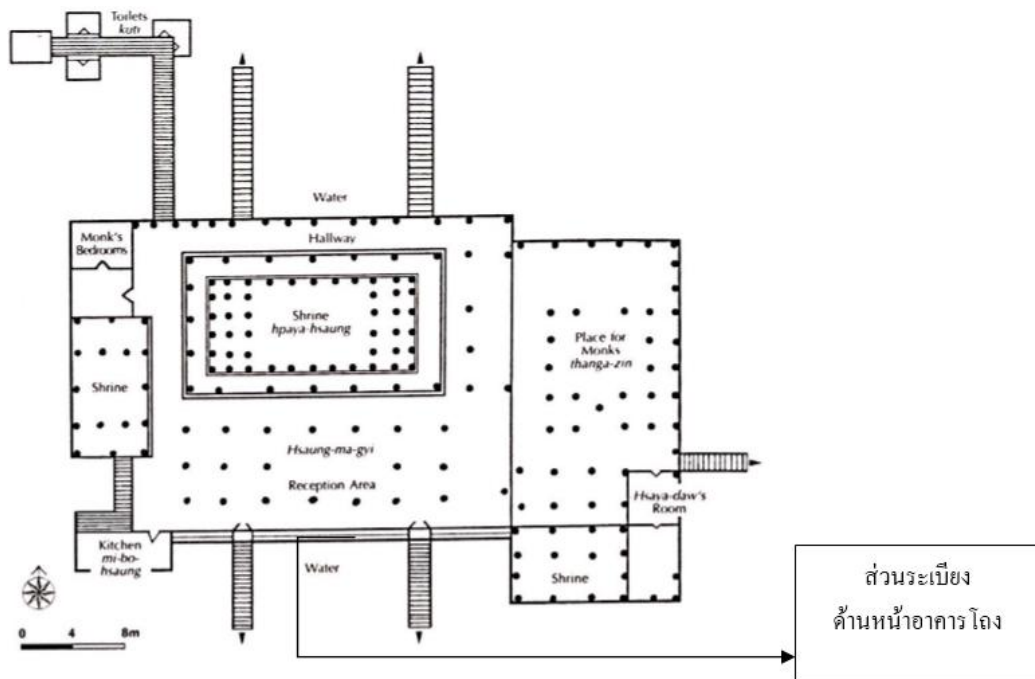

ส่วนระเบียง
เปิดโล่ง
ไม่มีหลังคาคลุม
มีพนักกั้น

ภาพที่ 57: ระเบียงวัดชเวอินบิน เมืองมณฑลทะเลย์

จากการตรวจสอบพบว่ารูปแบบของผังอาคารจองแบบประเพณีของพม่า วัดชเวอินบิน ที่มณฑลทะเลย์ และวัดบาคาชา ที่เมืองอังวะมีส่วนระเบียงล้อมรอบอาคารจองทั้งหมด เป็นส่วนพื้นที่เปิดโล่ง ไม่มีหลังคาคลุม และทำพนักกั้นไว้โดยรอบ (ภาพที่ 58, 61) ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบระเบียงที่วัดจองคำและวัดเมืองปอนอย่างชัดเจน

ส่วนรูปแบบแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน จากการสำรวจพบว่าไม่เคร่งครัดกับตำแหน่งของส่วนระเบียงอย่างพม่า เห็นได้จากอาคารจองมีทั้งแบบที่ทำส่วนระเบียงไว้ด้านหน้าอาคาร เช่น Nga hpe chaung (ภาพที่ 59, 60) บางวัดทำส่วนระเบียงไว้ด้านหลังอาคารจอง เช่น Kyaung ni kyaung (ภาพที่ 62) และบางวัดไม่ปรากฏการทำส่วนระเบียง เช่น Patama taik (ภาพที่ 63) ซึ่งส่วนระเบียงของอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอนอยู่ที่ทิศเหนือในตำแหน่งด้านหน้าของส่วนอาคาร โถงและต่อจากซุ้มทางเข้า-ออกอาคารจองเช่นเดียวกับวัด Nga hpe chaung เช่นกัน จะต่างกันเพียงวัด Nga hpe chaung มีส่วนระเบียงต่อจากทางเข้า-ออกทางด้านทิศใต้เพียง 1 ด้านเท่านั้น ส่วนทางเข้า-ออกทางทิศเหนือซึ่งเป็นส่วนด้านหลังของนั้นไม่ปรากฏการทำส่วนระเบียง

ภาพที่ 58: ภาพแผนผังแสดงส่วนระเบียง วัด Nga pei Kyaung

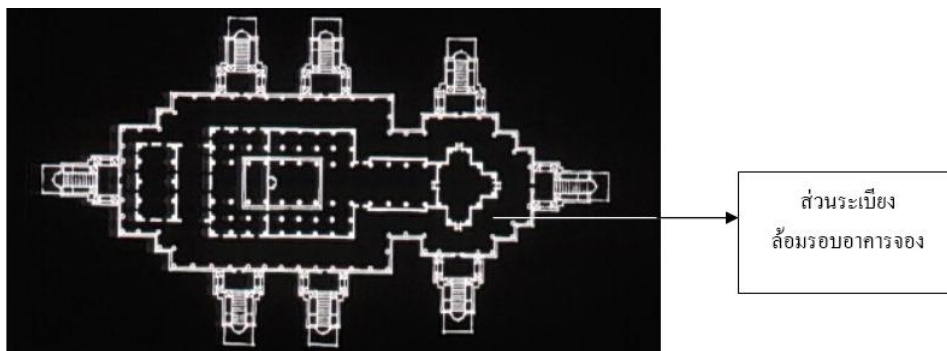
ที่มา: คัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 248.

(Figure 7-19, Nga pei Kyaung Monastery, Inle Lake, Plan1985)

ภาพที่ 59: ภาพส่วนระเบียงอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung

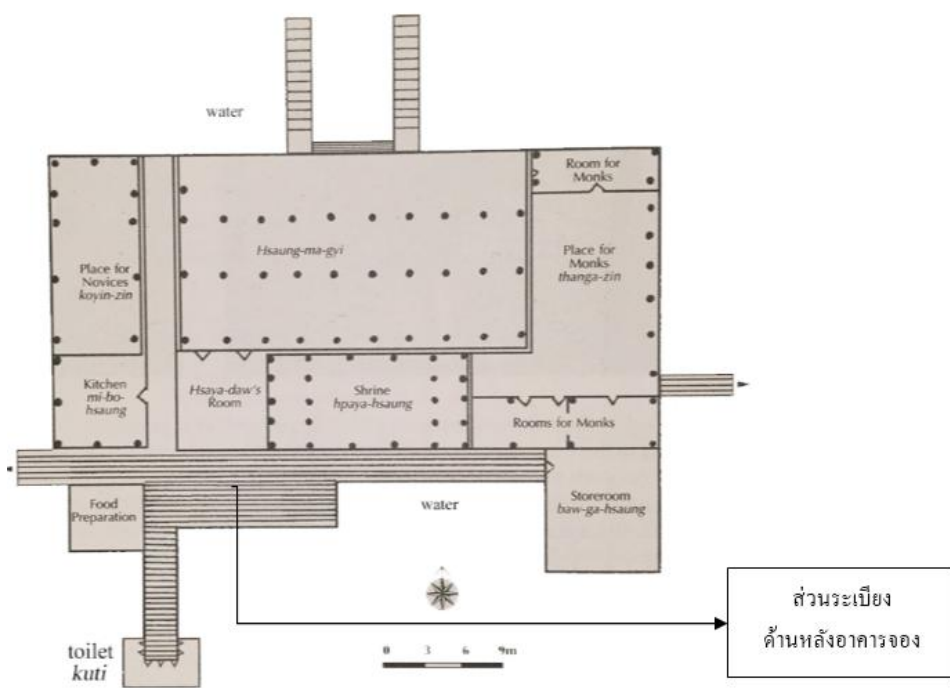

ภาพที่ 60: ภาพแผนผังแสดงส่วนระเบียง วัดชเวอินบิน มัณฑะเลย์

ที่มา: คัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 62.

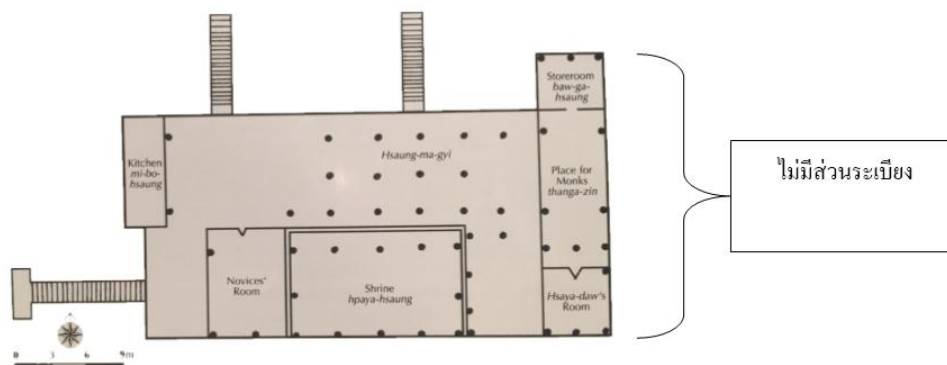
(Figure 3-7 Cross section and floor plan of Shwei In Bin, Mandalay, showing the main apartments of traditional Burmese wooden monastery)

ภาพที่ 61: ภาพแสดงส่วนต่างๆของแผนผังอาคารรองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Kyaung Ni Kyaung

ที่มา: คัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 250.

(Figure 7-20, Kyaung Ni Kyaung, Ywa-ma, Inle Lake, Plan 1985)

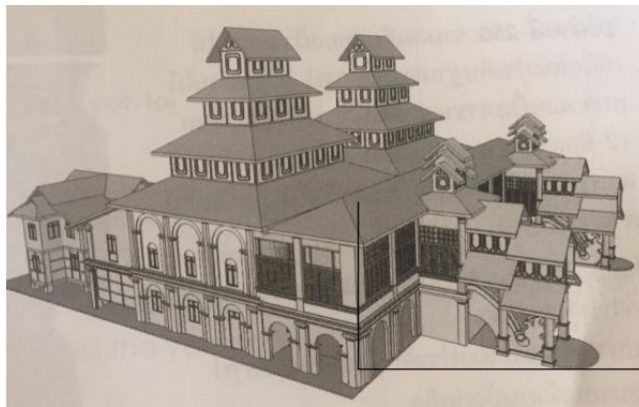
ภาพที่ 62: ภาพแผนผัง วัด Patama taik ไม่มีส่วนระเบียง

ที่มา: คัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, **Splendour in wood** (Bangkok: Orchid press, 2001), 253.

(Figure 7-23, Patama taik, Ywa-ma, Inle Lake, Plan 1985)

จากการศึกษาส่วนระเบียงของอาคารจองที่เกาะละแหม่ง พบว่า อาคารจองส่วนใหญ่มีส่วนระเบียงขนาดใหญ่ มีหลังคาคลุมและอยู่ตำแหน่งด้านหน้าอาคารจองทางด้านทิศเหนือ เช่น วัดเพีย (Pyay kyaung) (ภาพที่ 64, 65) วัดชเวปริยัตติชาตินไค้ (Shwe pariyatti sathin taik) (ภาพที่ 66) ซึ่งส่วนระเบียงของวัดจองคำและวัดเมืองปอนอยู่ในตำแหน่งด้านหน้าส่วนโถง และอยู่ทางทิศเหนือ เช่นเดียวกับ วัดเพีย (Pyay kyaung) และ วัดชเวปริยัตติชาตินไค้ (Shwe pariyatti sathin taik) เนื่องจากอาคารจองในเกาะละแหม่งนิยมหันหน้าอาคารจองไปทางทิศเหนือเช่นเดียวกับอาคารจองที่แม่ฮ่องสอน จึงทำให้ส่วนระเบียงอยู่ทางด้านทิศเหนืออันเป็นด้านหน้าของจองและมีบันไดทางเข้า-ออกอาคารจองอยู่ด้วย ส่วนระเบียงจึงเป็นส่วนที่ช่วยระบายคนเข้า-ออกอาคารจองจะต่างกันเพียงวัดเพีย (Pyay kyaung) และ วัดชเวปริยัตติชาตินไค้ (Shwe pariyatti sathin taik) ในเกาะละแหม่งทำอาคารระเบียงแยกพื้นหลังคาออกมาจากอาคารส่วนโถง เนื่องจากส่วนระเบียงมีขนาดใหญ่

ส่วนระเบียงของวัดจองคำและวัดเมืองปอนนั้นมีขนาดพื้นที่ไม่ใหญ่มากนักเมื่อเทียบกับสัดส่วนของพื้นที่ส่วนอาคาร โถง เช่นเดียวกับอาคารจองไทใหญ่ในรัฐฉานที่เมื่อดูจากภายนอกแล้วราวกับว่าส่วนระเบียงนั้นถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของส่วนอาคาร โถง อีกทั้งวัดเมืองปอนส่วนระเบียงนั้นมีการทำหน้าต่าง บานเปิดราวกับว่าเป็นส่วนผนังอาคารและมีพนักกั้น โดยรอบ (จะขอกกล่าวในหัวข้อประเด็นเรื่องการทำบานหน้าต่างและพนักกั้นรอบอาคารส่วน โถง)

อาคารระเบียง
มีหลังคาคลุม

ภาพที่ 63: ภาพลายเส้นอาคารจองแสดงส่วนอาคารระเบียงวัดเพ็ญ ที่เมืองเมาะละหม่ง
ที่มา: คัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ) หน้า 131. (รูปที่ 65: รูปตามมติสังฆิกวิหารประธาน วัดเพ็ญ)

อาคารระเบียง
มีหลังคาคลุม

ภาพที่ 64: ภาพแสดงส่วนอาคารระเบียงวัดเพ็ญ ที่เมืองเมาะละหม่ง
ที่มา: คัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ) หน้า 132. (รูปถ่ายที่ 247: ระเบียงทางด้านทิศเหนือ โดยมีซื่อคัดและเสาศู๊กตารับโครงสร้างของหลังคา ด้านทิศตะวันออกของระเบียงเป็นพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและส่วนจำวัดเดิมของเจ้าอวาต)

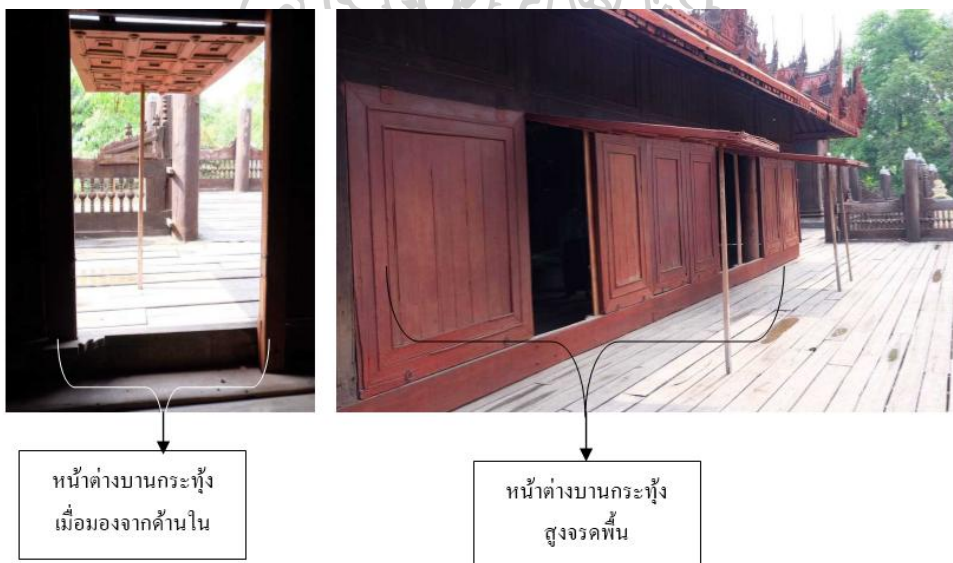
ภาพที่ 65: ภาพแสดงส่วนอาคารระเบียงวัดชเวศวิชัยดิศาติน ไค้ก์ ที่เมืองเมะละแหม่ง
ที่มา: ดัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับ
 ลิขซึ่ง: กรุงเทพฯ) หน้า 135. (รูปถ่ายที่ 258: ระเบียงทางด้านทิศเหนือ โดยมีพื้นที่ประดิษฐาน
 พระพุทธรูปอยู่ทางทิศตะวันออก)

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการทำส่วนระเบียงของวัดจองคำและวัดเมืองปอนนั้นมีการ
 ทำแบบผสมผสาน โดยนำเอาการทำส่วนระเบียงไว้ด้านหน้าส่วนโถงแบบอาคารจองส่วนใหญ่ใน
 เมะละแหม่ง สาเหตุจากความนิยมสร้างอาคารจองหันหน้าไปทางทิศเหนือเช่นเดียวกัน แต่นำเอา
 รูปแบบการสร้างระเบียงขนาดใหญ่มาของอาคารจองไทใหญ่ในรัฐฉานมาใช้ร่วมกันจนเกิด
 เป็นรูปแบบเฉพาะของระเบียงที่วัดจองคำและวัดเมืองปอน แต่ทั้งนี้เนื่องจากว่า อาคารจองในเมะ
 ละแหม่งนั้นเป็นอาคารแบบตึก 2 ชั้น สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน ซึ่งมีความแตกต่างจากอาคารจอง
 ไทใหญ่ในรัฐฉานที่เป็นอาคารไม้ไม่เห็นได้ชัด มีความเป็นไปได้ว่าวัสดุในการสร้างที่แข็งแรง
 กว่านั้นเป็นส่วนที่ทำให้อาคารจองในเมะละแหม่งสามารถทำส่วนระเบียงที่มีขนาดใหญ่กว่าส่วน
 ระเบียงของอาคารจองไทใหญ่ในรัฐฉาน รวมถึงมีขนาดใหญ่กว่าระเบียงอาคารจองวัดจองคำและ
 วัดเมืองปอนที่ทำการศึกษานี้

3.2.5 ประเด็นเรื่องการทำบานหน้าต่างและแนวกันตกรอบอาคารส่วนโถงของอาคารจองวัดเมืองปอน

จากการศึกษาพบว่าอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอนมีการทำพนักกันตกรอบอาคารส่วนโถง ซ้อนไว้ด้านในหน้าต่างบานเปิด สามารถเปิดได้รอบตัวอาคารโถง

จากการสำรวจอาคารจองแบบประเพณีที่เมืองมณฑลพะเลย์ วัดชเวอินบิน พบว่า ส่วนอาคารโถงเป็นการทำผนังบานกระทุ้งไม้ (ผนังเกะลา)³¹ เรียงกันตลอดผนัง สามารถปรับองศาได้ตามความต้องการ ไม่พบการทำพนักกัน (ภาพที่ 67, 68) และพบการทำพนักกันพร้อมกับการทำหน้าต่างบานเปิดไม้ที่วัดบาภายในเมืองอังวะ แต่เป็นการทำพนักกันพร้อมบานหน้าต่างที่ผนังส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) (ภาพที่ 69, 70)

ภาพที่ 66: (ซ้าย) ภาพหน้าต่างส่วนอาคาร โถงวัดชเวอินบิน เมืองมณฑลพะเลย์ เมื่อมองจากภายใน

ภาพที่ 67: (ขวา) ภาพหน้าต่างส่วนอาคาร โถงวัดชเวอินบิน เมืองมณฑลพะเลย์ เมื่อมองจากด้านนอก

³¹ โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับ
ดิซซิง: กรุงเทพฯ, 2554) หน้า 168.

ภาพที่ 68: ภาพหน้าต่างพร้อมพนักกั้นของส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sana hsaung) อาคารจองวัดบาคายา เมืองอังวะ

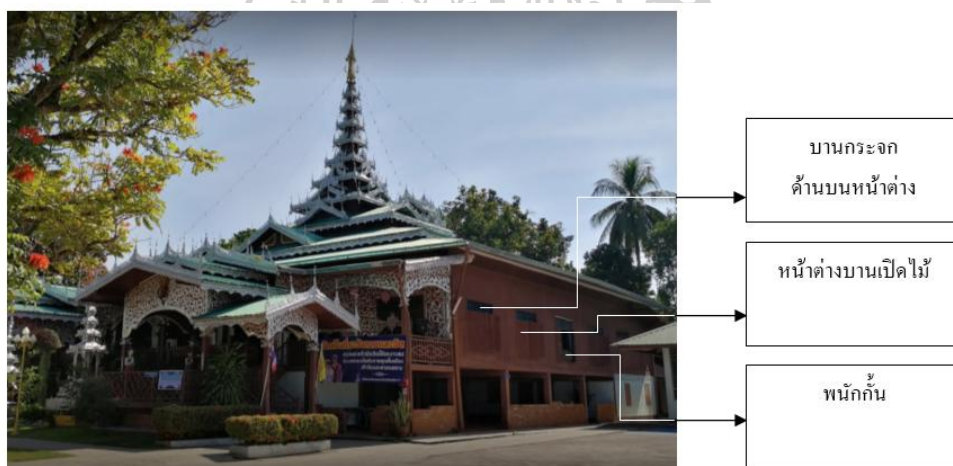

ภาพที่ 69: ภาพหน้าต่างพร้อมพนักกั้นของส่วนอาคารเชื่อมต่อ (sanu hsaung) อาคารจองวัดบาคายา เมืองอังวะ

สังเกตได้ว่า อาคารจองแบบประเพณีของพม่า วัดชเวอินบิณและวัดบาคายาไม่ปรากฏการทำบานกระจกเหนือหน้าต่างและประตูในบริเวณส่วนอาคาร โถง ต่างจากอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอนที่พบการทำบานกระจก อยู่เหนือบานหน้าต่างเพื่อเพิ่มแสงสว่างสู่ส่วนอาคาร โถง

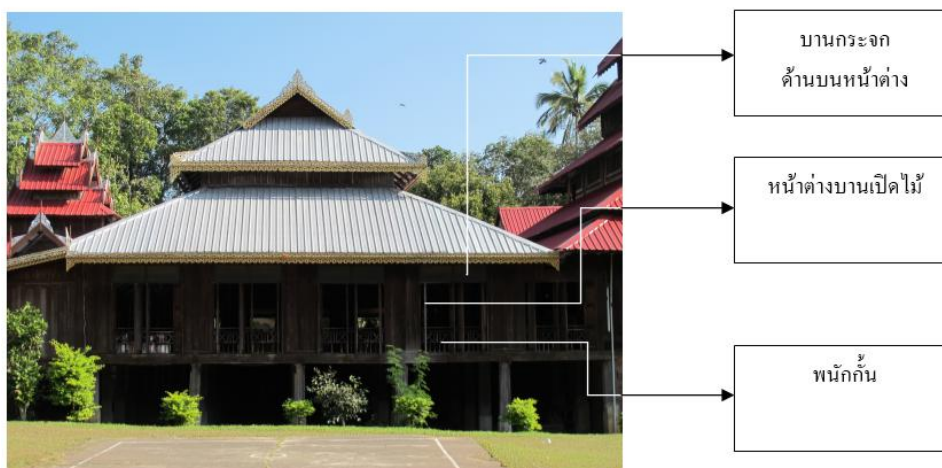
ภาพที่ 70: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างและพนักกั้นในส่วนอาคารโถง วัดจงคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากภายในอาคาร

ภาพที่ 71: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างและพนักกั้นในส่วนอาคารโถง วัดจงคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อมองจากภายนอกอาคาร

ภาพที่ 72: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคารโถง วัดเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านในอาคารโถง

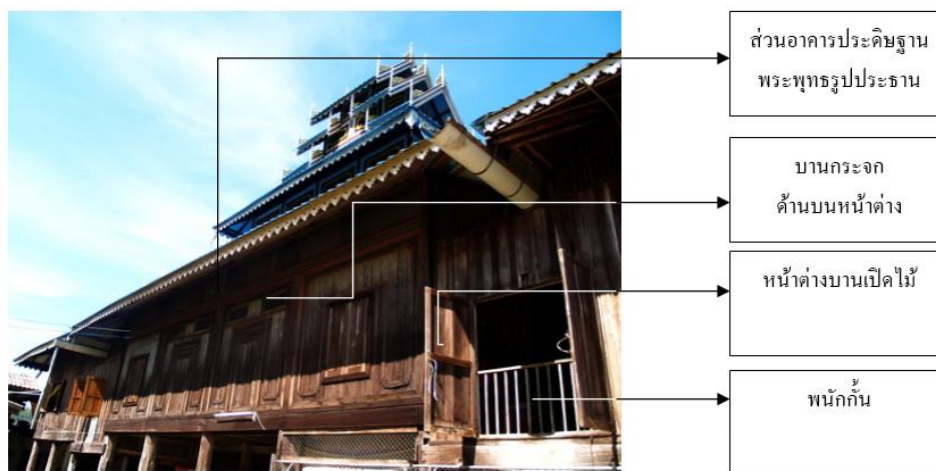

ภาพที่ 73: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคารโถง วัดเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจากด้านนอกอาคารโถง

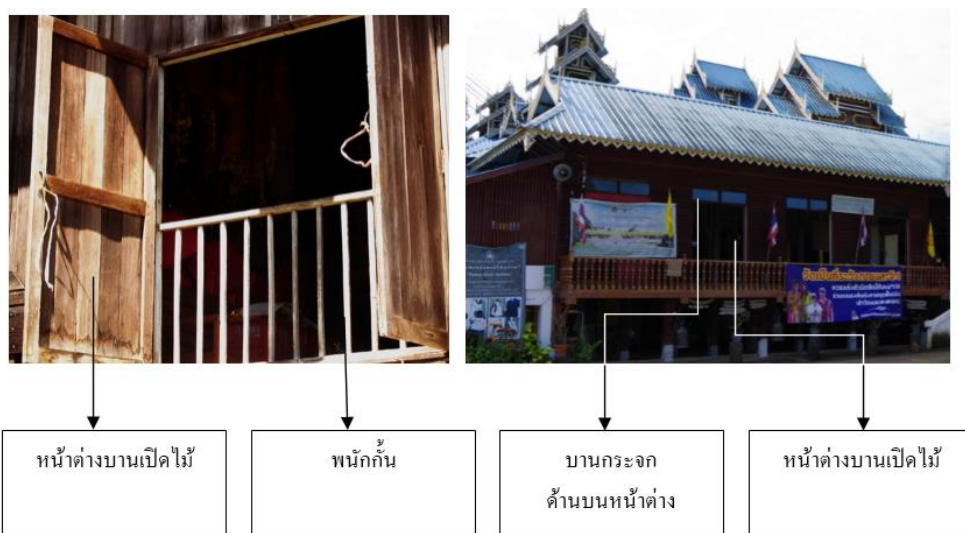

จากการตรวจสอบเรื่องการทำบานหน้าต่างบานเปิดไม้ จำนวน 2-3 บาน ภายในกรอบไม้ เดียวกัน ด้านบนเป็นช่องกระจกในส่วนอาคาร โถงแบบที่ส่วนโถงวัดจองคำและวัดเมืองปอนนี้ยัง พบที่อาคารจองวัดต่อแพ (ภาพที่ 75) มีผนังอาคาร โถงฝั่งด้านหน้าอาคารจองใช้บานกระจกบนส่วน หน้าต่างและประตู ไม้มีผนังกัน (ภาพที่ 77) ส่วนหน้าต่างตรงทางเดินระหว่างกุฏิเข้าาวาสกับ ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานมีหน้าต่างบานเปิดไม้ มีผนังกันแต่ไม่มีบานกระจกด้านบน (ภาพที่ 76) ส่วนบานหน้าต่างตรงส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานนั้นมีบานกระจกอยู่ด้านบน นอกจากวัดต่อแพแล้วยังมีอาคารจองของวัดอื่นๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มักทำหน้าต่างบานเปิดไม้ ที่ภายในมีผนังกัน หรือเป็นบานเปิดยาวจรดพื้น มีบานกระจกด้านบนบานหน้าต่าง เช่น หน้าต่างวัด จองกลาง เป็นต้น

จากลักษณะอาคารจองที่มีหน้าต่างยาวจรดพื้นอาคารของวัดจองคำและวัดเมืองปอน จะ พบว่าด้านในจะมีผนังกัน มีความเป็นไปได้ว่าแต่เดิมนั้นอาคารจองทั้งสองหลังนี้คงมีรูปแบบที่เก่า กว่าการมีบานหน้าต่างจรดพื้น อันเป็นลักษณะของจองไทใหญ่ในรัฐฉาน คือการทำผนังกันรอบ อาคารแต่ภายหลังได้ทำผนังต่อจากผนังกันขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการกันลมฝนตามรูปแบบของ บ้านเรือนในสมัยหลังที่มีการบูรณะอาคารจองโดยมีชาวบ้านเป็นคณะศรัทธา

ภาพที่ 74: บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคารโถง วัดต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมองจาก ด้านนอกอาคาร โถง

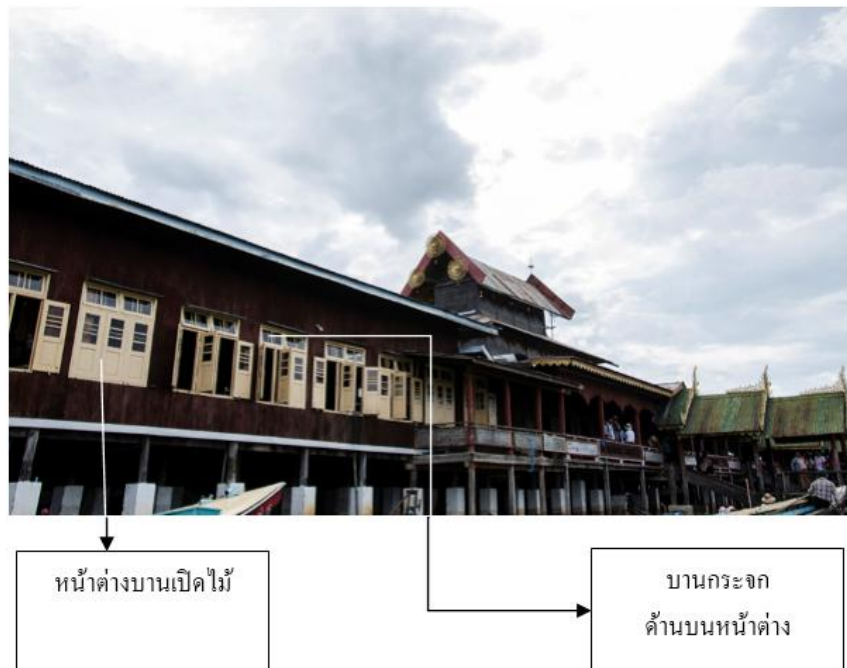

ภาพที่ 75: (ซ้าย) ส่วนหน้าต่างตรงทางเดินระหว่างกุฏิเจ้าอาวาสกับส่วนประดิษฐานพระพุทธรูป
ประธาน ไม้มีกระจกด้านบน มีพนักกั้น

ภาพที่ 76: (ขวา) บานกระจกเหนือบานหน้าต่างส่วนอาคารโถง วัดต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อ
มองจากด้านนอกอาคารโถง

ภาพที่ 77: ภาพแสดงส่วนหน้าต่างของอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Shwe yan pye kyaung

ภาพที่ 78: ภาพบ้านหน้าต่างด้านหน้าอาคารจอบแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung

ภาพที่ 79: ภาพแสดงส่วนโถงของอาคารจอบแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานวัด Nga pei Kyaung

3.3 เปรียบเทียบรูปแบบหลังคาของวัดจองคำกับวัดเมืองปอน

จองวัดจองคำและวัดเมืองปอนเป็นอาคาร 2 ชั้น มีใต้ถุนสูงใช้เป็นที่เก็บของ ส่วนชั้นบนเป็นโครง สร้างไม้ตั้งแต่ตัวอาคารจนถึงส่วนหลังคา รูปแบบหลังคาที่ใช้กับอาคารจองวัดจองคำ คือ หลังคาพยาบาล ส่วนวัดเมืองปอนใช้หลังคาคอสองชั้นชั้น

พยาบาล
(pyathat)

ภาพที่ 80: วัดจองคำ

หลังคาคลุม
ส่วนอาคาร โถง

ส่วนหลังคา
คอสองชั้นชั้น

หลังคา
ซุ้มทางเข้า

ภาพที่ 81: วัดเมืองปอน

จองวัดจองคำมีหลังคาพยาบาล ซึ่งเป็นรูปแบบหลังคาจองแบบประเพณีของพม่าที่เมืองมณฑลเย่ อันเป็นรูปแบบที่นิยมสร้างในวัดของพม่า เป็นสัญลักษณ์ของปราสาทในศิลปกรรมไทย มีรูปแบบและ แนวคิดในการก่อสร้างเช่นเดียวกัน³² เพียงแต่พยาบาลในศิลปะพม่าแสดงให้เห็นการซ้อนชั้นที่เห็นฝาเรือน และหลังคาสลับกัน ส่วนงานของไทยจะไม่เห็นฝาเรือนโดยซ้อนไว้ภายใน หลังคาพยาบาลจะใช้ใน ส่วน อาคารประดิษฐานพระพุทธรูป (pyathat hsaung) โดยซ้อนชั้นกัน จำนวนเลขคู่ ตั้งแต่ 3 ชั้น 5 ชั้น และ 7 ชั้น³³ บริเวณนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของอาคารจอง

3.3.1 ประเด็นเรื่องหลังคาพยาบาลส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดจองคำ

อยู่ที่กลางแผนผังอาคารจองและคลุมส่วนอาคารโถง

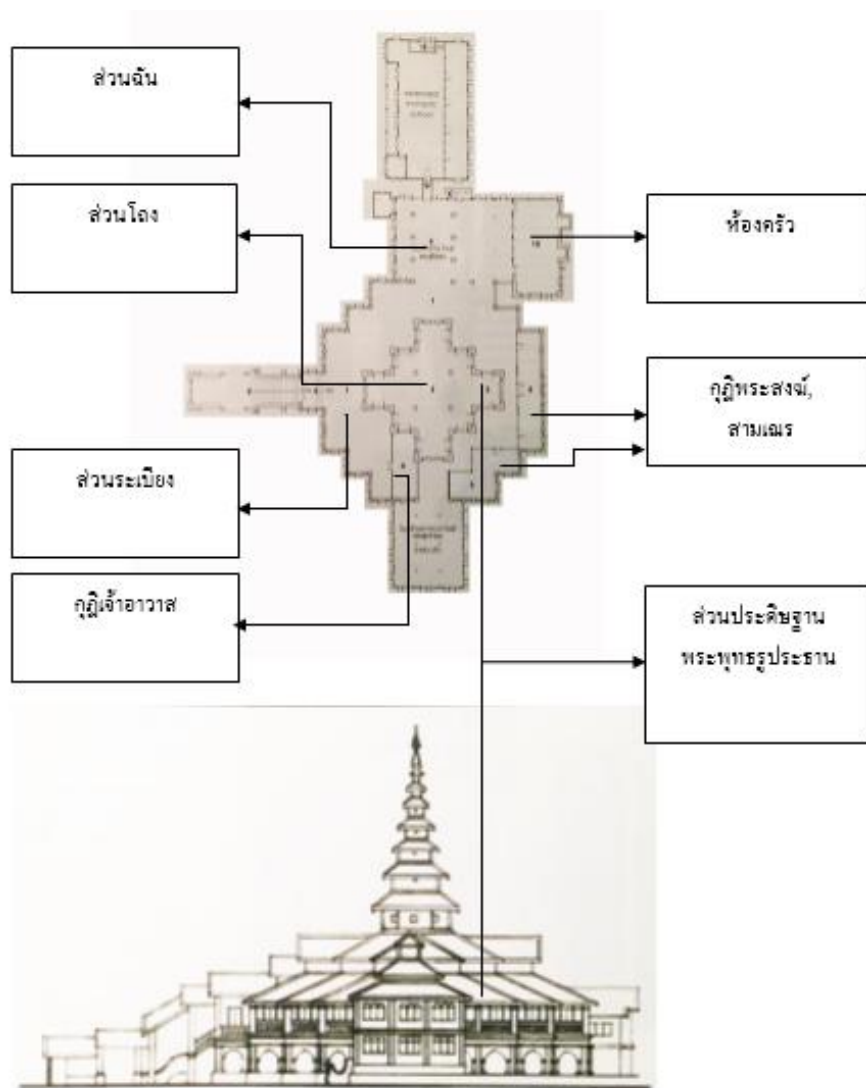
หลังคาของปราสาทของวัดจองคำเป็นรูปแบบหลังคาที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพม่า สมัยเมืองมณฑลเย่ ที่เรียกว่า พยาทาด (pyatthat) ในภาษาพม่า ซึ่งที่วัดจองคำเป็นพยาบาลแบบประเพณี มีลวดลาย เป็นแบบอังกฤษ พยาทาดวัดจองคำอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางแผนผังจองและเป็นหลังคาคลุมส่วนโถงด้วย หากเปรียบเทียบกับพยาบาล ของชเวอินบินซึ่งสร้างตามระเบียบจองแบบประเพณีของพม่าจะสังเกตได้ว่าตำแหน่งของพยาบาลวัดจอง คำนี้ไม่ตรงกับตำแหน่งพระพุทธรูปประธานตามระเบียบการสร้างอาคารจองอย่างพม่า วัดจองคำได้นำแนวคิดการสร้างพยาบาลมาใช้ แต่มีการปรับใช้ให้เข้ากับรูปแบบแผนผังอาคารจองที่เป็นแผนผังแบบไทใหญ่ จึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะ

จากการตรวจสอบพบว่าการทำหลังคาพยาบาลให้คลุมส่วนโถงของจองนั้นไม่พบในระเบียบ การสร้างจองของพม่าแต่พยาบาลที่วัดจองคำเป็นพยาบาลที่คลุมทั้งพื้นที่ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูป ประธานและพื้นที่ส่วนโถงที่ใช้ประกอบกิจกรรมของคนทั่วไปไว้ด้วย แผนผังของจองวัดจองคำนั้น เป็นแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่เป็นอาคารทรงโรงขนาดใหญ่มารวมพื้นที่ใช้สอยไว้บนแผนผังเดียวกัน ทำให้ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (pyathat hsaung) ถูกรวมไว้บนแผนผังเดียวกันกับส่วนโถง เช่นเดียวกับอาคารจองวัดเวชนันต์ เมะละแหม่ง (ภาพที่ 82, 83) ที่ไม่มี

³² สันติ เล็กสุขุม, “เจดีย์ทุกแห่งหนในพุกาม”, ใน เที้ยวดวงเจดีย์ที่พม่าประเทศ ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, 180-181. อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะพม่า, (กรุงเทพฯ:มติชน), 2557, 184.

³³ สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, ตามรอยเส้นทางวัดพม่าจังหวัดลำปาง:โครงการยกระดับแหล่งท่องเที่ยว ให้ได้มาตรฐาน กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1, เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560. เข้าถึงได้จาก https://www.m-culture.go.th/lampang/download/article/article_20160711141634.pdf

อาคารเชื่อมต่อกับส่วนประดิษฐาน พระพุทธรูปประธานกับส่วนโถง (sanu hsaung) อาจเป็นสาเหตุ
 หนึ่งที่ทำให้ส่วนพระพุทธรูปประธาน อันเป็นเรือนฐานันดรสูงนั้นอยู่ใต้หลังคาผืนเดียวกันกับส่วน
 โถงที่เป็นพื้นที่ใช้สอยของฆราวาส

ภาพที่ 82: (บน) ภาพแผนผังแสดงตำแหน่งประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนต่างๆของ วัด
 เวชยันต์ เมืองเมะละแหม่ง

ภาพที่ 83: (ล่าง) ภาพลายเส้นด้านข้างของวัดเวชยันต์ เมืองเมะละแหม่ง

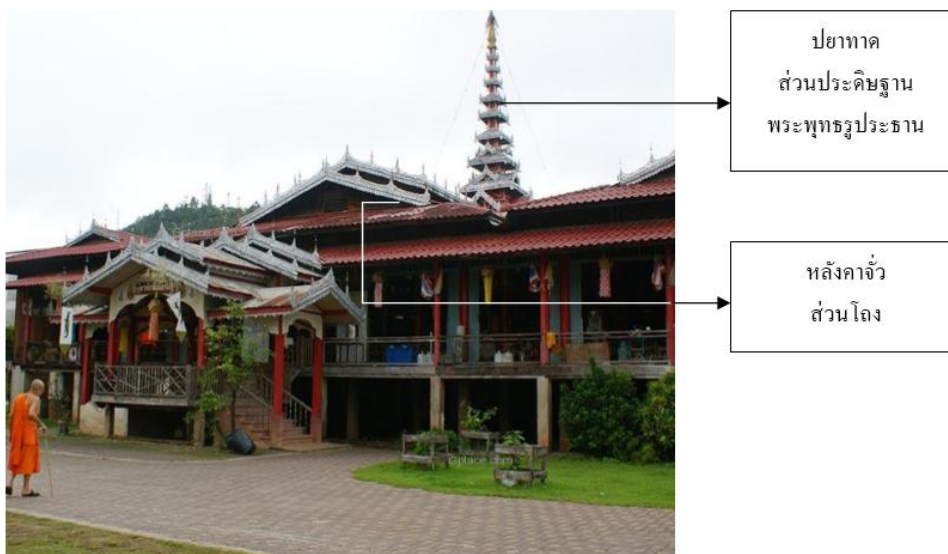
ที่มา: คัดแปลงจาก โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับ
 ลิชชิง: กรุงเทพฯ) หน้า 127-128. (รูปที่ 60: ผังพื้นสังฆิกวิหารประธาน วัดเวชยันต์, รูปที่ 61: รูป
 ด้านข้างสังฆิกวิหารประธาน วัดเวชยันต์)

จากการตรวจสอบพบว่าอาคารจองวัดเวชนันต์ ก่อสร้างโดยช่างพม่าที่มาจากเมืองมณฑลเฉย่ย์ จึงมีหลังคาพยาบาลตรงส่วนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนโถง ตัวอาคารจองมีระเบียง ล้อมรอบ เนื่องจากคำว่า เวชนันต์ เป็นคำในภาษาบาลี หมายถึง วิมานของพระอินทร์ เวชนันต์มีความหมาย เดียวกันกับคำว่า ไผชนันต์ และเวไชชนันต์³⁴ หากยึดตามความหมายนี้ วิมานของพระอินทร์จะมีหลังคา เป็นทรงปราสาท จองหลังนี้จึงมีหลังคาเป็นทรงปราสาท หรือพยาบาล ในภาษาพม่า ปัจจุบันส่วนนี้ยังมีกุฏิ เจ้าอาวาส กุฏิพระสงฆ์และสามเณร สันนิษฐานว่าอาจเป็นส่วนที่ต่อเติมขึ้นมาภายหลัง เนื่องจากว่า เมื่อพิจารณาจากแผนผังแล้ว กุฏิเจ้าอาวาส กุฏิพระสงฆ์และสามเณรเป็นการกั้นผนังแบ่งพื้นที่ จากส่วนระเบียงที่อยู่โดยรอบส่วนโถง จึงเป็นไปได้ว่า เหตุที่วัดเวชนันต์มีพยาบาลคลุมส่วนพื้นที่อื่นด้วยนี้ เกิดจากการต่อเติมส่วนใช้งานอื่นๆขึ้นมาในภายหลัง ซึ่งต่างจากวัดจองคำที่ทำพยาบาลวางตำแหน่งให้มีความสอดคล้องกับแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ จึงมีผลทำให้พยาบาลวัดจองคำคลุมส่วนอาคารโถงไว้ด้วย

กรณีที่วัดจองคำมีรูปแบบแผนผังอาคารเป็นอาคารจองแบบวัดไทใหญ่ที่ไม่ปรากฏอาคารเชื่อมต่อ ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานกับส่วนอาคารโถง (sanu hsaung) ก็ไม่ได้หมายความว่าส่วนพยาบาล ต้องเป็นคลุมส่วนอาคารโถงด้วย เพราะเห็นได้จากวัดไทใหญ่แห่งอื่น เช่น วัดหัวเวียง (ภาพที่ 84) ใช้หลังคา พยาทาดในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและใช้หลังคาจั่วกับส่วนอาคารโถง จากการศึกษาของ นัฏกานต์³⁵ เรื่องจองและอุโบสถ วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แสดงทัศนะ ถึงประเด็นนี้ว่า “วัดจองคำมีพยาบาลอยู่กึ่งกลางแผนผังอาคารคลุมส่วนอาคารโถง เนื่องจากพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน อยู่ภายในจองเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญเป็นที่สักการะของคนในชุมชนเป็นจำนวนมาก พื้นที่ส่วนโถง จึงมีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่ใช้สอยของจองวัดอื่นๆ จึงทำให้พื้นที่ส่วนโถงของวัดจองคำนี้เป็นส่วนที่สำคัญ ที่สุดของอาคาร”

³⁴ โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ) หน้า 176.

³⁵ นัฏกานต์ ชัยพิพัฒน์, จองและอุโบสถ วิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550, 187.

ภาพที่ 84: ภาพส่วนปายาทและหลังคาจั่วอาคารของวัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา: วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <http://ปาย.com/>

สรุปได้ว่า ขนาดพื้นที่ของส่วนอาคาร โถงไม่ได้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ส่วนหลังคา ปายาท ต้องอยู่ในตำแหน่งส่วนอาคารโถง เนื่องจากอาคารจองไทใหญ่ล้วนแต่มีส่วนโถงขนาดใหญ่ทั้งสิ้น อาคารจองที่มีปายาทนอกจากวัดจองคำแล้ว ยังมีจองวัดหัวเวียงที่มีหลังคาปายาทแต่เป็นปายาทคลุมบริเวณประดิษฐานพระพุทธรูปเท่านั้น ส่วนอาคาร โถงใช้หลังคาปั้นหยายอดหลังคาตัดเป็นจั่วทั้งผืนเป็นหลังคาผืนใหญ่ อีกทั้งยังมีอาคารจองวัดอื่นๆที่ไม่ได้ใช้หลังคาปายาท ก็ไม่ปรากฏการสร้างหลังคาคคลุมส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานร่วมกับส่วนโถง ดังนั้นหลังคาปายาทของวัดจองคำจึงเป็นรูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นจากการปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะของแผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่

3.3.2 ประเด็นเรื่องการทำหลังคายกคอสองชั้นบริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน

หลังคาคลุมส่วนพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัดเมืองปอนเป็นหลังคายกคอสอง สองชั้น ทั้งชายลงมาสามดับและต่อด้วยชายคาปีกนกอีกสองชั้น (ภาพที่ 86) ซึ่งเป็นหลังคาแบบไทใหญ่เรียกว่า “เจตบุน”³⁶ โดยสามชั้นแรกของหลังคาล้ำชั้นของปยาทาด ชั้นต่อไปเป็นจั่วยกคอสองแล้วมีหลังคายกคอสองสั้นๆซ้อนขึ้นไปอีกสองชั้น แตกต่างจากหลังคาของอาคารจองวัดจองคำที่เป็นปยาทาด (ภาพที่ 87)

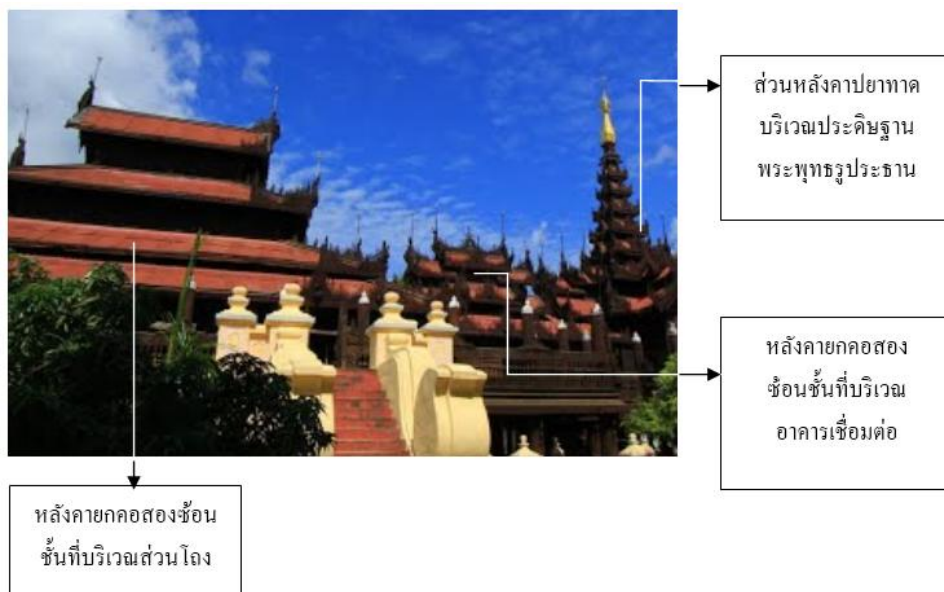
ภาพที่ 85: (ขวา) หลังคาอาคารจองวัดจองคำใช้หลังคาปยาทาด

ภาพที่ 86: (ซ้าย) หลังคาออสองส่วนอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดเมืองปอน

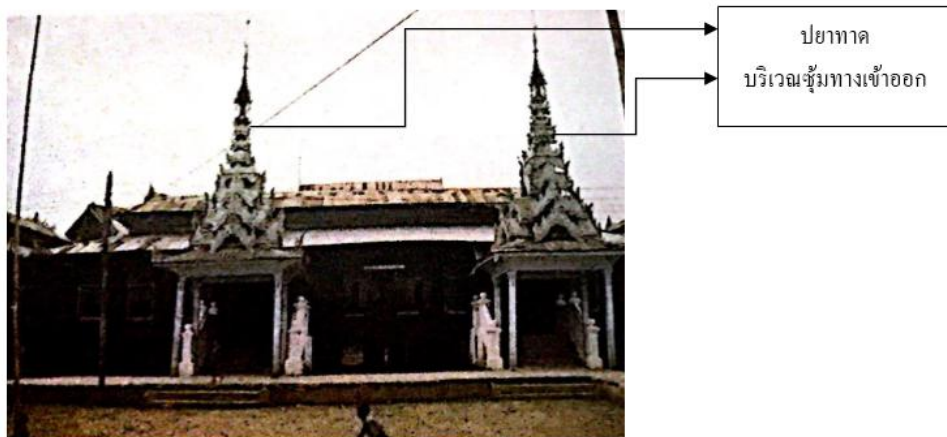
³⁶ หลังคาที่มีลักษณะซ้อนกันหลายชั้น โดยยกคอสองชั้นเป็นจั่วและมีหลังคาขนาดเล็กกว่าครอบลงมา โดยมีลักษณะยกคอสองสองชั้น หรือสามชั้น ถ้ามีจั่วและซ้อนหลังคาสามชั้น เรียกว่า อาคารสองคอสองชาย ภาษาไทใหญ่เรียกว่า “เจตบุน” ส่วนอาคารสามจั่วและซ้อนหลังคาสี่ชั้น เรียกว่า “ยอนแซก” ที่มา: โชติมา จตุรวงศ์, สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (อิที พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ) 166.

จากการตรวจสอบพบว่ารูปแบบหลังคาของอาคารจองไทใหญ่ในรัฐฉาน มีการสร้างหลังคาจอง อยู่ 2 รูปแบบ คือ หลังคายกคอสองซ้อนชั้นและหลังคาพยาบาล นิยมทำหลังคาคอสองซ้อนชั้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและส่วนอาคาร โถง ส่วนหลังคาแบบพยาบาลนั้นไม่ปรากฏในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานในอาคารจองแบบไทใหญ่เลย แต่พบเห็นหลังคาพยาบาลในส่วนของซุ้มทางเข้าอาคารจองอยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น วัด Kyaung ni kyaung (ภาพที่ 89) มีหลังคาคอสองซ้อนชั้นในส่วนประดิษฐาน พระพุทธรูปประธาน ทำซุ้มพยาบาลบริเวณทางเข้าออกอาคารจอง และวัด Nga pye kyaung (ภาพที่ 90) ใช้หลังคาคอสองซ้อนชั้นในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน

จากลักษณะการใช้หลังคา ของอาคารจองวัด Kyaung ni kyaung แสดงให้เห็นว่าลักษณะของหลังคามีความสำคัญกับพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร กล่าวคือ พื้นที่ที่มีความสำคัญที่สุดของอาคารจองคือส่วน ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานจะมีลักษณะหลังคาที่มีซ้อนชั้นมากกว่าส่วนอื่น มีการยกชั้นหลังคาสูงกว่าระดับหลังคาส่วนอื่น แต่หากเปรียบเทียบกับพยาบาลของจองแบบประเพณีของพม่าที่มณฑลฉะเลย์ ที่มีหลังคาพยาบาลในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน หลังคาคอสองซ้อนชั้นจึงถูกใช้ในส่วนของอาคาร โถงและส่วนพื้นที่อื่นๆ เช่น ซเวอินบิน (ภาพที่ 88) จะให้ความสำคัญกับหลังคาพยาบาลมากกว่าส่วนหลังคายกคอสองซ้อนชั้น โดยมีพื้นที่ส่วนหลังคาพยาบาลมีความสำคัญที่สุด รองลงมาคือพื้นที่บริเวณที่ใช้ หลังคายกคอสองซ้อนชั้น ถึงแม้ว่าวัด Kyaung ni kyaung จะมีการทำซุ้มพยาบาลทางเข้าออกอาคารจอง พื้นที่ที่สำคัญที่สุดของอาคารจองยังคงเป็นพื้นที่ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานที่ทำหลังคายกคอสองซ้อนชั้น เนื่องจากว่าซุ้มพยาบาลที่บริเวณทางเข้าออกอาคารจองนั้นทำขึ้นเพื่อเป็นการเชื่อเชิญเข้าวัด และเพื่อความสวยงาม เช่นเดียวกับซุ้มทางเข้าออกอาคารจองวัดเมืองปอน ที่มีการทำซุ้มหลังคายกคอสอง ซ้อนชั้นเล็กๆอยู่ด้านหน้าจอง (ภาพที่ 92)

ภาพที่ 87: ภาพแสดงส่วนหลังคาแบบต่างๆของวัดชเวอินบิน ที่มณฑลพะเย่

ภาพที่ 88: ภาพซุ้มพยาทาดทางเข้าออกอาคารของ วัด Kyaung Ni Kyaung

ที่มา: ดัดแปลงจาก Sylvia Fraser-Lu, *Splendour in wood* (Bangkok: Orchid press, 2001), 250.

(Plate VII -22a, Kyaung Ni Kyaung, Ywa-ma, Inle Lake, Photograph 1998)

หลังคายกสองชั้น
ชั้นบริเวณส่วนโถง

ภาพที่ 89: ภาพหลังคายกสองส่วน โถง อาคารของวัด Nga pei Kyaung

หลังคายกสอง
ชั้นบริเวณส่วน
ประดิษฐาน
พระพุทธรูปประธาน

ภาพที่ 90: ภาพหลังคายกสองชั้น บริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัด Shwe yan pye

ที่มา: Shwe yan pye monastery- a humble gem of Nyaung Shwe, เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2560, เข้าถึงได้จาก <https://luxurymyanmarrivercruises.com/shwe-yan-pyay-monastery-a-humble-gem-of-nyaung-shwe/>

หลังคายกคอสอง
ชั้นชั้น
บริเวณซุ้ม
ทางเข้าออก

ภาพที่ 91: หลังคายกคอสองชั้นชั้นบริเวณซุ้มทางเข้าออกอาคารของ วัดเมืองปอน

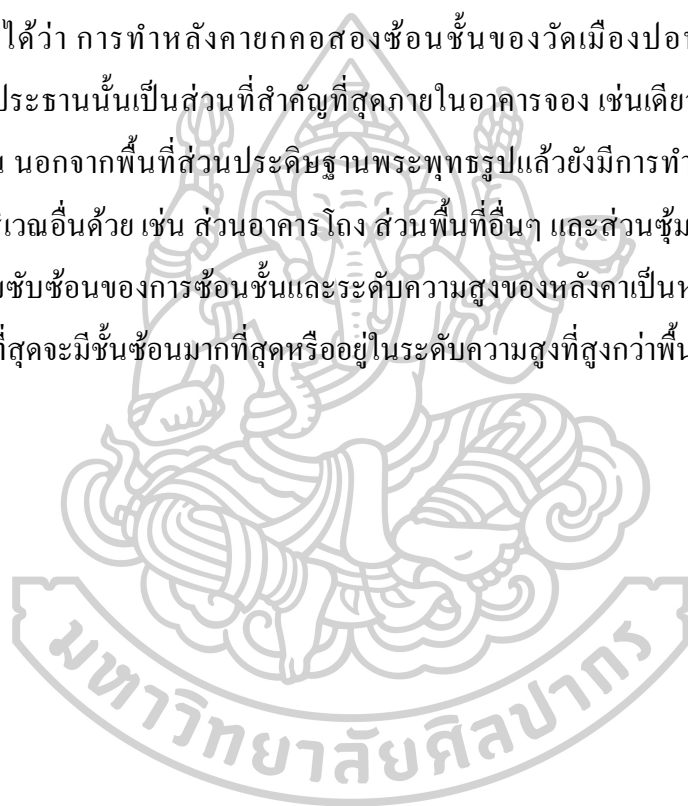

หลังคายกคอสอง
ชั้นชั้นบริเวณส่วน
ประดิษฐาน
พระพุทธรูปประธาน

ภาพที่ 92: ภาพหลังคายกคอสองชั้นชั้น บริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน วัดต่อแพ

จากการสำรวจอาคารจองของวัดอื่นๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่า มีทั้งอาคารจองที่ใช้หลังคาพยาบาลและหลังคายกคอสองชั้น เช่น วัดต่อแพ (ภาพที่ 93) มีการทำหลังคายกคอสองบริเวณส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานเช่นเดียวกับวัดเมืองปอน วัดก้ำก่อทำหลังคายกคอสองหนึ่งชั้นคลุมบริเวณประดิษฐานพระพุทธรูปเช่นกัน วัดจงกลางใช้หลังคายกคอสองชั้นทั้งหลัง (ภาพที่ 94) ส่วนอาคารจองที่ใช้หลังคาพยาบาลในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานจะปรากฏการทำหลังคาแบบอื่นที่ส่วนอาคารโถง คือ หลังคายกคอสองชั้นหรือหลังคาจั่วในส่วนอาคารโถง ได้แก่ วัดหัวเวียง และวัดพระธาตุดอยกองมู (ภาพที่ 95) เป็นต้น

สรุปได้ว่า การทำหลังคายกคอสองชั้นของวัดเมืองปอนในส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานนั้นเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดภายในอาคารจอง เช่นเดียวกับอาคารจองแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน นอกจากพื้นที่ส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปแล้วยังมีการทำหลังคายกคอสองชั้นในส่วนบริเวณอื่นด้วย เช่น ส่วนอาคารโถง ส่วนพื้นที่อื่นๆ และส่วนซุ้มทางเข้าออกอาคาร โดยจะเน้นที่ความซับซ้อนของการซ้อนชั้นและระดับความสูงของหลังคาเป็นหลักในการใช้คลุมพื้นที่ส่วนที่สำคัญที่สุดจะมีชั้นซ้อนมากที่สุดหรืออยู่ในระดับความสูงที่สูงกว่าพื้นที่ส่วนอื่น

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษา

การเจริญเติบโตทางด้านธุรกิจการค้าไม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 มีผลทำให้ผู้คนหลากหลาย เชื้อชาติย้ายเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพค้าไม่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก จากความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาจึงทำให้เกิดการสร้างศาสนสถานทางพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ อาคารจอง อันมีแนวคิดและรูปแบบมาจากอาคารจองแบบประเพณีของพม่าที่เมือง มัณฑะเลย์ แบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน และที่เมืองเมะละแหม่ง ผสมผสานกัน

รูปแบบอาคารจองวัดจองคำและอาคารจองวัดเมืองปอน เป็นการนำเอารูปแบบแผนผังอาคารจอง ไทใหญ่ที่รัฐฉาน มาปรับใช้ กล่าวคือ รูปแบบแผนผังที่รวมพื้นที่ใช้สอยไว้บนผังอาคารเดียวกัน เป็นอาคาร อนุสาวรีย์ที่มีส่วนพื้นที่ใช้สอยของสังฆาวาสและฆราวาส

ส่วนประกอบของอาคารจองวัดจองคำและวัดเมืองปอน ไม่ว่าจะเป็นส่วนประดิษฐานพระพุทธรูป ประธาน ส่วนโถง กุฏิเจ้าอาวาส สามเณร ห้องเก็บของ ห้องครัว และส่วนระเบียง แต่ละส่วนล้วนมี เอกลักษณะ อันได้แก่ 1) ปะชาดคคุมส่วนประดิษฐานพระพุทธรูปประธานและคคุมส่วนโถงที่วัดจองคำ 2) ส่วนระเบียงมีหลังคาคลุม ทำพนักกันและบานเปิดไม้สูงจรดพื้นที่วัดเมืองปอน เป็นต้น ทั้งสองส่วนนี้ เกิดจากการปรับปรุงจากรูปแบบจองแบบประเพณีของพม่าและแบบไทใหญ่ที่รัฐฉานมาเพิ่มเติมและลดทอนบางส่วนบางประการเพื่อให้เข้ากับความต้องการของคนในพื้นที่เพื่อประโยชน์และความสะดวกในการใช้งาน

ส่วนหลังคาวัดจองคำแตกต่างจากอาคารจองวัดเมืองปอน วัดจองคำนำแนวความคิดในการสร้าง ปะชาดคคุมมาจากอาคารจองรูปแบบประเพณีของพม่าที่มัณฑะเลย์ ส่วนวัดเมืองปอนที่ทำหลังคาขยคสอง ซ้อนชั้นนั้นเป็นหลังคาแบบที่นิยมใช้ในอาคารจองไทใหญ่ที่รัฐฉาน ถึงจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของ รูปแบบหลังคาที่ใช้ แต่มีแนวความคิดเรื่องเดียวกัน คือ แนวความคิดเรื่องเรือนฐานันดรสูง หลังคาทั้งสองแบบให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปประธานของอาคารจอง โดยปรับใช้ให้เข้ากับรูปแบบ แผนผังอาคารจองแบบไทใหญ่ ทั้งวัดจองคำและวัดเมืองปอนให้ความสำคัญกับส่วนพื้นที่ใช้สอย เช่นเดียวกับอาคารจองแบบประเพณีของพม่าและแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน โดยมีการยกระดับพื้นที่เป็นการ กำหนดเขตบริเวณพื้นที่ใช้สอย ใช้ความชันของส่วนหลังคา และระดับความสูงของหลังคา เป็นตัวกำหนดความสำคัญของพื้นที่

อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาคารของวัดทองคำและวัดเมืองปอนจะนำเอาแนวความคิดในการสร้างอาคารจากศิลปะการสร้างจอบแบบประเพณีของพม่า และแบบไทใหญ่ที่รัฐฉาน แต่พบว่าการปรับเปลี่ยนแนวความคิด รูปแบบแผนผัง การจัดวางส่วนพื้นที่ใช้สอยและรายละเอียดที่ไม่เคร่งครัดเรื่องระเบียบการสร้างมากนัก จึงทำให้อาคารของวัดทองคำและวัดเมืองปอนมีรูปแบบที่มีความเรียบง่าย มีความหลากหลายกว่าอาคารของที่มันตะเลย์ แม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกับอาคารของไทใหญ่ที่รัฐฉาน แต่ก็ปรากฏเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละอาคาร

รายการอ้างอิง

B. O. Binns. "Burma Gazetteer: Amherst District

". *Rangoon: Superintendent, Government Printing and Stationery* (1962): 119.

Sylvia Fraser-Lu. *Splendour in Wood*. Bangkok: Orchid press, 2001.

กรมศิลปากร. สถาปัตยกรรมไทย. 1 ed. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2539.

กิจการป่าไม้ ณ ปฐมอาคารกรมป่าไม้. "สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 จังหวัดเชียงใหม่ "

www.dnp.go.th/fca16/file/j9pq4k0y8c0ubw2.doc.

โชติมา จตุรวงศ์. สถาปัตยกรรมวัดมอญในพม่าตอนล่าง. กรุงเทพมหานคร: อีทีพีบลิชซิ่ง, 2554.

ฐาปกรณ์ เจริญระชา. "งานสถาปัตยกรรมพม่า-ไทใหญ่ในนครลำปาง." ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

นัฐกานต์ ชัยพิพัฒน์. "จองและอุโบสถ-วิหารไทใหญ่ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน." มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

แม่ฮ่องสอน. กรุงเทพมหานคร: สารคดี, 2536.

สมเด็จพระราชดำรัสพระราชทานภาพ. เที้ยวเมืองพม่า. กรุงเทพมหานคร: เจริญรัตน์การพิมพ์, 2514.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. ศิลปะในประเทศไทยพม่า. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2554.

อรศิริ ปาณินท์. สถาปัตยกรรมไทย. 1 ed. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2539.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภัทรศิริย์ ภัทรจิรณพงศ์
วัน เดือน ปี เกิด	24 สิงหาคม 2531
สถานที่เกิด	ลพบุรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	88/15 หมู่ 1 ซอยเขาสามยอด 22 ถนนพหลโยธิน ตำบลเขาสามยอด อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

